Dr. JORDAN KUNIČIĆ
MAG. THEOL.

KATOLIČKA MORALKA

III SVEZAK
IV IZDANJE
ZAGREB 1970.

Veres

Dr. Jordan Kuničić

Z N A N O S T   S P A S E N J A

(bilješke iz kat. moralke)

III

Tri božanske kreposti: vjera, ufanje, ljubav

Ne provodite život poput pogana.
(Ef 4,17)

Vladajte se dostojno Kristove
Vesele Vijesti! (Fil 1,27)

Zagreb, 1969.

Odgovara: O. Dr. Jordan Kuničić, O. P. Zagreb, Kontakova 1.
Izdali i umnožili vlastitim ciklostilom: Salezijanski bogoslovi, Zagreb, Omiška 1o.

Ostavljajući općenito promatranje čovječje djelatnosti na putu spasenja prelazimo na promatranje načina kako se ispravna ili moralna djelatnost čovjeka - kršćanina pokazuje u raznolikosti onog svakidašnjeg konkretnog ponašanja. Da li je tvoja vjera djelotvorna? Ustraješ li na putu spasenja usprkos poteškoća? Žrtvuješ li se za bližnjega? Postupaš li u životu mudro, kako traže interesi spasenja? Jesi li duhovno hrabar, kada na tebe navale neugodnosti života? Daješ li svakomu što ga ide? Čuvaš li se izgreda na području hrane, pića, seksa? Vršiš li svoje staleške dužnosti, tj. primjenjuješ li sve to na svoju službu ili profesiju?

Mi, dakle, prelazimo na promatranje čovjeka u konkretnosti njegove svakidašnje egzistencije. To je promatranje korisnije nego ono općenito promatranje, jer svaka je djelatnost čovječja kao konkretan dokaz te egzistencije. " Aktiones in particularibus sunt" (Prol. in II-II). Ono što čovjek čini hic et nunc to je njegovo; time se afirmira; to preobrazuje svijet; to ga uzdiže ili ruši, njega i svijet; na tome dokazuje svoju odgovornost.

Pitanje je pojedinih kreposti. One su afirmacija ispravnosti na pojedinim sektorima čovječjeg djelovanja. Za čovjeka živjeti znači djelovati, i djela se nagrađuju ili kažnjavaju (MT 7,21;Rim 2,13; Jak 1,22). A kršćanin je potpun čovjek," otvoreni" humanist. Kada postupa kao kršćanin, Božji posinak, dokazuje ne samo da je čovjek mudrac života nego da je Božje dijete, svetac.

U svakom kreposnom djelovanju nalazi se anticipacija neba. To vrijedi u prvom redu za božanske ili bogoobličné kreposti vjere, ufanja i ljubavi. Molimo Boga po zagovoru svetog Tome da uzmognemo što je on naučavao " et intellectu conspicere et quae egit imitatione complere".

Opaska: Djela II vat. koncila u ovom svesku citiram prema početnim slovima pojedinog dokumenta jer prevladava običaj da se tako citiraju, a ne kako sam naznačio u predgovoru I sveska.

U Zagrebu, 1. X 1969.

P i s a c

U V O D

(u tri Božanske kreposti)

1. Svetopisamski pogled u te tri kreposti. Ono što o njima iznosi Sv. Pismo, teologija će kasnije razraditi i obući u ruho teološke znanosti, jer teologija nije drugo nego " znanstveno obrađivanje objavljene istine", ili:"objavljenih istina".

a/ Pavlov primjer. On prikazuje svoju službu kao služenje Crkvi u svrhu da učini uspješnom riječ Božju, recimo konkretnije: da donese sebi i bližnjemu Krista. Ostaviti se djela tijela, obući Krista, ostaviti se infantilizma, a postati zreo u Kristu (Kol 1,28) može se jedino kreposnim življenjem savršenstvom u praksi života. Sav se taj aktivitet može svesti na djelotvornu vjeru, ustrajno ufanje, požrtvovnu ljubav, koliko se to odrazuje na raznim sektorima života (1 Sol 4,8). Vidi BS, 1966, str.315-322.

b/ To su postulati autentičnog kršćanstva. Sv. Pavao hvali Solunjane što su na početku svoga kršćanskog života realizirali te kreposti, davajući primjer "novog čovjeka" (1 Sol 4,8). To su tri temelja, a najglavniji se nalazi u svetoj ljubavi, jer Bog nas je iz ljubavi stvorio, Krist otkupio i sve za nas učinio. Kršćanin mu mora koliko je do njega sve i vratiti angažiranjem u svetoj ljubavi.

c/ Pobožanstvenjenim djelovanjem kršćanin dokazuje da je novo biće; da pripada novoj religiji, da je očišćen i preobražen, sugrađanin svetaca i član Božje obitelji, ukućanin Božji (Ef 1,4;2,19;1 Kor 15,5o). A ta je novost započela krštenjem, jer na krštenju kršćanin nekako ulazi u novu, kršćansku ontologiju, osnovanu na sudjelovanju u Božjoj naravi (2 Pet 1,4). Posredstvom posvetne milosti kršćanin živi i djeluje u ozračju kršćanskog realizma, humanizma(Spicq, I, str. 61-62).

d/ Sve tri idu skupa. Nisu izolirane vrednote kršćanskog života, nego su sinteza toga života. Donose specifični plod: radost, jer radost je svojstvo djeteta (kod Spicq, I, str. 157), onog Božjeg djeteta.

e/ Ipak se tretiraju i posebno. Od vjere se traži da bude djelotvorna, transformatorska; ufanje da je ustrajno, očekujući Kristov povratak; ljubav mora biti požrtvovna, dakle dokazana u odnosima prema bližnjemu (1 Sol 4,8). Prema tome one funkcioniraju po zakonu interferencije: kršćanin se ufa i ljubi u što vjeruje; vjerom prihvaća predmet ufanja i ljubavi; ljubi što se ufa postići itd. Ta posebnost ne smije štetovati jedinstvu života i djelovanja.

f/ One stvaraju integralnog kršćanina. Dokaz su kršćanskog totaliteta. Nikada se ne zaustavljaju na horizontalnoj preobrazbi čovječjeg života i djelovanja. One su transcedentna, vertikalna projekcija bića i djelovanja svakog kršćanina u vre -

menu i prostoru. Kada kršćanin donese plodove duhovnog, milosnog života i djelovanja u snazi ovih kreposti (Gal 6,22-24), on dokazuje da je doista "novo biće" što spaja nebo sa zemljom.

g/ Hoćemo li svu raznoliku djelatnost kršćanina svesti na jednu od tih kreposti, na ljubav? Ljubav kao snaga koja sjedinjuje jest prva jer je sjedinjenje s Bogom glavna preokupacija naših odnosa s njim. (Mt 22,40;1 Kor 13,13). Ipak to nije smetalo ni sv. Augustina da govori o trima krepostima kao sintezi kršćanskog života (RdJ br. 1913 sl). Ni sv. Tomu nije smetalo da sve sintetizira oko njih i oko četiri reposti horizontalne kršćanske ispravnosti (razboritosti, duhovne jakosti, pravednosti, umjerenosti). Istina, kazuistika je bila svela moralku na DE PRAECEPTIS, ali danas se ide za sistematizacijom po krepostima ili kojoj drugoj arhitektonskoj ideji pozitivnog pravca. Stoga ćemo i mi zadržati tu sistematizaciju, jer je do sada najbolja, i sve se druge sistematizacije više manje svode na nju (Lambruschini, I, str. 46 sl).

H/ Što misle biblicisti? Spicq piše kako je i sam htio sistematizirati svu moralku oko ljubavi (I, str. 10). Jer ta je ljubav kao odgovor zahvalnosti i poklona na izazov i epifaniju AGAPE u Kristu. Diapazon je te svete ljubavi neograničen. Piše sv. Toma: "Sva stvarnost otajstava čovječjeg otkupljenja i Kristova utjelovljenja jest djelo ljubavi. Iz ljubavi se utjelovio. Iz ljubavi se predao smrti, što je sv. Grguru izvabilo ove riječi: O inaestimabilis dilectio caritatis, ut servum redimires, filium tradidisti! Prema tome spoznati ljubav Kristovu znači spoznati sva otajstva utjelovljenja Kristova i našeg otkupljenja što proizlaze iz neizmjerne Božje ljubavi, a ta ljubav nadilazi svaki stvoreni um, svaku znanost, jer je nedohvatljiva" (in AD EPH, 1. lect.5, str. 42. u izd. Marietti sv.II).

Iako znati ljubav Kristovu znači znati Krista, znati sve, ipak sistematizacija nauke traži nešto drugo, obrađivati i ostale kreposti, a ne svesti sve na ljubav. Spicq zaključuje da ove dvije koncepcije nisu u proturječju. One se kompletiraju. Ali, efektivno svesti sve na ljubav nije moguće. Ima mnogo moralnih smjernica u Sv. pismu. I razasute su a mo-tamo. Izrečene u raznim okolnostima. Svesti ih na jednu "depasse beaucoup le simple donne, risque de fausser les nuances et laisse trop d' initiative et de responsabilite au kataskeuasas" (I str. 10, bilj.1).

Prema tome trostruk bi bio nedostatak u svođenju svih kreposti na jednu: Prvo, te redukcije nema u Sv. pismu, tame bismo prešli okvir koji nam je povjeren u Sv. pismu; drugo, ne samo da bismo prešli datost Sv. pisma koji govori i o drugim krepostima, nego ne bismo mogli ni izreći one nianse te iste ljubavi, jer ta je ljubav i stroga i blaga, kažnjava i oprašta, strpljiva je i reagira itd; treće, ako bismo sve sveli na nju, ako ne bismo odredili predmet i okvire drugih kreposti, sve bismo nekako ostavili privatnom nadahnuću (Hebr 3,3-4), čovječjem nahođenju, određivanju, ali, kao što je graditelj časniji nego

kuća, časnija je Kristova riječ nego čovječja.

2) Crkveno Učiteljstvo o tim trima krepostima. Sumarno je rečeno o tome u sv. II br. 115-16, ovdje iznosimo specifičnu nauku o njima.

Prvo: Crkva ih naziva krepostima (Denz 1001), dapače "božanskim krepostima" (OT br. 80), a kreposti su pradatosti u kulturnom prostoru čovjeka i kršćanina. Prema tome treba im primijeniti što je rečeno u sv. II br. 100 sl. napr. da ih vježbanjem treba podržavati;

Drugo: Crkva naučava da su nadnaravnog karaktera, da ih Bog ulijeva, ali da funkcioniraju po mehanizmu naravnih ili stečenih kreposti. Ne smiju se zapostavljati u prilog tih naravnih kreposti, drugim riječima: u poimanju njihove uloge treba se čuvati i supernaturalizma i naturalizma, niti da one proglase nekorisnim one stečene, niti da se stečene proglase dovoljnim (Denz br. 375:3008;3015; vidi ist. mj. K 1 f);

Treće: Crkva je posebno označila objekt tih kreposti, njihovu međuovisnost npr. da je vjera kao spoznaja, ufanje kao teženje, ljubav kao sjedinjenje, a da netko, recimo, može izgubiti milost i ljubav a da ne izgubi vjeru i ufanje i sl (Denz K 2a sl). Drugi vatikanski poziva: slušajući vjerovati, vjerujući ufati se, ufajući se ljubiti (DV br. 1)

Četvrto: Crkva je osudila kriva tumačenja tih kreposti npr. tko bi naučavao da je vjera kao slijepo pouzdanje (Denz 3010), ili da ufanje isključuje svaki strah itd (Denz F 4; vidi F 3 fe).

Peto: Crkva sebe prikazuje kao zajednicu vjere-ufanja-ljubavi (LG br.8), ujedinjenu u tim krepostima (Oe br.2), čvrstu u vjeri, nepokolebivu u ufanju, žarku u ljubavi (D str. 889), kao netaknutu djevicu radi netaknutih tih kreposti (LG br. 64).

Šesto: Sv. Pavao je u najstarijoj svojoj Poslanici prikazao te kreposti kao sadržaj kršćanskog života (1 Sol 1, 3), a Pio XII je rekao da kao što tri note čine akord, a po akordu se određuje tonalitet, slično i kršćanin može reći da je u punini i proljeću života kada živi u skladu s Bogom preko ove tri kreposti. Kršćanski je život, veli on "Amor erga Christum, fides in eius verbum, atque spes in eius gratiam" (u govoru 3. IV 1940; 29. VI 1952).

Sedmo: život kršćanina po ovim krepostima postaje kao neko bogoslužje (Denz 2188), tj. kao "religio" late sumpta. Ako javno pokazujemo da Boga častimo, pokazujemo da častimo Istinu, priznajemo Usrećitelja, sjedinjujemo se s Najvišim dobrom.

Osmo: Temelj laičkog apostolata jest vjera-ufanje-ljubav (LG br.8) To još više vrijedi za svećenike. Pavao VI reče svećenicima u Bogoti: "Kao most između nas i našega stada teološke kreposti prestavljaju za dušu svakoga od nas i za

duše bližnjega: svū svoju najvišu važnost" (L OSS. Tom. od 26.8 1968; Aa br. 3-4).

Deveto: Crkva poziva svećeničke kandidate da čuvaju pobožnosti posvećene časnom praksom Crkve, one opće kao i pojedinih Crkava (SC br. 13), ali neka osobito postignu duh molitve, snagu u zvanju i procvat ostalih kreposti realiziranjem ovij kreposti, te u njihovoj revnosti neka traže duše (OT br. 8).

Deseto: Koncil spominje kako su te kreposti cvale u duši bl. Djevice (LG br. 61), kako je potrebno da budu utkane u život bračnih drugova (GS br. 48) i katekumena (AG br. 14).

3) Sintetički teološki pogled u ovu trijadu Vidi o tome sv. II br. 115 i sl. Ovdje se prelaži na detaljniju analizu pojedinih kreposti.

a/ Koji je njihov prostor? Sv. Toma odgovara: vjera spoznajno dostiže Boga kako se očituje iznad sjetilnog svijeta, prihvaća Boga kao Misterij, i vjernik nekako misli Božjim mislima; ufanje je kao neko teženje, impuls prema Bogu kao cilju, usrećitelju, i to teženje bez lutanja ili zastranjivanja; ljubav sveta ljubav, jest sjedinjenje s Bogom kao Dobrom u sebi, na zemlji posredstvom posvetne milosti, u nebu posredstvom onogā "lumen gloriae" (in I ad Corinth. 13,12). Vidi II-II q. 62,art. 1 i 3.

b/ Zašto ih nazivamo teološkim? Možemo ih nazvati božanskim, bogoobličnim krepostima, jer " fides ostendit Deum, spes facit tendere in cum, charitas unit" (sv. Toma in I ad Tim,cap.1,lect.2.str.185). Ali njihova "vertikalnost" se prelijeva na ovaj život, na svijet, jer traže integralnog čovjeka. Ne samo da se prelijevaju na socijalni prostor, nego i same funkcioniraju po mehanizmu naravnih kreposti, tj. onih koje se stiču vježbanjem, za razliku od darova D. Svetoga (sv. I, br. 72; sv.II br. 116).

Osim toga, nazivaju se božanskim, jer ih Bog ulijeva u nekom habitualnom stanju. Razumije se, ako se radi o odraslom čovjeku, on ni pri tom ulijevanju ne ostaje naprosto pasivni subjekt, slijepi primalac. Odrasli čovjek sa svoje strane ne smije tim krepostima stavljati zapreke - mora ih primiti spremno - pažljivo ih čuvati - raditi da se razviju - dokazivati ih na djelu. Sve je to nešto drugo i više od mrtvog pasivizma. Bez ovog čovječjeg "sinergona" i "sinergije" milost se ne bi pokazala plodnom (Spicq I, str. 61).

Nadalje ne samo s gledišta objekta i izvora, nego ih nazivamo božanskim krepostima jer su nam objavljene, i bez Objave čovječanstvo ne bi nikada do njih došlo doumljivanjem. One čovjeka spajaju s nadnaravnim izvorom: Bogom kao misterijem.

Konačno, Bog ima prava nagrada, on im je konačni cilj. Jer čovjek vjerom živi u mislima Božjim, ufanjem se prebacuje u Boga ustrajnim angažiranjem da ga postigne, ljubavlju ostvaruje s njim jedinstvo: sjedinjenje mislima, riječju, djelovanjem.

Na taj način preko ovih kreposti kršćanin postaje sudionikom u božanskoj naravi koliko je ona dinamički izvor djelovanja- jer naime njihovim djelovanjem kršćanin postaje sudionikom Božje naravi, djelovanjem proporcionalnim za postizavanje nadnaravnog cilja u slavi (I-II 62,1).

c/ One su kreposti, dakle predstavljaju kršćanina kao čovjeka nutrine, a ne legalističkog čovjeka. Krepost je unutarnji impuls, ona je "bonus usus liberi arbitrii" (I-II 55,1 ad 2;96,3 ad 2) iznutra, s projekcijom na vanjske čovječje odnose prema bližnjemu. Novozavjetni je moral u svojoj biti moral nutrine (Spicq I, str. 44;II str. 651). I moral unutarnjeg jedinstva, jer čovjek je pozvan da "audiendo credat, credendo speret, sperando amet" (DV br. 1).

d/ Kakva je njihova međuovisnost? Genetički vjera je prva, jer čovjek ne može težiti za onim što mu je nepoznato, niti ljubi što ga ne privlači. - Aksiološki pak ljubav ima prvenstvo, jer čovjek ljubi Boga kao Vrhovno dobro u sebi, i sjedinjenje završava sve vrsti gibanja, teženja, a sjedinjenje je epilog ljubavi. - O drugim nijansama njihove međuovisnosti vidi II-II, 62,4 ad 3.

e/ Ove kreposti imaju svoju apologetsku vrijednost. Kršćanstvo se njima ponosi kao dokazima svoje vjerodostojnosti. One odgovaraju najdubljim čovječjim aspiracijama: spoznaje, teženja i ljubavi Beskrajnog bića (II-II 26,3; I 60,5). A iz ove pratežnje za spoznajom Boga, teženja prema njemu i ljubavi istoga slijedi težnja da mu čovjek iskaže štovanje, jer ga poznaje kao svoga stvoritelja, usrečitelja, upravljača.

f/ Ovim se krepostima ostvaruje otvoreni ili transcendentni humanizam tj. teocentrični. Čovjek u njima sebe nadilazi, time sebe i ostvaruje, jer "čovjek beskrajno nadilazi čovjeka" rekao je Pascal (u enc PP br. 42). Naprotiv, antropocentrički humanizam ostaje u vremenu i prostoru nesposoban da odgovori na čovječje aspiracije.

Razumije se, teocentrični humanizam ne dispensira čovjeka od rada za ovozemnu sreću, dapače, potiče ga na angažiranje za dobro bližnjega tako da razvijajući sve svoje snage, sposobnosti i sl. gradi svoju i tuđu ovozemnu i prekogrobnu sreću (Denz 3743).

PRVA RASPRAVA

O BOŽANSKOJ (bogoslovnoj) KREPOSTI VJERE

Sv. Toma II-II q .1-17

Pripazi što označuje izraz "Vjera", jer može biti da se uzima kao vjera-povjerenja, vjera-vjernost, vjera-zadana riječ, vjera-ova ili ona vjeroispovijed, vjera-životna opcija za razliku od ateiste, vjera-prihvaćanje izjava drugog čovjeka, konačno:vjera kao prihvaćanje objavljenih istina oslanjajući se jedino na autoritet Božji (fides divina stricte dicta), dakle vjera kao životna dužnost.

U tom svjetlu vjera nam se prikazuje kao prvi čovječji susret s Bogom - u Kristu koji nam je najbolje Boga objavio - - posredstvom Crkve kojoj je povjerena baština objavljenih istina da je čuva, tumači, brani, propovijeda.

Ovdje pretpostavljamo da doista opstoje istine koje nadilaze domet ljudskog razuma. Čemu te istine? Jer je Bog pozvao čovjeka da se konačno usreći u suživotu s Njime. Prema tome niti ima integralnog čovjeka bez ovog odnosa s Bogom, niti kršćanski život može biti realiziran bez ovog prvotnog životnog oblika (Gal 3,11), niti se Mistično Kristovo tijelo temelji na dubljem temelju nego na vjeri.

PRVO POGLAVLJE: ALANIZA VJERE U SEBI

4) Svetopisamski. Očito je da u Sv. pismu ne možemo tražiti definiciju vjere po načelima logike npr. pozivam na vrhovni rod i specifični pojam. Ipak, bitni su elementi tu.

a/ Pogled u vjeru nije jednostavan, jer: prvo, vjera uključuje i ufanje i ljubav; drugo, po istom Sv. pismu ona angažira čitavog čovjeka; treće, dirigira čovječjim životom i djelovanjem, dakle ona postaje životnom norom (Spicq, I,str. 229).

b/ Općenito govoreći po Sv. pismu vjera je podvrgavanje Bogu čitavim svojim bićem. Kratko rečeno: "Dicto audientem esse, dicto oboedientem esse". Čovjek, svjestan svega što jest i kakav jest, odriče se svoje autonomije, podvrgava se Bogu, ulaziu svijet kao novo biće i u shvaćanju i u življenju. Time na zemlji započinje vječni život (Spicq I, s r. 229; 272). To vjernik ostvaruje kontaktom s Kristom. Vjerom se spoznaje istina, priznaje podložnost apostolima i uopće Božjem svjedočanstvu, dakle i Crkvi (2 Sol 1, 8; i dužni smo vjerovati, Gal 3,2 i 5). Vjera je život prožet ljubavlju prema Bogu. Vidi BS, 1963, str. 104; 1967, str. 126 sl).

c/ Sv. Pavao govori da je vjera "jamstvo za ono čemu se nadamo, dokaz za one stvarnosti koje ne vidimo" (Heb 11, 1).

Dakle, početak, temelj, čvrsta i izvjesna subsistencija onoga čemu se nadamo kao da je toveć prisutno. Prema tome sv. Pavao gleda u vjeri eshatološku, ili vertikalnu dimenziju vjere koliko se ona prebacuje na horizontalnu. Ne dira toliko njenu specifičnu bitnost, koliko opisuje njenu realizaciju, njezin plod ili učinak (II-II, 4, 4; DE VER. 14, 2 i 3).

d/ Povijest spasenja za pojedinog čovjeka počinje s vjerom. Ona je prvi dodir s Bogom kao što je bio onaj dodir žene okrajka Kristove haljine. "Tangere autem corde hoc est credere" rekao je sv. Augustin (Spicq I, str. 261, bilj. 4). Nije dovoljno čitati svemir, ni Sv. pismo, ni Krista, potrebno je vlastitim prihvaćanjem objavljenu nauku ljubiti, klanjati joj se, provesti u život. Sočno je to izrazio sv. Toma kao odlaznu točku voga umovanja: "Čovjek je od Boga pozvan na cilj koji nadilazi domet njegova razuma... A potrebno je da čovjeku bude prethodno poznat cilj prema kojemu je pozvan da usmjeri svoj život i djelovanje... o spoznaji t ih (nadnaravnih) istina ovisi čovječije spasenje, koje je u Bogu" (I P, q. 1, art. 1).

e/ Vjera povezuje i s Kristom. Zašto? Krist je Bog, on zna sve što vjernik mora vjerovati. - osim toga u Kristu se nalazi uzor kako urediti život da se dođe do spasenja. - Krist je, nadalje, pokazao svoju moć čudesima. U jednu riječ: u Kristu vjernik ima Boga (Mk 9, 37). Krist je, uostalom, uvijetovao da vjera ima svoj efikasni početak i epilog u čovječanstvu upravo svojom mukom i uskrsnućem, jer, ako nije uskrsnuo, ništavna je naša vjera (1 Kor 15,14).

f/ Povezuje s Apostolima. Oni su svjedoci, propovjednici vjere. Preko njih Bog zove k spasenju, govori nam. Treba prihvatiti njihovu riječ. Njihov je život kao uzor vjere. Oni trajno pozivaju da se u ljudskim srcima porodi vjera (Spicq I, str. 241-248).

5) <u>Crkveno Učiteljstvo.</u> Tridentski koncil nije toliko pažnje posvetio analizi same vrednote vjere (Denz 1532), ali je to učinio Prvi vatikanski. Tako on počinje s pojmom vjere na bazi Sv. Pisma, tj. zamišlja je kao posvemašnju čovječju predanost Bogu, jer čovjek osjeća da je posve o Bogu i ovisan (Denz 3008). I tako je vjera kao početak spasenja u čovjeku.

Drugi vat. koncil ide istim putem. Govori o "poslušnosti vjere" pozivajući se na sv. Pavla (Rim 16,26). Čovjek se potpuno Bogu predaje, podvrgavajući Bogu svoj razum i svoju volju (DV br. 5) dragovoljno pristajući uz objavljene istine.

6/ <u>Teološki.</u> Ovaj aspekt fiksira vjeru koliko se ona razlikuje od drugih božanskih kreposti tj. ufanja i ljubavi. S tog aspekta ona je specifično ukras razuma ili spoznaje. I običan čovjek jedno misli kad reče "vjerujem ti", drugo pak kad reče "ufam se u te".

Prvi vat. koncil označio je vjeru kao nadnaravnu kre-

post, kojom uz prosjetljenje i uz pomoć milosti prihvaćamo kao istinito što je Bog objavio i to ne zbog toga što prodiremo naravnim snagama razuma u bit. tih objavljenih istina nego oslanjajući se na autoritet Boga koji to objavljuje, a on niti može varati niti biti prevaren (Denz.3008).

Tako je vjeru definirao sv. Toma (II-II 4,1; DE VER. 14,2, osobito ad 10). Toma je svoju definiciju izradio na onoj sv. Pavla, dok se u Sv. pismu vjera uzima više kao stav čovjeka promatranog integralno ili totalno. U "La divina commedia" sv. Petar pita Dantea o biti vjere. Ovaj odgovara da je vjera temelj ufanja, a u sebi da je skup svega što čovjek ne videći prihvaća. I zaključuje da je bolje prihvatiti takav pojam nego uzaludno cjepidlačariti (RAJ, 24,64). Ako je vjera specifično ili formalno spoznaja ili podvrgavanje razuma nestvorenoj Istini (Denz 3008), usko je povezana i s ljubavlju, veli sv. Toma "informatur caritate seu perficitur in affectione" (DE VER 14,2 ad 10).

Bilješke: 1. Zašto Drugi vat. koncil nije htio posebno raspravljati o vjeri? Odgovara Pavao VI dne 9.III 67. Ne zbog toga što se htio osloboditi s tarih dogmi i anatema, jer to nisu suhe formule, one se odnose na zbilju što se u njima krije (II-II, 1; art. 2 ad 2). Niti je time koncil htio prepustiti vjeru savjesti pojedinaca, jer tada bi vjera prestala biti veza jedinstva, izložila bi se samovolji. Izgubilo bi se ono autentično Učiteljstvo koje bdije nad načinom kako se vjera izražava, promiče poučavanje u vjeri, širenje vjere, brani njezin integritet, a vjernici se time hrane i osjećaju da su pozvani da za nju svjedoče.

2. Treba shvatiti da koncili uvijek iznose glavnu preokupaciju o pitanju kako se pojavljuje u određenom historijskom razdoblju. Tako je Concilium Arausicanum, u Orange-u u Francuskoj 529, insistirao na vjeri kao daru s neba, milosti (Denz F 4), jer su ga na to poticale ondašnje zablude, koje su previše priznavale ulogu čovječjim snagama. - Tridentski govori više o vjeri u poslu obraćenja ili posvećenja (Denz F 3 e), imajući najviše u vidu protestante (Denz 1520-1583). - Vatikanski prvi više insistira na odnosima razuma i vjere, jer nastupa u doba racionalizma i modernizma (Denz 3008-3050)...

3. Situacionisti tvrde da je u vjeri bitno to što me osobni odnos veže s Bogom. To je moj osobni odgovor Bogu objavitelju. Naš susret. Dijalog. Ja i Bog u živom odnosu. Ako bi mi savjest ozbiljno formirala diktirala da druga vjera vodi b bliže Bogu, bilo bi opravdano da ovu napustim. Dakle nije u tom pitanju važno što od mene traže načela ili stalne premise, nego treba spasiti osobnu vrednotu, sebe (Pijo XII br.161 i 164). Očito, u ovoj poziciji malo se insistira na pravilnom formiranju savjesti, kao da ona nije "regula regulata". A to ona jest, i mora biti. Uostalom, nije moguće apelirati niti na to da se spasi sebe bez poziva na neke pojmove i osjećajne vrednote što me određuju da zastupam sebe kao odlučujući faktor u pitanju.

Konačno, u sukobu između zahtjeva moje osobnosti i zahtjeva Božje volje bez sumlje treba spašavati ljestvicu vrednota i sebe žrtvovati, jer vjera je upravo svijest o posvemašnjoj ovisnosti čovjeka o Bogu.

4. Neoteologišti insistiraju na individualno i psihološko promatranje vjere. Tradicionalni se pojam vjere ispražnjuje u apstrakciji, misle oni. Vjera je "osobni susret" s Bogom. Ako shvatimo vjeru kao oblikovanu, pokrenutu od ljubavi, može se zastupati "sola fides". Neki smatraju da mrtva vjera nije vjera, nije realna vjera. Za neke je vjera početak vizije Božje bitnosti.- Očito je odgovaramo, da nam vjera ništa ne predočuje nego u odnosu prema Bogu (II-II 2,2), to je ono "credere Deum". I doista sve što vjerujemo konačno završava u osobi, Bogu i Kristu, ali ni osoba nam ne dolazi u dušu a da se ne upozna, ako ta se spoznaja nekako ne formulira u sudovima (II-II, 1,2, osobito ad 2). To promatranje vjere kao "Ja" i "Bog" dolazi od modernih filozofa /Maltha, LA NUOVA TEOL, 1964, str. 130; 298).

7) Vjernik. Ovo promatranje vjere postaje nam bliže nego ono u apstraktnoj formi. Vjernik je nosilac vjere. Angažiran je da vjeru pretvori u životni oblik. To znači da je vjera za njega totalitet njegova života, nov život, razvoj milosti.

a/ Čovjek, vjernik je sinteza. Ne smijemo izolirati vjeru ni od kreposti moralnog reda. Vjernik treba da ukloni neuredan strah u ispovijedanju vjere, oholost, osobito grešan život, jer ovaj je i kod pogana sprečavao istinu o Bogu (Rim 1,19; II--II 4,7).

b/ Kada čovjek počinje vjerovati? s Milošću na krštenju prima i vjeru u habitualnom stanju (sv. II br. 116). Milost je uvjet da netko može vjerovati "sicut oportet" tj. vrijedno vječnog spasenja. Kada čovjek dođe do doba razuma, svaki pojedinac raznoliko, suoči se s dužnošću svoga usmjerenja prema Bogu. I tada odlučuje o svojoj životnoj opciji.

c/ Zar vjera nije uliveni dar? Jest, međutim čovjek je dužan: otklanjati zapreke tj. grešan život - opozvati grijeh - - prihvatiti vjeru koju je upoznao npr. u dokazima vjerodostojnosti - i primljenu vjeru čuvati bilo od pogibli, bilo razvijajući njezinu životnu ulogu - nastojati da vjera raste, da se umnaža npr. čineći dobra djela (Denz 3olo)

d/ Vjernik ne otkazuje razum. Doista razumska spoznaja i spoznaja do koje vjernik dolazi posredstvom vjere razlikuju se "principio et obiecto", tj. po izvoru i objektu (otkud dolaze i kamo vode), ali među tim redovima spoznaje nema suprotnosti, dapače razum prima mnogo koristi od vjerske spoznaje, npr. zna što ne bi sam znao, prodire u spoznaji harmonije raznih otajstava, prima rasvjetljenje i u svom naravnom redu spoznaje, recimo kada opaža kako su objavljene i one istine naravnog reda (Denz

3015-3021).

e/ Što u njemu proizvodi vjera? Svetopisamski rečeno: On je na bazi posvetne milosti postao sin Božji, prima darove D. Svetoga, vječni život, postizava spasenje, posjeduje preduvjet da bude uslišan u molitvi, otvaraju mu se mogućnosti da čini velike stvari, pa i čudesa (B. Duda, EVANĐELJE, Zagreb 1962, str. 366).- U naravnom pogledu: čuva ga od zabluda, udaljuje srce od zemaljskih stvari koliko su grešne, stvara u njemu mir, potiče ga na socijalne kreposti itd. (Pijo XII sv. I br.230; 289; 355; 376, osobito br. 1549-1551, i sv. II br. 3860).

f/ I može rasti u vjeri? Može i mora. Vjerom zahvaćati više istina; dublje prodirati u poznavanje vjerskih istina; više osjećati duh otajstva; revnije ispovijedati vjeru (Denz 3016). Opravdano Crkva moli da vjera uzraste.

g/ Kako vjernik vjeruje? Slobodno tj. on hoće vjerovati (Denz 2615; 3008; 3035); ne vjeruje slijepo, jer ga vodi Duh i razum nalazi motive vjerodostojnosti (Denz 3009-10); vjeruje s izvjesnim uvidom, jer vjeruje u Premudroga, iako mu vjerska spoznaja ostaje uz pomoć ogledala, nejasna (1 Kor 13,12); vjeruje u nadnaravnoj atmosferi, jer je vjera dar Božji, odnosi se na nadnaravne istine; vjeruje općenito sve što je Bog objavio a Crkva predlaže da se vjeruje protežući vjersku spoznaju na sva životna područja (Pijo XII,sv.I br.178); vjeruje svjestan da u vjeri doživljuje životnu puninu, jer bez vjera kao da razumu nedostaje "ultima forma completiva" (I P, 106,1 ad 3), a bez vjere ljudi su kao "kao djeca, igračka valova, okolo tjerani svakim vjetrom nauke u ljudskoj prijevarnoj igri, uslijed prepredenosti koja lukavo krši put zabludi" (EF 4,14). Vidi Pija XII, I,br.1393.

h/ Kolikogod je nemoguće uništiti čovječju usmjerenost prema Bogu, čovjek je nekako "otvoren" prema misteriju, ipak se čovjek sam od sebe ne može pripraviti pozitivnim snagama na vjeru, jer onaj "credulitatis affectus" kojim duša prihvaća Božji poziv na vjeru plod je aktualne milosti kod grešnika i prije obraćenja i u času obraćenja (Denz 1553;1554).

i/ Današnjica ne pokazuje cvat vjere. Čovjek današnjice je više u tome patuljak (MetM br. 243), zato ni socijalni odnosi nisu u redu (ist. mj. br. 215), jer "čovjek odvojen od Boga postaje sebi i drugima užas" (ist. mj).

j/ Kada vjernik gubi vjeru? Grijehom nevjere (1 Tim 1,19), dočim s mrtnim grijehom još posjeduje vjeru, ali u nekom mrtvom stanju (Denz 1544). U takvom stanju grijeha vjernik može činiti naravno dobra djela. A nevjera se događa netom vjernik svjesno zabaci pa i samo jednu vjersku istinu, jer odbacuje formalni motiv vjerovanja, tj. autoritet Božji.

k/ Je li samo zemaljski putnik vjernik? Kristu nije bilo potrebno vjerovati, bio je "comprehensor". Ni anđelima i svecima nije potrebna vjera. Duše u čistilištu vjeruju, jer su

još putnici. Zlodusi i osuđenici vjeruju i drhću (Jak 2,19)

8/ Zablude o vjeri i vjernicima. Ima ih bezbroj. Najviše praktičnih nevjernika, nedosljednih vjernika. Ali glavni načelni lutaoci su ovi:

a/ Autonomisti pretjeruju u naglašavanju razumske autonomije, razum smatraju jedinim arbitrom istine i neistine, dobra i zla, dosljedno da vjernik vjerom gubi autonomiju (Denz 1810; 2903).

b/ Racionalisti pretjeruju razumske snage pa smatraju da je razum sposoban prodrijeti u otajstva, dapače smatraju da razum mora sve spoznati (Denz 2904; 3032; 3041).

c/ Fideisti, naprotiv, smatraju da razum nije sposoban niti odvagnuti izvanjske motive vjerodostojnosti (D 3033), prema tome razumske se snage utapaju u vjeri.

d/ Modernisti svode vjeru na osobno iskustvo, ona je za njih neki imanentni, podsvjesni doživljaj (D 3033). Time u vjeri nema svjetla ni svijesti, nego sljepoća i emocionalnost.

e/ Agnostici ne niječu snage razuma, ali zastupaju mišljenje da je razum nesposoban uopće prema nadnaravnim istinama, npr. jer da čudesa niti opstoje niti se mogu poznati, još manje procijeniti njihova uloga u prihvaćanju vjere (D 3034).

f/ Mitologisti smatraju da su sva otajstva objavljena u Sv. pismu samo legende i miti (D 3034), prema tome bajke, nevrijedne da ih se ozbiljno shvati.

g/ Tradicionalisti smatraju da se čovjek, vjernik, može pouzdati u vjerske zasade i motive vjerodostojnosti, ali da mu razum posjeduje tu snagu samo na bazi tradicije (D 2811-2814).

h/ Hermes je naučavao da je vjerski pristanak rezultat strogog razumskog dokazivanja (Denz 2738), dakle milost će u vjeri biti potrebna sama za "fidem vivam", a razum može pozitivno sumnjati u dogme dok ne pribavi stroge dokaze (Denz ist. mj).

i/ Situacionisti zabacuju vjeru kao prihvaćanje nekih općih istina, vjeru svode samo na neki subjektivni doživljaj, kako je rečeno gore u br. 6 bilj 3 i 4.

j/ Laksisti su u mnogočemu zalutali (Denz 2116-2122).

9) Uzori vjere i vjernika. Bog, više puta je rečeno, stvara u čovjeku dispozicije osjećaja nedovoljnosti, on stvara novo srce kao što je otvorio srce Lidije da prihvati riječi Pavlove (Dap 16, 14-15). To znači da Bog stvara vjernike, uzore vjere.

Međutim, rečeno je također da se od čovjeka traži da surađuje u tom daru vjere s Bogom. Čovjek mora Boga slušati, otvoreno primati njegove riječi, prihvatiti ih. Dakle: odbacivati laži, čuvati čistoću srca, Boga tražiti, slušati Crkvu itd (spicq I, str. 280-291).

Takav živi više u nebu, makar hodao zemljom (Heb 11,1; 11,15-16). Pun je povjerenja, optimizma. Svjestan je da je prosvijetljen, jer posjeduje epignozu na putu spasenja, dokazuje da je njegov život preobličen, tako i djelovanje (Rim 10,9-10; Tit 1,16). Nastupa kao onaj koji je potpisao novu službu, homologiju, zato živi novim životnim stilom (Hebr 11,13).

I takvih ima. Mojsije prezire slasti zemlje da dobije viša obećanja (Hebr 11,24-26). Abraham odlazi iako ne zna kamo i vjeruje da će dobiti dijete (Hebr 11,6-9). Noe gradi a ne zna u koju svrhu (Hebr 11,7). Izak blagoslivlja Jakova u vidu budućnosti u koju vjeruje (Heb 11,20). Izraelci idu po moru kao po suhu (ist. mj. 11,29). Centurion izriče podložnost službenika u vjeri (Mt 8,8-11). Pavao se veseli onom zarobljavanju razuma u podložnosti Kristu (2 Kor 10,5) itd.

10) Plodovi. Skupni je plod "facere veritatem" tj. služiti istini. Slušati je, prihvatiti je, realizirati je u dobrim djelima, čime se čitav život preobrazuje, kako je i Petar postao čvrst (Spicq I, str. 269;271). I ta preobrazba se osjeća prije svega u tome što vjera odgovara dubokim aspiracijama duše (Iv 6,35), ispunja onu žeđu i glad za istinom i dobrom, dok je stari Zakon govorio da koji uživaju njegovu mudrost još će biti gladni, i koji piju da će još biti žedni (Crkv 24,21). Oslobađa od osuđenja (Iv 3,18), od srdžbe Božje (Iv 6,36), od smrti u grijehu (Iv 8,24), a ostvaruje kontakt s Kristom, spašava (Mt 9,21; Fil 1,21). Započinje život vječni, uskrsnuće (Iv 3,16 i 36;6,47 itd). Vjernik se duševno obogaćuje, slavi Boga na najljepši način, jer predaje Bogu najmilije: svoju misao (2 Kor 1o,5).

DRUGO POGLAVLJE: REALIZACIJA VJERE

Habitualna vjera (vjera u habitualnom stanju) traži svoju nadopunu, jer potencijalnost je manje savršena nego aktualizacija. Stari su govorili da je habitualno stanje slično čovjeku što spava, dakle živi polovično (ETH br. 1902). Aktivizacija vjere nastaje interakcijom između objekta vjerovanja i stvaranja čina vjere.

& 1. Što vjeruješ (objekt vjerovanja)?

11) Svetopisamski. Vjerujem u Boga i Sina njegova Spasitelja (Iv 17,3). U toj vjeri-spoznaji nalazi se anticipacija neba. Oko spoznaje Boga i Krista grupiraju se sve vjerske istine.

12) Crkveno učiteljstvo. Uime Boga i uime Kat. crkve vjerujem sve što se nalazi u pisanoj ili predanoj Božjoj riječi, ako je od Crkve, bilo svečanim nastupom bilo redovitim nastupom predloženo kao objavljeno. A ništa se ne smije smatrati kao dogmatski definirano što nije očito da je tako (Denz K 2ab).

a/ Vjerujem prvotno otajstva, ali donekle i one objavljene istine koje su na dohvatu razuma npr. besmrtnost duše, opstojnost Božju, jer su i te istine objavljene u cilju da svi ljudi, bez teškoća, bez primjese zabluda, brzo i solidno mogu za njih doznati, jer o njima ovisi čovječja sreća. Te razloge formu-

lira teologija po sv. Tomi; a on ih je našao kod Rabbi Moyses-a (Denz 3005; DE VER. 14,10). A i otajstva i ove istine izražene su u obliku suda, u rečenici tj. u obliku "propositionis enuntiabilis" (II-II, 1,2).

b/ Gdje su te istine sakupljene? U simbolima. Tri su najglasovitija simbola: Symbolum Apostolicum (Denz 10); drugi je Constantinopolitanum (Denz 150); treći je PseudoAthanasianum (Denz 75- 6). Povijest tih simbola vidi kod Denz str. 17-42. Vidi Profesiju vjere Pavla VI u BS 1968, str. 292-298.

c/ Koje su od ovih istine kao uvjet spasenja? Opstojnost Božja, neki njegovi atributi (da nagrađuje i kažnjava), osoba Kristova, Trojstvo, utjelovljenje Riječi (Denz K 2 ab).

d/ Da li je objavljivanje predmeta vjere prestalo? Smrću apostola prestala je javna Objava. Bog može pojedincima i danas saopćiti neke istine, i tko bi bio svjestan da mu je Bog progovorio, bio bi dužan vjerovati. Tako je Crkva odobrila neke objave, te iz tog odobrenja slijedi da u tim objavama nema ništa proti vjere i morala, a drugi ih ne smiju prezirati, jer su vrijedne obzira (Merkelbach I, br. 674; Fanfani II, br. 7, dubium III).

13) <u>Stupnjevanje vjerskih istina.</u> Crkva je nepogrešiva kada definira objekt vjere, istine i činjenice povezane s objektom vjere, ili kada osuđuje naučavanje kao protivno vjerskim istinama.

a/ Neke istine vjerujemo "uime božanske vjere" (fide divina), oslanjajući se samo na Božji autoritet, i to su sve objavljene istine koje Crkva nije izrijekom predložila da se vjeruju.

Neke vjerujemo "uime katoličke vjere" (fide catholica), tj. istine koje Bog nije izrijekom objavio ali Crkva ih predlaže kao predmet vjerovanja npr. kanonizaciju svetaca.

Neke pak vjerujemo "uime božansko-katoličke vjere" (fide divina-catholica), oslanjajući se na Božji i Crkveni autoritet, i to se odnosi na istine i od Boga objavljene i od Crkve predložene da se kao od Boga objavljene prihvate vjerom.

b/ DOGMA vjere je istina koju Crkva nepogrešivo predlaže vjernicima kao objavljenu i kao predmet vjere, npr. da je Krist Bog. Tvrditi protivno, bilo kontrarno (Krist je samo čovjek), bilo kontradiktorno (Krist nije Bog) predstavlja herezu.

Istina BLISKA VJERI (fidei proxima) jest ona koju Crkva općenito naučava i predlaže kao izvjesnu, ali još nije proglasila dogmom, npr. da se bogoslovske kreposti ulijevaju kao habitusi ili dispozicije, njoj je protivna "haeresi proxima", bliska herezi.

U preciznom teološkom izražavanju ima i nižih ocjena, npr. ako Crkva predlaže neku istinu kao objavljenu, ali ta istina ne uživa općenitost i izvjesnost kao dogma ili bliska vjeri,

nazivamo je kao FIDE CERTA, recimo istina o opstojnosti naravnog moralnog zakona u čovjeku, i tko bi naučavao protivno počinjao bi errorem in fide; ako Crkva predlaže neku istinu kao izvedenu iz druge objavljene, govorit ćemo o istini Theologice certa, npr. da Riječ proizlazi od Oca mentalnim procesom, i njoj protivna bila bi error theologicus; govorimo još o istini koja je COMMUNIS ET TUTA, koja se općenito prihvaća kao jedino u skladu s objavom, ali je Crkva ne predlaže kao izvjesnu. Ima i drugih načina izražavanja npr. ako rečemo da je neka istina samo IZVJESNA (recimo: naravni se zakon može samim razumom spoznati), ili govorimo o istini kao DOCTRINA CATHOLICA (recimo: ima čina koji su po naravi dobri ili zli itd).

14) Nije li II vat. dokinuo sve osude? Ublažio je način izražavanjanja, ali i za taj Koncil govori Pavao VI da toliko vrijedi koliko nastavlja život Crkve, jer on taj život ne prekida, ne izobličuje ga, ne pronalazi ga; on ga potvrđuje, usavršuje, posuvremenjuje (_. XII 1966). I danas je potrebno da svi ljudi prihvate čitavu kršćansku nauku, ne oduzimajući joj nijedan dio. Na II vat. koncilu način je izražavanja različit, ali "treba usvojiti onaj tradicionalni način mišljenja i oblikovanja misli kako je naznačeno u djelima Tridentskog i Prvog vatikanskog koncila" (vidi u BS, 1967, str. 317-322). Čitavu je kršćansku nauku izrekao svečano isti Pavao VI u Ispovijedi vjere dne 30. lipnja 1968 (BS, 1968, str. 293-301). I sam je II vat. koncil izjavio da ostaje "inhaerens vestigiis" Tridentskog i Prvog vat. koncila (DV br. 1). Isti Papa je rekao u govoru 14.IX 1964. da je II vat. koncil "continuatio et perpetuitas" Prvog vat. koncila (Doc. str. 954).

15) Na što se naslanjaš kad vjeruješ? Na objavu (Rim 10,14), na svjedočanstvo Božje (Iv 5,36; 8,17), na riječ Božju (1 Sol 2,13). Teolozi će reći "na autoritet Boga koji se objavljuje" (Denz 3008), jer on je Prva Istina koja u objavi govori, odnosno i Prva Istina u bistvovanju i u spoznavanju, pa ne može prevariti, ne može ne znati, niti biti prevaren.

Ovaj je motiv vjerovanja uzet iz intimnog života Božjeg. Tako se vjera realizira pod nadnaravnim impulsom. Svaki drugi motiv je slab, neadekvatan, u nerazmjeru s uzvišenošću vjere. Ako je vjera "donum gratiae" (Denz 3010; 3035) i njezin formalni motiv mora biti uzet iz nadnaravnog prostora.

Prema tome motivi vjerodostojnosti koliko ih je poznao razum, ili svijest da je vjera obavezna ili uvjerenje da je moguće vjerovati i sl. nalaze se izvan, na periferiji formalnog motiva čina vjere (Denz 330:; IND. SYST. A 8ab).

Ni Crkva nije, ne može biti taj formalni motiv u vjeri. Ona je kao "kanal", kao "regula Fidei" a ne motiv vjerskog pristajanja. Po njoj znamo što je Bog objavio i ona nam tumači sadržaj objave, a prije svega Ona nam tumači da je doista Bog objavio vjerske istine.

& 2. Čin vjere

16) Svetopisamski. "Vjerujem..pomozi moju nevjeru" govori otac ozdravljenog padavičara (Mrk 9,24). Slijepac ozdravljen reče: "Vjerujem, Gospodine!..i pade pred (Isusom) njim ničice" (Iv 9,38). Čin je vjere kao "pristajanje" uz istinu, ili "zarobljavanje razuma za pokornost Kristovu" (2 Kor 10,5); to je kao neko bogoštovlje (Rim 12,1), posluh zapovijedi (Mt 19,17; Mrk 16,16), zarada nagrade.

17) Crkva. Ona u pitanju postupa po negativnoj i pozitivnoj metodi. Po negativnoj metodi: naučava da čin vjere nije isto što i čin nekog pouzdanja (Denz 1533; 1562) npr. u oproštenje grijeha; taj čin nije plod ili učinak razumskih dokaza (Denz 3010; 3035); to nije osjećaj, intuicija, potsvjesni neki impuls, dakle nešto iz sfere nerazumnih pokreta (Denz 3484-6; 3542).

Po pozitivnoj metodi: to je svjesno-**hotični-slobodni** pristanak pameti i volje uz objavljene istine oslanjajući se na Božji autoritet kao na motiv pristajanja (Denz 3010; 3035; 3542).

18) Teolozi. Drugim riječima govore isto. To je "actus intellectus assentientis veritati divinae ex imperio voluntatis a Deo motae per gratiam" (II-II 2,9). Dobro treba upamtiti komponente toga čina: Milost-razum i volja, dakle čin vjere je i čin vjernika (Denz 2222), njegove duše, srca, personalnosti, izvora odgovornosti. Vjernik dokazuje da je riječ Božja pala na plodno tlo (Lk 8,5-16), da se opravdanje ostvarilo (Rim 10,10). Recimo kratko: čin vjere je elicitivno čin razuma, pokrenutog od volje, a milost čini i da razum uvidi i da volja pokrene na pristanak (Iv 6,68-70; Denz 1789; 3015; 3035), prema tome milost je tvorni faktor vjere.

U tim komponentama čina vjere nalazimo i razlog zbog kojega je danas taj čin vjere nekako čovjeku težak. Prevladava **simbolizam i empirizam**, a taj čin **traži doumljivanje, dokazivanje** iz prisutnosti Božje u čudesima, proroštvima, Kristu, Crkvi itd (Denz 3009).- Težak je jer čovjek ne želi pokazivati svoju ovisnost, podložnost Bogu, ne želi sebe darovati Bogu u slobodi duha (Denz 3010;3035).- Težak je, jer **naturalizam** zatvara čovjeka u vrijeme i prostor, a čin vjere projira čovjeka u nadzemaljski, vječni svijet božanskih istina.

Čin vjere razultira kao dokaz punine čovječjeg života (INIT. III str. 496-500). Vjera je svjetlo, spoznaja, ali "connaissance d' amour", jer motivi vjerodostojnosti unose svjetlo (Denz: IND. SYST. A 8b). A nije lako uvijek stvoriti taj sud, treba svladati dosta teškoća (Denz 3876; 2865-6). Vjera je udovoljenje aspiracijama srca, ona je bogoštovlje razuma, volje, srca (DV br. 5). Vjera je obnova života, a život u vjeri postaje kao "liturgija vjere" (Spicq I, str. 270). Tako će se čin vjere očitovati u činima bogoštovlja, osobito u dobrim djelima (Gal 3,11; Jak 2,20). Time odbijamo ne samo onu vjeru bez dobrih djela nego i današnju "vjeru pospanih".

U jednu riječ: Vjera je odgovor na izazov Božje ljubavi, jer Bog je onaj koji vuče čovječje srce da se predade Bogu kao neka žrtva posluha (Rim 12,1). Vjera je prisutnost Duha u čovjeku (PO br. 4; DH br. 10; DV br. 5). Vjera je anticipacija eshatona (Denz 3010). Zbog toga danas treba promicati to da vjera postane "operosa", da se čin vjere ne zatvori u nutrini vjernikovoj.

19) Čin vjere u odnosu prema Božjem autoritetu. Ako je Božji autoritet formalni element u činu vjere potrebno je da vrši kauzalni, barem virtualni utjecaj na čin vjere, to znači da jednom stvoren i neopozvan djeluje na pristanak uz objavljene istine. Razumljivo, neće se pojavljati u jednakom obliku, ni jednakom snagom kod učenih i neukih. Ovi će posljednji npr. bazirati svoj pristanak na izjave Božjeg predstavnika, župnika, svećenika i sl.

20) Formula čina vjere. Po molitvenicima se pronosi ova ili slična šira formula čina vjere: "Vjerujem čvrsto sve što je Isus Krist učio i što sveta Katolička Crkva predlaže vjerovati, jer si to objavio Ti, Bože, koji si nepogrešivo istinit. U toj vjeri želim živjeti i umrijeti. O Bože, umnoži moju vjeru".

& 3. Razne perspektive

21) Vremenska. Prije obraćenja, prije stvaranja čina vjere, odrasli se čovjek nalazi u raznim pozicijama. Ima ih koji bez krivnje borave u neznanju o vjeri (Lk 1,79), a ima ih koje tereti krivnja što nisu ispunili dužnost da prigrle dovoljno predočenu vjersku opciju (Denz 2915; 3008). Ne zaboravimo: vjera je i dužnost! Dužni smo prikazati Bogu bogoštovlje pameti, volje, srca, života (DV br. 5).

I prije obraćenja od čovjeka se traži da vrši zapovijedi naravnog moralnog zakona, da sluša savjest, da proučava motive vjerodostojnosti (1 Sol 2,13-14). Uočivši te motive u njemu se rađa sklonost da HOĆE VJEROVATI, što je plod milosti, kako naučava Crkva proti semipelagijevaca (Denz 375-377). Bog time počinje ispunjati obećanje da neće uskratiti milosti onomu koji je ponizno traži.

U činu obraćenja sastaje se Bog i čovjek. Bog sa svojom milošću, čovjek sa svojom svjesnošću-hotičnošću-slobodom. Fenomen obraćenja ostvaruje se interferencijom subjektivnih i objektivnih faktora (Iv 6,44), a prvu riječ ima milost. Vidi Denz Ind. syst. A 8b.

22) Psihološka. Djeca nekako "primaju" vjeru. Ona se po naravi hrane nevidljivim simboličkim predodžbama. Treba im govoriti primjereno, prebacivati prihvaćanje Božje riječi u svjesnost i upućivati ih osobito to da luče otajstvo od mita te žive svoju vjeru.

Mladić-djevojka. Psihološka je karakteristika mladića-djevojke ta da mu odgovara "borbeni etos dalekog ideala" kako bi rekao Spranger. Zazire od autoriteta, osjeća poziv na autonomiju, teži za afirmacijom itd. U tom svjetlu potrebno je

mladosti prikazivati vjeru kao prostor za afirmaciju, za junaštvo, kao poziv u beskonačnost, kao sredstvo za trajnu renesansu čovječanstva, za mogućnost razvoja osobnosti, za svladavanje vremena, ka o unutarnje oslobođenje (Pijo XII, sv. I, br. 175-176; 1547 itd). Vidi BS, 1967, str. 32-44.

Odrasli ili zreli nose u sebi "pobjedonosno izmirenje ideala i stvarnosti" (Spranger). Vjera se u to vrijeme prikazuje kao rješenje životne dijalektike, kao izmirenje protivnih snaga, kao najzaokruženiji nazor na svijet i život, kao mudrost života. Ona čovjeku pruža mir, utjehu, postojanost (Lk 8, 15). To je vjera kao izgradnja života.

Starac-ica predstavljaju dušu u kojoj se ostvaruje "resignirano mirovanje u ostvarenom obliku sub specie aeternitatis" (Spranger). Tada je vrijeme govoriti o projekciji vjere u vječnost, o njenoj nagradi, o pomirenju s Bogom, o predanju u Božje ruke.

23) Katehetsko-kerigmatska. Mi u ovom svesku u prvom redu raspravljamo o vjeri-krepošti, dakle angažiranju, vježbanju, nastojanju, prakticiranju. Međutim, svi su aspekti vjere usko povezani. Prema tome ni vjera kao krepost ili kreposna snaga ne može prescindirati od načina kako se prikazuje vjera kao životni nazor ili životna opcija.

Didaktika i metodika moraju imati svoju riječ. Sv. Pavao poučava (Hebr 6,1-2) da početnicima u vjeri treba prikazivati vjeru u obliku kerigme, odraslima u obliku kateheze, bez ponavljanja osnovnih istina. Dakle: djetetu kao djetetu, odraslomu kao odraslomu (1 Kor 13,11).

U svakom slučaju iznošenje vjerskih istina uvijek treba da je razumljivo, korisno, solidno, jer tko govori nerazumljivo tuđinac je onomu komu govori i ovaj njemu (1 Kor 14,20). Ako je metafizički način iznosenja vjere nedostupan, što reći o modernim egzistencijalistima, apstraktistima koji govore još nejasnije?

Ivan XXIII otvarajući II vat. koncil dne 11. X 1962. pozvao je sve da razmisle kako treba uščuvati depositum fidei, ali da je potrebno izabrati suvremenu formulaciju imajući u vidu pretežno pastoralni smjer (Doc str. 865). Ta formulacija mora sačuvati "integram, non imminutam, non detrutam doctrinam catholicam" (str. 863), a kao uzor treba da nam posluži ona brižljiva metoda "verba concipiendi et in formam redigendi, quae ex actis Concilii Tridentini et Vaticani Primi praesertim elucet" (str. 864).

24) Izražajna (pitanje terminologije). Razumije se, osnovno je pravilo: Govori tako da te onaj komu govoriš može razumjeti. Tako i piši da te onaj koji čita može razumjeti. Radi se o tome da se vjerske istine ne samo izraze, nego pravilno izraze. Prema tome treba voditi računa o načinu izražavanja da se ne pređe u izražajni relativizam ili u historicizam (istine se

mijenjaju, tvrdi ovaj, prema povijesnom gibanju).

Grgur IX upozorava pariške teologe da se ponašaju kao "theologhi" a ne kao "theophantes" (Denz 824), bez sumnje, jer čovjek nije sposoban da s Bogom dijalogizira s jednakih pozicija.

Pio IX god. 1857. traži "sanam loquendi formam" da sloboštine izražavanja ne donesu kriva mišljenja (Denz 2831). Ne može se nikada prescindirati od logičnosti u izražavanju. Riječi **uvijek nešto** znače; stvari se uvijek izražavaju tako da što vrijedi za jednu u istom smislu i značenju ne može jednako vrijediti za drugu.

Pio XII god. 1950. u HUM. GENERIS (Denz 3881 sl) traži ispravno izražavanje, i to: a/ da se izbjegne relativizam; b/ da se uzdrži tradicija koja je uzela terminologiju "ex vera rerum creatarum cognitione"; c/ jer su neki izrazi od raznih koncila nekako "sanciti".

Pavao VI govori dne 10. IX 1965. da Toma iznosi prirodnu metafiziku ljudske pameti te da govori jezikom svih vremena.

Isti na I sjednici Biskupske sinode god. 1967 ponavlja riječi Ivana XXIII iz sjednice otvorenja II vat. koncila da naime terminologija i način izražavanja treba da bude točan kao što je bilo u Tridentskom i Prvom vat. koncilu (Doc str. 864). Osim toga upozorava da, kada se traže novi načini izražavanja neka se ne ide poglavito za tim da se vjerske dogme akomodiraju "ad profanas cogitandi loquendique rationes" nego da se više ide za normama Crkvenog učiteljstva.

Isti, dne 15.V 1969. govori o teološkom pluralizmu. Treba voditi računa o tome da se radi o objavljenoj istini. Ne može se raditi o nekom "slobodnom izboru", niti o subjektivnoj interpretaciji, niti o podređivanju definirane nauke kriterijima profanih znanosti, niti modi javnog mnjienja, ukusima i deviacijama literature u toku. Vjera nije pluralistična. Ta vjera i u vezi izražajnih formula vrlo je delikatna i egzigentna. Crkva traži da izražaj ne pokvari substancijalnu istinu. Zar da Crkvi zamje imo ako traži (Mt 5,37; Jak 5,12) da izražaj bude bistar, ispravan, častan, jednoznačan, bez dvoznačnosti, bez nesuvislosti, bez zabluda?

Isti, dne 25.VI 1969. govori kako bi neki htjeli da se umovanje oslobodi skolastičkih formulacija kako ih prenosi tradicija i kako ih sankcionira autentično crkveno Učiteljstvo. Opaža se tendencija da se želi asimilirati našu katoličku nauku koncepcijama drugih religija...

Isti, (L' OSS 2.VIII 69) govori afričkoj hierarhiji da i afrička Crkva mora biti utemeljena na jednoj katoličkoj nauci. Crkva je fiksirala svoje naučno blago u nekoliko pojmovnih i verbalnih izraza. Iako su te formule ponekad teške, obavezuju nas da ih tekstualno zadržimo. Mi nismo pronašli našu vjeru, mi je čuvamo. Razumije se, izražavanje može biti mnogostruko koliko

je izražavanje jedne te iste vjere. Treba, naime, računati na one kojima se govori.

Zaključujem da ispravno tvrdi Leclecq kako danas ima mislilaca pod utjecajem egzistencijalističkih filozofa koji se izražavaju kao neki idealisti, mistici (SAISIR...str. 28), a jedan liberalac (Lebesque) poručuje katolicima: "Ako želite spasiti moral, počmite s time da se služite jasnim rječnikom, s izrazima svima dohvatljivim, da vratite izrazima (riječima) njihov smisao jer im ga razni sistemi oduzimaju" (Morale hum. et morale chretienne str. 29).

Zlo dolazi odatle što se o vjerskim istinama bilo na području spekulacije bilo prakse upotrebljavaju nejasni, metaforični, preneseni, alienirani, uzgredni ili pretjerani izrazi itd.

25) Etničko-sociološka. S tih perspektiva znamo da vjera primitivca i modernog intelektualca posjeduju posebne karakteristike. Iako će istočnjak i zapadnjak upotrebljavati različit način izražavanja, moderan čovjek i sredovjekovni također. Ipak, nijedan od njih neće kamen shvatiti kao kruh, ni štipavca kao ribu (Mt 7,9).

Isto tako i razni društveni slojevi traže da im se vjerske istine prikažu na različit način, npr. seljak i građanin, jer kod seljaka treba upotrebljavati slike i simbole iz njegovog života, a građaninu iz njegovog.

26) Duhovna. U poslu obraćenja ili opravdanja vjera je, kako je rečeno, kao "initium, fundamentum et radix iustificationis". (Denz 1532). Ona predstavlja korijen, osnovu, sredstvo ili kanal kolanja duhovnog života u vjerniku.

U duhovnom životu ona donosi svjetlo, snagu, utjehu. O tome vidi kod asketika i mistika. Ali, to je krhka krepost, izložena je trajnim napadajima, lutanjima, kako znamo iz života sv. Petra, Tome itd. Treba je podržavati i molitvom. U njoj se vježbati. Razvijati "duh vjere" koji se postepeno stiče (Spicq I, str. 273 sl).

Razumljivo da će početnik nastojati poglavito oko toga da uščuva vjeru; onaj koji napreduje centrira svoj život oko Krista; a tko je savršen rukovodi se i darovima D. Svetoga. (Vidi Tanquerey, PRECIS br. 1172 i sl).

TREĆE POGLAVLJE: POTREBA-OBAVEZA VJERE

Govorimo prvotno o potrebi vjere kao kreposti u poslu spasenja. Istina, vjernik zrači, mora davati znakove svoje vjere i oko sebe. Bez sumnje, ima dobrih ljudi koji ne vjeruju (Denz 1925) kreposnih djela bez vjere. U samoj se čovječjoj naravi kriju neki dobri osjećaji kao ostaci sretnog stanja koje nije potpuno uništeno grijehom (Denz 2624). I civilizacija i kultura mogu opstojati bez vjere, ali nisu potpune.

27) Što je apsolutno, bezuvjetno svakomu potrebno za spasenje?

Vjera kao habitualna dispozicija, kao kvaliteta. Stari su govorili da je takva potrebna čovjeku kao uvijet spasenja (de necessitate medii).

Na temelju učenja sv. Pavla (Heb 11,6) da nitko ne može Bogu ugoditi ako nema vjere, odnosno da nitko ne ulazi u spasenje ako odbaci vjeru (Iv 3,18), Crkva je zabacila naučavanje indiferentizma ili tolerantizma koji zastupa mišljenje da ne opstoji obaveza vjerovanja (Denz IND. SYST. K 2 aa); naglasuje potrebu vjere za spasenje, vjere koja ulazi u čovjeka krštenjem (Denz 1529;3012). Uostalom, bez milosti se nitko ne spašava, a s milošću dolazi i vjera (Denz IND. SYST. F 3 a sl).

28) A djeca koja umiru bez osobne milosti i vjere? Za djecu koja umiru prije krštenja neki su u prošlosti mislili, a neki to danas ponovno iznose, da se takva djeca spašavaju npr. na bazi vjere njihovih roditelja, tj. bez osobnog posvećenja na krštenju (D. Pastir, Sarajevo, 1956, str. 104). To su uvaženi teolozi uvijek nijekali (Hugon, III, str. 215). Danas je jasnije da bez krštenja nema spasenja, jer je Sv. oficij izjavio 18. II 1958. da protivne teorije "solido fundamento carent".

& 1. Čin vjere potreban odraslima

29) Apsolutna, bezuvjetna potreba, tj. de necessitate medii. Odrasli čovjek samo aktualnim činom vjere postaje vjernik kako pristaje njegovom duševnom razvoju, a za dijete je dovoljna habitualna vjera, uključena u milosti. Kako bismo i mogli govoriti da je čovjek stvorio kontakt s Bogom ako ne preko vjere?

Apostoli su poslani da pojedinci prigrle vjeru (Dap 26,18). Samo onaj koji uzvjeruje, i to osobno, spasit će se (Mt 16,15), i takav postaje sinom Božjim (Iv 1,12; 1 Iv 3,1).

30) Odrasle tereti i zapovijed. Ako ne uzvjeruju čeka ih prijetnja osuđenja (Mt 16,16). Moraju slušati Apostole (Mk 16,16), a ovi će ljudima propovijedati sve objavljene istine (Mt 28,19; 1 Iv 3,23). Na taj način ljudi će "ex auditu" slobodno prigrliti vjeru, stvoriti vitalni čin volje (Denz 1526) pristajanja uz vjerske istine.

Crkva to izriče jasnim riječima: Dužni smo Bogu "plenum intellectus et voluntatis obsequium praestare" /Denz 3008). To je posebna zapovijed koja obvezuje po samoj naravi (Denz 2116), jer habitualna za djecu a za odrasle i habitualna i aktualna je "humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis iustificationis" (Denz 1532). Odrasli je čovjek dužan stvarati čin vjere (Denz 2021), i to netom je čuo da je koja istina od Boga objavljena.

31) Koje se istine moraju uključiti u čin vjere? Rečeno je kratko gore u br. 12, slovo c. Treba stvoriti čin vjere u opstojnost i pravednost, tj. da je "remunera tor et vindex" (Heb 11,6)

Nadalje, da je Krist Bog (Iv 14,1), da je u njemu temelj spasenja (1 Kor 3,11), pa i u njegovu imenu (Dap 4,12).

Osim toga, da je Bog troosoban u naravi, jer treba krštavati u ime Trojstva (Mt 28,19).

Konačno, da se druga osoba presv. Trojstva utjelovila (Iv 3,37; 8,42 itd).

32) Problematika. Očito je da se nitko ne može spasiti ako zbiljski i izričito ne pristane uz istine o Trojstvu i Utjelovljenju, jer, osim istine o Božjoj opstojnosti, i te su istine "de necessitate medii" (Denz 2380), tj. tko ih ne vjeruje, ne može se spasiti (Denz 75), i ne smije se dati odrješenje onomu tko ta otajstva ne zna u njihovoj neposrednoj, općoj formulaciji. Nije važno da li je to neznanje hotično ili nehotično s krivnjom ili bez krivnje, jer su te istine uvjet spasenja.

Kako to izgleda u praksi? Tko sluša glas savjesti nalazi se pod posebnom Božjom brigom, i Bog će se pobrinuti da taj upozna što je potrebno za spasenje, Bog će mu objaviti (III Sent, d. 25, q. 2 a.2, qc 2; DE VER. 14,11 ad 1; in AD ROM. c. 10, lect. 3, str. 151-152). I tako su otvorena vrata Božjeg milosrđa i prema onima koji se ne nalaze u krilu vjere, kako naučava Crkva (Denz 2865-7). A ima barem 2 milijarde ljudi koji još ne znaju za objavljenu istinu (AG br. 10). Većina, dakle, čovječanstva ne zna za Objavu, većina ne pripada Kat. crkvi za koju i II vat. koncil kaže da je "unica vera Religio" (DH br.1).

Nešto je lakši problem ako gledamo to da je ispovijedanje vjere i stroga zapovijed. Odrasli moraju stvoriti čin vjere u gore spomenute istine. Drugi vat. koncil naglasuje da "svi ljudi moraju tražiti i prigrliti nađenu istinu osobito onu koja se odnosi na Boga i na njegovu Crkvu" (DH br. 1). Prema tome grešna nemarnost u pitanju opterećuje čovjeka i prekršajem izričite zapovijedi. S druge strane, negrešno neznanje oslobađa ga od krivnje, ali ostaje za svakoga nemogućnost spasenja bez habitualne i za odrasle i izričite vjere kako je rečeno gore, jer to je "conditio sine qua non" vječnog spasenja.

33) Što naučava Drugi vat. o vječnom spasenju? Svi su ljudi pozvani i potrebni spasenja (LG br. 53). Božji narod ide prema spasenju kao prema svome cilju (LG br. 18;32). Za spasenje nije dovoljno pripadati Crkvi samo "tijelom", potrebno je pripadati joj i "srcem" (LG br. 14) tj. vezom ispovijedanja iste vjere, sakramenata, uprave i zajednice. Laici su pozvani da pomognu kako će riječ spasenja stići do svih ljudi (LG br. 33). Svakako "secreto in mente hominum" (AG br. 3) također se odvija misterij spasenja.

U LG br. 16. govori se o onima koji bez vlastite krivnje ne znaju za Krista i Crkvu ali iskreno traže Boga i slušaju savjest "mogu postići vječno spasenje". Dapače oni koji bez krivnje nisu došli ni do spoznaje Boga "Providnost ne uskraćuje nužnu pomoć" (GS br. 22) Njih Bog može dovesti do vjere putevima koje Bog poznaje (AG br. 7). Vidi "Perfice munus" 1961, str. 455.

Bilješke: **1. Može li se pristati** na mišljenje da se odrasli čovjek, s normalno razvijenom inteligencijom, pa iako

ostane čitav život ateistom, može spasiti a da i ne bude poučen, niti dođe do spoznaje o Božjoj opstojnosti ako živi na način dostojan čovjeka? Bismo li smjeli govoriti o ateizmu kao "spasonosnoj vjeri"? Vidi CRKVA U SVIJETU, 1968, br.4, str. 75-85, a gore iznesena istina odbacuje takvo mišljenje. Dok se ne pozna Boga kao zasebno biće, različito od drugoga npr. od svijeta, ne može se govoriti o nekoj spoznaji Boga (vidi sv.I, br. 59, kod sv. Tome: I P, 2 1 ad 1; III CG 38).

2. Vrijedi li ispovijed učinjena bez ~~znanja o Bogu~~ kao zasebnom biću, nagraditelju? Ne, i takvoga ne smiješ ni krstiti. Ali možeš krstiti i odriješiti onoga za koga sumnjaš da li izričito zna i vjeruje u Trojstvo i Utjelovljenje, no takvomu sakramente udijeli uvjetno, "si es capax" (kan. 752, & 2). Ako se radi o umirućemu dovoljno je da nekim znakom pokaže da pristaje uz ono što ispovjednik govori. Odraslога treba prije poučiti. Vidi o tome moraliste npr. Merkelbach I, br. 708.

34) Je li potrebno znati i druge istine osim navedenih? Teolozi navode ove istine: Apostolsko vjerovanje, bitni sadržaj krštenja, pokajanja, euharistije, Očenaša, Dekaloga, zapovijedi Crkve, Anđeoskog pozdrava.

Ne radi se o znanj potrebnom za spasenje, ali se radi o onomu što spada pod zapovijed, odnosno pod svjesnu ljubav i pripadnost Crkvi. Nije ih potrebno znati naizust, tj. (quoad verba", dovoljno je znati ih "quoad substantiam" tj. razlikovati ih) "quoad elementa", recimo, da jedno tvrdim kada rečem da se Druga osoba Trojstva utjelovila, a drugo da je Krist za nas umro. Teolozi tvrde da takva spoznaja obvezuje "sub gravi".

35) Kada je odrasli čovjek dužan stvoriti čin vjere? Razumljivo da će svatko stvoriti čin vjere u nekim okolnostima npr. ako je prije zanijekao vjeru, isto tako da će ga stvoriti popratno npr. kada je pozvan da izreče Ispovijed vjere, ali i neovisno od toga i sam pojam vjere kao kreposti životne opcije jasno je da ga čovjek stvara u trenutku kada se određuje za Boga, kada bira cilj života, stvara životnu opciju, kako se obično govori o vremenu kada dijete dođe do doba razuma. Teško je reći kako se to odvija u duši. Svakako na vrlo različit način.

Osim toga je jasno da iz samog pojma vjere vjernik mora stvoriti više puta čin vjere. To mora biti češće u životu (Denz 2121), nije dovoljno jedanput (Denz 2117), niti jedanput u pet godina (Denz 2106). Možda nije uputno određivati da to mora biti svaki mjesec (Sv. Alfons), niti svake sedmice (Skot), niti četiri puta godišnje, jer, čini mi se da to ovisi o mnogim okolnostima npr. o stupnju koncentracije, o vjerskoj praksi, o stanju budnosti, jer život nije nikada kalup niti matematika. Uostalom, svakim vjerskim činom, npr. primanjem sakramenata, vjernik udovoljava toj dužnosti.

& 2. Obvezuje i vanjski čin vjere

36) Treba svjedočiti vjeru na vidljiv način. To je aplikacija nauke iz sv. I br. 48. i br. 66. Opstoji težnja da se unutarnji doživljaj pokaže na vanjštini, ali opstoji u ovom slu-

čaju i zapovijed.

Sv. Pismo govori da je priznanje pred ljudima uvjet priznanja pred Ocem nebeskim (Mt 10,23-33). Vjeru treba propovijedati, ispovijedati očito (Mt 10,27; Lk k2,3). To svjedočenje obvezuje i za vrijeme progonstava (Rim 10,9-11).

CRKVA vrlo jasno određuje nauku: "Fideles Christi fidem aperte profiteri tenentur quoties eorum silentium, tergiversatio aut ratio agendi secumferrent implicitam fidei negationem, contemptum religionis, iniuriam Dei vel scnadalum proximi" (kan. 1325). Prema tome vjernik ne smije ni govoriti, ni postupati, ni šutjeti, ni oklijevati da izreče svoj sud itd. kadgod bi takav način postupanja značio neku negaciju vjere, prezir religije, nepravdu Bogu ili sablazan narodu.

To traži ideja čovječje punine, a vjera je punina života. To traži vjernikova samosvijest, njegovo pripadanje jednoj instituciji. Vjernik nije polovičan čovjek, samo duša, on je i tijelo, stoga je dužan na vidljiv način svjedočiti za svoju vjeru.

a/ Ne smiješ grešno ili odgovorno zanijekati vjeru, jer zanijekati srcem vjeru znači prezreti autoritet Božji; postupati prema Bogu kao da on ne govori istinu; vrijeđati bližnjega sablaznim postupanjem. Zato je zabranjeno žrtvovati idolima, nijekati svoju vjersku pripadnost. Odreći se imena Isusova znači osuditi se (Rim 10,9).

Okolnosti mogu biti takve da netko ne očituje svoju pripadnost vjeri, nitko se radi toga ne sablazni, dok civilni forum protupropisno ispituje, npr. jer Ustav garantira slobodu savjesti iako iskustvo pokaže da je to samo na papiru. Teolozi su to predvidjeli ovako: "Si ob quasdam circumstantias omnino peculiares omnibus manifestum esset illa non esse religionis negationem vel erubescentiam, vel si taciturnitas a praesentibus potius haberetur pro confessione fidei, vel si lex aperte statueret nulli potestati publicae licere ut se in civium conscientiam ingerat, non esset illicitum. Quando autem id fiat, prudenti aestimationi relinquitur decernendum" (Merklebach, I, br. 712).

b/ Kako ocijeniti vjernika koji u srcu vjeruje a na vanjštini niječe vjeru? Taj ne bi izgubio habitualne vjere, ali bi sagriješio proti vanjskog očitovanja vjere, jer ta je zapovijed strogo formulirana (Mt 10,32).

c/ Može li se dopustiti da nečije obraćenje na smrti ostane pred ljudima tajno? Moglo bi ostati tajnim, ali uz neke uvjete. Ispovjednik neka sugerira umirućemu da barem dva svjedoka mogu javno posvjedočiti da se obraćenje obavilo, osobito ako je to obraćenje od velike koristi za Crkvu (Haring, II, str. 65; III, str. 100 i sl).

d/ Je li dopušteno bježati za vrijeme progonstava? Bježati po sebi ne znači nijekati vjeru (Mt 10,23). Ako si pastir

duša, dakle nekako ugovorom vezan uz župu, u duši moraš biti spreman dati život za duše (Iv 10,11), ali ako svojim prisustvom izlažeš sebe da zaniječeš vjeru ili na drugi način štetuješ vjernicima, bolje da pobjegneš.

e/ Svjedočenje za vjeru danas se očituje na razne načine, recimo poučavanjem drugoga u vjeri, posjećivanjem katekizma. "Djeca koja neće da pohađaju katehizaciju i roditelji koji se za to ne brinu, ne smiju biti odriješeni ako ne pokažu namjeru da će tu nemarnost ispraviti, te ako nema garancije da se tim njihovim obećanjima može doista vjerovati" (Haring, III, str. 62).

f/ Kako prosuditi strašivice? Ti se povode za Nikodemom, Petrom, Josipom Arimatejskim. A danas je ljudski obzir posebna vrst kukavičluka. Danielou navodi primjere: društveni konformizam prikazivanjem da je dobro što je sumnjivo, da je autentično što je zlo; drugi se opet pomiruju s masovnim nestajanjem kršćanske vjere i morala pa to smatraju definitivnom činjenicom a oni pribjegavaju sekularizaciji, desakralizaciji itd; ima ih koji iz ljudskog obzira hvale zlo, odobravaju ga, a kude zlo da ne izgledaju neobavješteni i zastarjeli itd (OSPORAVANJA i SVJEDOČENJA str. 10-13). Vidi osobito str. 25.

g/ Smiješ li, moraš li reagirati kada u tvom prisustvu netko ismjehava ili kleveće vjeru ili vjernike kao nosioce vjere? Ne bi smio šutjeti, osobito ako si svećenik, ali uvijek treba gledati na razne okolnosti, na razboritost. Ako bi uslijed tvoje intervencije mogla uslijediti teža zla, npr. psovke, nemir i sl, bolje da šutiš, ozbiljnom, neoodobravajućom šutnjom (Noldin, II br. 21).

Zaključak: Danas svaki vjernik mora biti prožet vjerom i ponosno tvrditi da je vjernik, katolik, jer mora znati komu je povjerovao (Pijo XII, sv. I, br. 1547;1930). Ako je u početku kršćanstva mala šaka ljudi dosljednom vjerom obratila svijet, to je dužnost današnjih kršćana: vratiti se iskonskoj vjeronosti!

Istina da je vjera danas u teškoj situaciji, npr. radi nekog pluralizma (u vjeri ga ne smije biti, kako je rečeno gore br. 24), ali nema mjesta za diskusiju u ovome: nikada nikomu nije dopušteno nijekati svoju vjeru bilo riječima bilo djelima, iako je dopušteno iz teškog i proporcionalnog razloga svoju vjeru prikriti ili disimulirati, i nikada ne smiješ svoju vjeru simulirati.

ČETVRTO POGLAVLJE: VJERA U DIJALEKTICI ŽIVOTA

Ta dijalektika dolazi ponajprije od toga što je vjera kao dar u zemljanim posudama, stoga vjernik treba da bude budan (2 Kor 4,7; 1 Pet 5,8). Krive teorije pospješuju izdajstvo (2 Tim 2,17), a od toga se treba čuvati. Naturalizam, racionalizam, materijalizam i sl. šire svoj duh na sve strane svijeta. Pa, ako primjeri moćno privlače, možda bi bilo najbolje da vje-

rnik često čita primjere jake vjere. Onim primjerima navedenim u br. 9. pridruži druge iz Evanđelja, npr. Bl. Djevicu, stotnika, dva slijepca, tešku bolesnicu, Kananejku, Jerihonskog slijepca, javnu grešnicu, gubavca, slijepca od rođenja itd (Duda, EVANĐELJE, str. 366).

& 1. Budnost!

37) Pogibeljne knjige! Danas se u tome ravnamo prema notifikaciji kongregacije PRO DOCTRINA FIDEI od 14. VI 1966.

Prethodno pamti: Dužnost je te Kongregacije da po svem svijetu bdije na vjeru. Ustanovljena je na mjesto sv. Oficija Motu proprio Pavla VI "Integre servandae" od 7.XII 1965. Na nju spada: promicati proučavanja što se odnose na vjeru i moral - paziti da se ne šire kriva naučavanja - paziti na knjige i, ako ustreba, zabraniti ih (PERIODICA, 1966, fasc. II-II str. 643. gdje je i povijest te Kongregacije).

a/ INDEX knjiga više nema zakonske snage, nego posjeduje moralnu snagu tj. prebacuje se više na savjest da pojedinac uvidi što je dobro što zlo u tom pitanju. Crkva računa na zrelu savjest vjernika, da sami te pogibeljne knjige odstrane, da ih ne čitaju.

Ipak, Crkva zabranjuje čitati te knjige. Tko prezire tu zabranu, nekako prezire Krista. Kongregacija će biti budna. Pomagati će biskupima, i tko bude pisao krive stvari bit će ljubazno pozvan, u isto vrijeme i odlučno. Prema tome i dalje su zabranjene knjige koje potkopavaju vjeru i moral, a vjernike uvijek prema Crkvi veže pijetet, posluh.

b/ Crkva svodi tu zainteresiranost na svoju dužnost da se brine za duhovno zdravlje svojih članova. Ona propovijeda istinu, brani istinu, jer je pastir a ne najamnik, pa je spremna i danas karati. - Ako gledamo stvar sa sociološkog gledišta, ona je dužna braniti red, odstranjivati korov, otrov. - Sa psihološkog gledišta treba reći da tko širi laž i zlo taj zloupotrebljava slobodu.

c/ Ostaje što je glavno. Ako si dužan težiti prema nebu, dužan si izbjegavati sve što odstranjuje od tog puta. Ne smiješ odobravati grijeh, ni voljeti grijeh. Što je pogibelj grijeha veća, veća je i dužnost izbjegavati grijeh. Prema tome grijeh kojemu se izlažeš mjerit će se prema pogibli kojoj se izlažeš, ali i prema stanju tj. ako si više sklon grijehu više si dužan izbjegavati te knjige.

d/ U čemu je izmjena zakonodavstva? Prije je taj zakon bio osnovan na presumpciji pogibli, pa je vrijedio za sve, danas se oslanja na zrelu savjest pojedinčevu. Ili su danas ljudi savjesniji? Svakako neki su ispovjednici pretjerivali, možda slabo poznavali zakone o cenzurama, sapinjali savjesti, i tako danas je doista djelo mudrosti dokazano ukidanjem tih cenzura u pitanju čitanja pogibeljnih knjiga.

e/ Smiješ li čitati knjige ako rečeš da ćeš uzeti sve prekaucije? Možeš ako si dužan čitati, jer u protivnom slučaju nemaš opravdanja što se izlažeš grijehu. Znamo da za dopuštenost čina s dvostrukim učinkom uvijek treba da opstoji dovoljan, opravdan razlog. S istog razloga možeš čitati te knjige ako ti je u školi naredjeno, ili ti je potrebno za tvoju struku, i tada moraš uzeti prekaucije. Prema tome moraš imati razloga da ih čitaš pa iako je za tebe pogibelj daljna ili neznatna, one su uvijek neka pogibelj.

f/ Crkva će i dalje označavati takve knjige. Kako? "Apte providebitur". Uz to treba ove smjernice slijediti. Na to nas veže integralna ljubav, a kao takva se proteže i na ljubav prema Crkvi. Tko vas sluša, mene sluša (Lk lo, 16). Vidi BS, 1966, str. 6oo-6o5.

38) Veza s kršćanima-nekatolicima. Ta se u prvom redu odredjuje koncilskim dekretom UNITATIS REDINTEGRATIO OD 21. XI 1964. Pitanje je ekumenizma. Što se tiče moralke treba naglasiti da je dužnost svakog vjernika da u odnosu prema nekatolicima - kršćanima nastoji: odstranjivati razmirice - dijalogizirati - zajednički nastupati. Od svakoga se traži da najprije provede unutarnju obnovu pa da međusobnim upoznavanjem smanjuje udaljenost te da uvijek bude spreman surađivati na raznim područjima života (BS 1965, br. 2. str. 159 - 167).

a/ O primjeni odluka sadržanih u spomenutom koncilskom dekretu radi Direktorij izdan, odnosno odobren 28. IV 1967. Odnosi se na odjeljene kršćanske istočne vjerske zajednice. Koliko imaju prave sakramente Biskupske konferencije će odrediti sudjelovanje u svetim obredima s tim istočnim kršćanima. Svakako preporučuje se zajedničke molitve u zajedničkoj nevolji ili za zajedničke ciljeve.

Ako u mjestu nema katoličke crkve, a katoliku je teško biti bez ispovijedi, euharistije ili bolesničkog pomazanja katolik će moći primiti sakramente i kod istočnjaka. Tako u nuždi ili smrtnoj pogibli. Prisustvovanje istočnjačkoj misnoj liturgiji, s valjana razloga, dispensira ga od prisustvovanja Misi u kat. Crkvi.

Istočnjaci mogu s opravdana razloga biti krsni kumovi i svjedoci pri vjenčanju, i obratno. Može se dopustiti da odijeljeni istočni kršćanin primi u našoj Crkvi sakramente u smrtnoj pogibli ili hitnoj potrebi, ali uz uvjete: ako ne može doći do svoga svećenika - ako to spontano zatraži od katoličkog svećenika - ako ispovijeda vjeru u dotični sakramenat kao što i Kat. crkva - ako je pripravljen.

Zabranjuje se da odijeljeni kršćanin čita Sv. pismo ili propovjeda za vrijeme Mise i obratno, a u drugim liturgijskim činima može se dopustiti stanovito aktivno sudjelovanje napr. zajedničko pjevanje, odgovaranje.

b/ Nove odredbe su proglašene u pitanju mješovitih ženidaba. Proglasila ih je Kongregacija "Pro doctrina fidei" 18. III 1966. Dispensu od mješovite ženidbe daje Ordinarij. - Kat. stranka mora dati kaucije da će djecu krstiti i odgajati katolički, ako to neće dati, biskup ne može dati dispensu. - Nekatolička strana neka obeća iskreno da će ispunjati svoje dužnosti prema kat. strani, ako to neće obećati, Ordinarij će stvar iznijeti sv. Stolici. - Kaucije katoličke strane i obećanja nekatoličke strane mogu biti dane pismeno, ali može se dopustom Ordinarija, i usmeno. - Ordinarij ne može dati dispensu ako je u ozbiljnom pitanju da će dijete dobiti katolički odgoj. - Ordinarij može dopustiti da se vjenčanje obavi i preko Mise, uz isti obred kao i za katolike, ali se isključuje simultano vjenčanje i pred katoličkim i pred pravoslavnim svećenikom, iako ovaj može poslije vjenčanja u kat. Crkvi reći koju riječ. Mogu zajednički izmoliti neke molitve. Župnik neka vodi brigu o rođenima iz tih ženidaba. - Ekskomunikacija o kojoj u kan. 2319 & 1,1 nema više zakonske snage, međutim, ako katolička strana radi proti ovih smjernica ne samo da nevaljano sklapa brak nego i griješi. - Ordinariji u pojedinim zemljama neka izdaju praktične smjernice, i prema njima treba postupati. Ove odredbe usvojene su od Pavla VI u Apostolskom pismu od 31. III 1970 ("Matrimonia mixta").

Opaska: Što je rečeno pod a/ i b/ ne vrijedi za članove drugih kršćanskih zajednica, jer sve niti vjeruju što i mi niti sve imaju zaređenih svećenika, stoga se s njima ostaje jedino kod zajedničkih molitava, čitanja i dijaloga dobre volje. Međusobno prisustvovanje obredima je moguće, ali primanje sakramenata ne.

39) <u>Dijalog s nevjernicima.</u> Dokument izdan od sekretarijata za nevjernike dne 28. VIII 1968. Govori se o trostrukom dijalogu: u prostoru sugovorničkih odnosa ,napr. da se širi neko bratstvo u koegzistenciji - o doktrinalnom dijalogu u traženju istine - u prostoru akcije (a može se vršiti i pismeni dijalog).

a/ Privatni dijalog. Traži se razboritost, susretljivost, dobrota i sa strane kršćanina. Upoznati objekt dijaloga, ali, ako opaziš da nisi sposoban uputi sugovornika na drugoga. Nikada upasti u krivi irenizam niti sinkretizam. Nikada povrijediti autentični sadržaj vjere. Nikada se nerazborito ne izložiti pogibli po svoju osobnu vjeru. U svakom slučaju najbolji je dijalog dosljedno kršćanstvo u praksi.

b/ Javni dijalog. Ovaj traži veću spremu i veću razboritost, upravo jer je javne naravi. Taj dijalog traži bolju spremu. Možda je bolje da taj dijalog ne vode osobe koje zastupaju javnu vlast u Crkvi, da se tako garantira veća sloboda. - Treba se čuvati velikog publiciteta, jer može viti prisutnih koji će zlonamjerno preći u ruganje i sl. Uvijek je prethodno dobro

označiti cilj, smisao, sadržaj, metodu dijaloga. - Svećenici će pitati dopust Ordinarija mjesta gdje se vodi dijalog, a laici treba da se drže direktiva Crkve.

40) Moralni aspekt dijaloga s nevjernicima. Istina se ne podređuje dijalogu, kako neki krivo misle, nego dijalog treba da ide za tim da se udovolji dužnosti traženja istine, širenja istine, poslu spasenja duše. O ovom aspektu vidi BS, 1966, str. 412.

U Sv. pismu ima na prvi pogled nekih suprotnih stavova. Tako nalazimo da treba ići za onim 99 ovcama, ali Krist zabranjuje ići k poganima, a sv. Ivan, apostol ljubavi, govori da neka Kristov učenik ne prima u kuću, niti neka ne pozdravlja onoga koji odbija Kristovu nauku. (2 Iv 10,11).

Rješenje se može naći npr. Dap 11,17-18. Bog zove pogane, dakle treba k njima ići, propovijedati im, dijalogizirati. Jer oni su ljudi. Možda su mnogi "in bona fide". Ili su ih okolnosti takvim učinili. Nije isključeno da ih he nedosljednost kršćana učvrstila u njihovim pozicijama. Krist je bio strog prema onima " zle volje", ali ipak je za njih molio. I Krist je pokazao brojnim primjerima da dijalog ima svoje granice, da ne može ići u nedogled.

Teolozi naglasuju dužnost i potrebu dijaloga u svijetlu nauke o spasenju. Ali naglasuju da treba izbjegavati grijeh i grešnu prigodu. I da treba razlikovati grešnika od njegova grijeha. Prema grešniku milosrđe, a prema grijehu beskompromisno!

U vezi toga se postavlja pitanje: Da li vjera i nevjera in concreto imaju ista prava? Odgovor je dosta lake naravi. U pluralističkom društvu vlast ne smije nametati savjesti nikakve okove. To je očito. Svatko neka slijedi svoju savjest, ali ostaje i dužnost savjesti da traži i prigrli istinu. Međutim, prvo: objektivna neistina nema pravo na opstanak, jer je negacija istine, bitka, jer je rušilačka; drugo, zabluda je u ovom ili onom čovjeku, pa je treba nastojati odstraniti dijalogom; treće, zablude neposredno ili posredno vrijeđaju i javni red, unose nespokojnost u društvo; četvrto, pogrešna savjest je samo provizorna norma djelovanja; peto, moj odnos prema ovom ili onom određuje se razboritom ljubavlju, jer je on možda svojim postupkom abdicirao na pravo da ga se poštuje ili da se drži do njegovih riječi.

41/Dijalog:DA, dijalogizam:NE! To je kao zaključak svega što je rečeno. Dijalog: DA, pa i onaj doktrinalni, idejni. Jer i nevjernici ili nekatolici traže istinu. Žele istinu. Posjeduju neke istine. Mogu pomoći i tebi da se tvoje ideje razbistre. A ti si pozvan da im pomogneš u ime ljubavi Kristove. Možda će izmjena misli doista pomoći otkrivenju otajstava. Možda se Providnost služi tim putem da promiče povijest spasenja.

a/ Filozofska shvaćanja prirode, podrijetla i svrhe svijeta, života i čovjeka u njihovoj teoretskoj formulaciji, jednom dane lako se ne mijenjaju (Pin T br.160), zbog toga bilo bi naivno misliti da će dijalog lako uroditi neposrednim plodom.

b/ Dodiri praktične naravi određeni su na bolji uspjeh. Tako ima uvijek više nade da će dijalog na praktičnom polju gospodarstva, kulture, politike, socijalne akcije uroditi plodom (ist. mj). Zbog toga treba u tom pravcu više razvijati dijalog.

c/ U svakom slučaju katolici neka paze da uvijek ostanu sebi dosljedni i da se ne upuštaju u popustljive nagodbe na štetu vjere i ćudoređa (PinT br. 157; MetM br. 239).

d/ Da dijalog ne pređe u dijalogizam treba imati na umu da kršćanin mora odbaciti onu nauku koja pretpostavlja materijalističku i bezbožnu filozofiju, koja ne poštuje ni religioznu usmjerenost života prema svom zadnjem cilju, ni slobodu i dostojanstvo čovjeka (PP br. 39).

Zaključak: Briga dijalogiziranja s nevjernicima ne smije zapostaviti brigu za svoje u vjeri. Ako se netko za svoje, navlastitio za ukućane u vjeri ne brine, zanijekao je vjeru, gori je od nevjernika, govori nam sv. Pavao (1 Tim 5,7-8).

Bilješke: 1. Načela tolerancije i slobode savjesti. U prošlosti bilo je pretjerane strogosti u represiji zlodjela koji su nanosili štetu vjeri. Danas se ide u ekstrem neosjetljivosti i indeferentnosti. Pluralizam religija kod pojedinih naroda dovodi do tolerancije i slobode savjesti. Katolici, razumije se, tu slobodu poštuju. Uostalom, to je i prije bilo stanovište Crkve. Tako u kan. 1351. se navodi da se nikoga ne smije siliti da prigrli katoličku vjeru. Tako je svečano izjavio Lav XIII u IMMORTALE DEI od 1. XI 1885 /Denz 3176). Davno je to lijepim riječima pisao Laktancije: "Ne treba nam prisile ni nepravde, jer se religija ne može nametnuti silom. Radije se treba služiti riječima nego batinama, ako želimo da se spasi sloboda... Stoga ne zadržavamo nikoga proti njegove volje; Bog ne treba onoga koji nema volje, nema vjere... Ništa tako hotično i slobodno kao religija; ako netko prisilno prinosi žrtvu, nema ni žrtve, nema ništa" (DIV. INSTITUTIONES v. 19).

2. Pio XII se osvrnuo i na " prisilna obraćenja" u Hrvatskoj (isti kontekst, I, br. 2860 - 1; 2862 - 2864). Papa odbija od sebe optužbe da je to on potvrdio. Navodi memorandum upućen jugoslavenskom poslaniku dne 25. I 1942. u kojemu prihvaća tvrdnje jug.poslanika da ni Sv. Stolica ni jug. episkopat u tome nemaju dijela. Papa spominje kako kat. Crkva ne prima nego samo one koji svjesno prilaze takvom činu. Ustanovio se i jedan odbor kojemu je stavljeno u zadatak da pazi da ta obraćenja budu jedino plod uvjerenja, a ne prisile. U tom svjetlu Papa poziva da se opslužuju propisi Crkve u pitanju (br. 2864).

3. Drugi vat. koncil izrazio je svoje mišljenje u deklaraciji DIGNITATIS HUMANAE. Koncil ističe da se istina ne može nametnuti nego sam tim što je istina, ujedno ljupko i odlučno. Sloboda ispovijedanja vjere uključuje "immunitatem a coercitione in societáte civili" (br.1), pri čemu ostaje na snazi vjekovno naučavanje Crkve o "morali hominum ac societatum officio erga veram religionem et unicam Christi Ecclesiam" (ist.mj). Razumije se, propovijedati vjeru ne znači prisiljavati savjesti (Lk 14,23;2 Tim 4,2). Ne samo da je vjernicima dopušteno da ne dopuste da se smetaju obredi, nego i Krivični Zakon Jugoslavije od 1.VII 1951. u čal. 313. određuje novčanu kaznu ili zatvor do jedne godine za one koji ometaju ili sprečavaju vršenje vjerskih obreda.

4. Je li sv. Toma bio intolerantan? Tako se ponekad čita po nekim knjigama ili člancima, ali i danas možeš čitati kako je on zastupao mišljenje da se nikoga ne smije siliti na krštenje (II-II 10,8). Pozivao je na toleranciju gdjegod je bio slučaj da se izbjegnu veća zla ili da se time uznastoji privući obraćenju (ist. mj. 10,11). One koji bi ustrajali u zábludama i time bili štetni po društvo, prema društvenim odredbama onog vremena (kako se analogno čini i danas po svijetu), smatrao je subversivnim elementima (ist. mj. 11, art.3 ad 1). Prema onima koji bi nastojali među vjernike ubacivati hereze Crkvena je vlast postupala strože (Fanfani, II, br. 20), jer se radilo o samoobrani Crkve ujedno i države.

& 2. Vjera kao pozitivno angažiranje

42) <u>Treba vjeru proučavati!</u> To je zahtjev kršćanske profesionalne moralke. Tko je tko ne proučava što od njega traži njegova pripadnost, njegova služba? Od kateheze preko kerigme, slušanja propovijedi i čitanja vjerske literature do razmatranja i kontemplacije prolazi svaka duša svjesnog kršćanina. A da se i ne govori kako to od njega traži svjesna pripadnost kršćanstvu u naše doba.

A što o slaboj vjersko-intelektualnoj formaciji klera? O tome je nešto rečeno sv. I, br. 1, ali ovdje treba istaknuti kako je Pio XII konstatirao da je veći broj onih koji su izgubili vjeru došao do tog stupnja radi odgovorne nepripravnosti svećenika (sv. I, br. 1791).

Kod svećenika i kod vjernika neznanje u vjeri stvara "anemiju religioznog života" (Pio XII, I, br. 321), stoga je nužno da svećenici budu doista svjetlo sebi i vjernicima da ne zalutaju ni oni ni vjernici.

43/ <u>Aktualizirati.</u> Rečeno je u sv. I, br. 37. da je potrebno virtualno osmišljavanje čitavog života ako želimo reći da smo prema njemu usmjereni. Isto tako u br. 64. i br. 73. ozna-

čena je potreba ispravne motivacije svakog čina. Stvarati često čin vjere znači aktualizirati je. Vjernik se ne bi smio zadovoljiti s nekim minimalizmom, nego što češće prožimati svoj život i svoju djelatnost tim fluidom vjere.

Tko kršćanski živi, napose pak tko prima sakramente, dovoljno ispunja tu dužnost. Razumije se, koliko živi u ozračju tih sakramenata ili recimo, Prisutnosti u euharistiji, kao nekom protegnuću Mise.

44/ Ispovijedati je-braniti-širiti. Svatko je dužan ispovijedati svoju vjeru snagom krštenja (LG br.11), a Potvrdom postaju jači da je šire i brani. Svaki je član Kristovog mističnog tijela dužan na svoj način širiti svoju vjeru, biti apostol (LG br. 17). I laici postaju izvrsni nosioci Evanđelja ako životom, riječju i djelom svjedoče za vjeru (LG br.35).

45) Čuvati vjeru. To znači da budno pazi na pogibli po vjeru bilo otkud one došle npr. od zabluda (LG br.25). Napose treba čuvati tu lađicu vjere u zdravlju i integralnosti kada na nju navaljuju valovi kušnje, npr. bolesti, neuspjesi u raznim teškoćama života (2 Tim 4,7).

46) Slijediti Učiteljstvo Crkve. Ne radi se samo o prihvaćanju dogmi, nego o naučavanju Pape i onda kada ne nastupa ex cathedra, jer i tada govori onaj koji ima karizmu poučavanja, garanciju istinu, potvrdu vjekova, posebnu asistenciju Kristovu. Svi su vjernici pozvani njegovo naučavanje "reverenter agnoscere...sincere adhaerere..." LG br.25; Denz 3885). To se odnosi i na vjerska i na vjersko-moralna pitanja, odnosno na pitanja savjesti (LG br.25).

47) Živjeti od vjere (Gal 3,11). To znači suditi po načelima vjere sva životna pitanja tj. života, smrti, rata, rada itd. Nastupati po načelima vjere i to bez kompromisa, vršiti njene zapovjedi. Današnjicu razumjeti, suditi i osuditi po istim načelima npr. tehnokraciju, materijalizam.

Koliko je potrebno razboritosti u nastupima vjernika prema svijetu opominje nas ovaj tekst iz sv. Tome: " Si turbatio infidelium oriatur ex confessione fidei manifesta absque aliqua utilitate fidei vel infidelium non est laudabile in tali casu fidem publice confiteri"(II-II, 3,2 ad 3).

Nisu li ovim riječima zabačeni toliki nastupi fanatika? Nastupi svećenika i redovnika-ica, pa možda i samim odijelom, u doba koje političke napetosti? A izrazi, gesti u javnosti u kojoj ima možda i nevjernika, zlonamjernih, neupućenih?

48) Napredovati - rasti u vjeri. Može se kratko reći da "sve što doprinosi tome da se više približimo Bogu, to umna-

ža našu vjeru?" (Barth Alfred, ENCICLOPEDIA CATECHETICA, sv. II, str. 365). U prvom redu za to služe sakramenti, molitva, žrtve i patnje, napose djelatnost prožeta vjerom. Treba u tu svrhu i moliti (Lk 17,5). I Crkva napreduje u vjeri (LG br. 65). Vjera se pali i hrani evanđeljem (FO br. 4), slušanjem Božje riječi (ist. mj), propovijedanje, liturgijskim životom (SC br. 33).

PETO POGLAVLJE: RASCVJET VJERE U DAROVIMA D. SVETOGA

Zajednica vjernika u vjeri ne može porgriješiti (LG br. 12). Vjernici posjeduju unkciju D. Svetoga (1 Iv 2,2o i 27). Egzegete nam govore o "duhu vjere" kada vjernik gleda Božjim očima (Spicq I, str. 276). Nisi nikada čuo kako je neuki vjernik mudro odgovorio "učenim" protivnicima? Nisi li naprotiv kod nekih konstatirao sljepoću pameti, otvrdnulost srca da ne vide što vjernici vide? Zaključi: vjernik koji svoju vjeru pravilno razvija doživljuje rasvjet te vjere u darove D. Svetoga, a zanemarivanje vjere dovodi lako do sljepoće i otvrdnulosti pameti i srca.

49) Dar razumnosti ili umnosti. Duša stiče neku intimnu, prodornu spoznaju vjerskih istina te ih se čvrsto drži. Dar je potreban osobito danas kada se zastupa neka protivnost između zahtjeva vjere i znanosti (Pio XII, sv. I, br. 1877;1o98).

Promatraj ga npr. kod apostola koji na putu u Emaus čitaju pod tekstom drugi smisao, jer im srce gori dok je Krist tumačio Pisma (Lk 24,32); promatraj ga kod sv. Pavla koji u simbolici znakova, recimo u uronjenju pri krštenju, vidi smrt grijeha; kod onoga koji čita učinke u uzroku npr. pomirenje s Bogom u krvi Kristovoj. Osobito ga motri kod vjernika koji se u praksi ravna po ljubavi (Gal 5,6), ili sve produđuje prema onim "rationes aeternae" (II-II, 8,3) pa stiče orjentaciju u mnogim problemima dnevnog života, osobnog i skupnog jer u svemu čita volju Božju, poteze Providnosti.

Istina, taj se dar ne ispoljuje na isti način kod početnika, naprednih i savršenih, npr. samo će napredník uviđati harmoniju između činjenice da je Krist sve do smrti i muke imao malo sljedbenika i milijona sljedbenika danas, ali svaki obdarenik tim darom može se smatrati "blaženim", te mu odgovara ono šesto blaženstvo "Blaženi čista srca jer će vidjeti Boga". Pamet mu je čista od krivih predodžbi, od pogrešaka u shvaćanju istine o Bogu, to znači da se tim darom i na zemlji bolje ulazi u spoznaju Boga.

50) Dar znanja. On Vjerniku pruža neku kao eksperimentalnu spoznaju svih stvorova u njihovu odnosu prema Bogu, tvorcu i zadnjem cilju. Vjernik u svakom stvoru i događaju vidi predmet udivljenja, poticaj na molitvu, kontemplaciju Božjih savršenosti. On doista poznaje stvorove u njihovoj bitnoj strukturi, ontičkoj i kauzalnoj ovisnosti o Bogu (II CG 2-5).

Divi mu se npr. u sv. Pavlu koji sve smatra blatom da Krista dobije (Fil 3,8) To je znak višeg stupnja duhovnog života, jer početnik će samo konstatirati da su stvorena dobra prolazna. Kod mnogih je mistika ovaj dar doista cva, zato obični smrtnici nisu u stanju pravilno shvatiti njihov odnos prema stvorovima, dok današnji sekularizirani mentalitet lako prelazi u obožavanje stvorova npr. tehnike.

Izvjesno je da tko je obdaren ovim darom neće pasti u očaj ili se žalostiti radi gubitka stvorenih dobara. Radije će se žalostiti što drugi nepravilno shvaćaju ovozemne vrednote, št ih pretvaraju u idole, i takva je žalost blaženstvo izrečeno od Krista riječima "Blaženi žalosni, jer će se utješiti".

današnji zahtjev ovog dara bio bi osobito u tome da se vjernik snađe pred činjenicom naturalizirane, psihologizirane, još gore iracionalizirane vjere.

ŠESTO POGLAVLJE: NIJEKAOCI VJERE

Zamašitost ovog poglavlja uočimo iz ovih Toetheovih riječi: "Jedini i najdublji problem povijesti svijeta i čovječanstva, problem kojemu su svi drugi podređeni jest borba između vjere i nevjere. Svaka epoha u kojoj cvate vjera...sjajna je, puna utjehe, plodna je za suvremenika i za buduća pokoljenja" (ISRAEL IN DER WUSTE, IV 313).

Ivan XXIII traži Boga današnjem čovjeku, jer "čovjek odvojen od Boga postaje sebi i drugima užas; jer uzajamni odnosi među ljudima bezuvjetno zahtijevaju pravilan stav čovjekove savjesti prema Bogu, izvoru svake istine, pravde i ljubavi" (MetM br. 215). Doista, čovjek je svojom strukturom, snagom svoga bića, opstojnošću i djelovanjem usmjeren i povezan ontički, teleološki prema Bogu (MetM br. 214-217). Nijekanje kršćanskog CREDO-A znači nijekanje kršćanskog morala.

51) Nedosljedni vjernici. Vjera se očituje u srcu, riječima, djelima. Tako se ona realizira, recimo: inkarnira. I tako se mora očitovati, ako želimo da budemo vjerni i dosljedni svjedoci vjere. Manjak očitovanja vjere na jednom od tih sektora znači patološko i odgovorno ispovijedanje vjere. Navedimo nekoliko takvih tipova, predstavnika potpune ili djelomične nevjere.

Činjenica ateizma ponekad ima svoje tumačenje u činjenici nedosljednosti vjernika. Vjernici dokazuju slab odgoj

u vjeri, nedosljednost u društvenim odnosima, u moralu. Takvi radije skrivaju nego otkrivaju pravo lice religije. Na sve to neki reagiraju odalečujući se od vjere, neki k njoj ne pristupaju, neki na nju navaljuju te je obasipaju blatom. Tako nam govori II vat. koncil (GS br. 19).

Ne niječemo činjenicu. Ipak, nedosljednost nekih kršćana može biti povodom, ali ne uzrokom nevjere. Odrasli ljudi su u stanju lučiti osobnu odgovornost od ispravnosti vjere, stoga punim pravom isti Koncil govori da "qui veluntarie Deum a corde suo arcere et quaestiones religiosas devitare conantur, dictamen conscientiae suae non secuti, culpae expertes non sunt" (GetS br.19). Ali, i odgovornost vjernika također ostaje na snazi.

52) Vjerski fomalisti. Osudu formalista nalazimo u osudi farizeja (Mt 23,15-17; Lk 20,47; Mk 12,40). Formalizam se krije u "mrtvoj" vjeri, tj. vjeri bez ljubavi i dobrih djela (Denz 3010), u "napuhivanju" statistika u pitanju sakramenata, u triumfalizmu, u paradnim nastupima, u kultu slova, u juridizmu.

Bez sumnje da formalist znači neku dvojnost. On trpi od unutarnje podvojenosti. Izjeda sam sebe. Dovodi do unutarnjih sukoba, a može biti mjesta i teškom grijehu ako pređe u laž, hipokriziju, tešku sablazan, jer to je negacija čovječje integralnosti (sv.I, br. 66; sv. V br. 91). To je kao neka životna laž. Može li se reći da takvi odgovaraju pozivima milosti? Ne pada li na takve da "severius iudicabuntur", jer srcem ne pripadaju Crkvi? (LG br. 14)

53) Dvoumnici ili koji sumnjaju. Treba zabaciti pozitivnu dvoumicu ili sumnju, jer u takvom stanju obustavlja se pristanak uz vjerske istine a pristaje uz protivne, što znači nijekanje vjere prema onoj: "Dubius in fide - infidelis" (Denz 3014;3036).

Neprihvatljiva je i metodska dvoumica tj. postaviti vjersku sumnju kao odlaznu točku teološkog istraživanja, kako je naučavao Hermes (Denz 2738), osim ako takva sumnja ne bi značila obustavu pristanka uz vjerske dogme. To bi se, naime, stanovište protivilo bitnim karakteristikama čina vjere, kako je rečeno gore u br. 16 sl.

Odbacujemo sumnje kao plod nesređene mašte i te treba liječnički liječiti. Ne samo liječnički, nego, još više, samoodgojem, jer bez ravnoteže u duši nema nade da će se vjera pretvoriti u ispravan i integralan životni oblik, i pokretača pravilnog djelovanja.

Vrijedna je osude i sumnja kao plod neznanja, takvu treba liječiti učenjem. A mnogo se puta dogodi da se neznanje pokriva sumnjama ili čak tvrdnjama protivnog s držaja. Zastupa se neistina, jer se ne pozna istina, niti se trudi da se dozna.

Najstrašnija je sumnja kao plod grešna života tj. u izricanju sumnje traži s neko "opravdanje" svoga grešnog

života, svoje pristranosti i drugih manje časnih motiva. Nikomu nije drago tvrditi da griješi, stoga neki zastupaju neistinu da tobože opravdaju svoje izdajstvo. Tako se više laži gomila na isto mjesto: laž mišljenja, laž riječi i laž života i djelovanja.

Konačno, sumnju kao napast trebalo liječiti živim vjerskim životom, odlučnošću, stvaranjem čina vjere, molitvom, sakramentima.

Zaključak: sumnja postaje grešnom koliko uključuje pogibelj da se radi nje izgubi vjera, odnosno koliko u sebi uključuje mlohavost u vjeri. S tog gledišta biti će grijeh teže ili lakše naravi, koliko je ta mlohavost teže ili lakše grešna.

54) Nevjernici. Ne možemo na isti način prosuđivati sve vrste nevjere. Moramo računati ne samo na individualne nego i na etničke, geografske, povijesne i druge razloge koji nam tumače fenomen nevjere ili ateizma.

Negativni nevjernici ili nisu čuli za vjeru ili nisu dovoljno čuli. Ne zaboravimo da je uslijed iskonskog grijeha spoznaja Boga i moralnog zakona postala težom (Denz Ind. syst. D 3bd). Međutim, sloboda samoodređenja je ostala, sposobnost ispravnog postupanja je ostala. Stoga vidimo da takvih nevjernika ima posvuda, pa i po velikim gradovima. Oni za takvo stanje nisu odgovorni (Denz 1968). To ih stanje niti optužuje niti opravdava (Denz 23o5) Mogu se spasiti, kako je više puta rečeno, jer Bog ne kazni nikoga "qui voluntariae culpae reatum non habeat" (Denz 2866). Biti će suđeni po naravnom moralnom zakonu (Rim 2,15).

Možemo li smatrati vjernicima one koji vjeruju u neku apsolutnu normu morala, kako bi htio Sertillanges? (Malta, LA NUOVA TEOL. str. 114). Ili one koji se smatraju otvorenim prema misteriju apsolutnoga u težnji za srećom? Čini mi se da se ne može govoriti o spoznaji Boga ako se ne radi o spoznaji Boga koliko je različit od svijeta ili drugih bića, jer konfuzna ili općenita spoznaja nije spoznaja određenog predmeta ili bića (I P,2,1 ad 1;III CG 38).

Odgovorni nevjernici (infidelitas privativa) su oni koji ne upotrebljavaju dovoljnu marljivost da riješe svoj problem životne religiozne orijentacije. Tko upozna poziv vjere taj ga mora slijediti te se ne može pozivati na slobodu (Denz 2915). Niti je dopušteno da se netko tome toj dužnosti pozivajući se na mišljenje koje je "minus probabile" nego mora slijediti tutiorem (Denz 21o4), jer se radi o bezuvjetnom putu spasenja (sv. IV br.32). Koncil je naglasio obavezu traženja prave religije i jedne Kristove Crkve (DH br.1).

Bez sumnje da ima i odgovornih nevjernika koji svjesno i hotično Bogu zatvaraju srce, izbjegavaju religiozna pitanja, ne slijede diktate savjesti i time priječe ulazak

božanskog svjetla u svoju dušu (GS br.19). Ti su za to odgovorni. Ipak moramo uvijek računati na one okolnosti što umanjuju odgovornost, na zapreke potpunosti ljudskog čina, a tih ima na pretek npr. protivan odgoj, svakovrsno kontestiranje, nedosljednost vjernika. Ne zaboravimo da u pitanje ulazi i otajstvo preodređenja.

Pozitivni (formalni, aktivni, borbeni) nevjernici Bogu svijesno odgovaraju NE, i druge odvraćaju od vjere. Čine li to iz mržnje na Boga ili ne - teško je reći. Iz neodoljive unutarnje borbe? I Pavao je progonio Krista, ali je pao na koljena (Dap 9,4; 22,7; 26,14). Komu nije poznata "Legenda o velikom Inkvizitoru" iz usta Ivana Karamazova u istoimenom romanu Dostojevskoga? Ipak, finale je u poklonu.

Ako ovu činjenicu promatramo po objektivnoj specifikaciji takva je nevjera najveća uvreda Bogu (Denz 1544). Takav je nevjernik osuđen (Mk 16,16; Iv 3,18). On je u duhovnom pogledu mrtav (Mt 12,31; Mk 3,29) To je grijeh protiv D. Svetoga, jer takav hotično odbija sredstvo i to bezuvjetno sredstvo spasenja.

Koliko u svakom od tih ima subjektivne odgovornosti to jedino Bog zna. Mnogi su faktori što umanjuju subjektivnu odgovornost npr. predrasude, politički momenti, borba za opstanak. A da su mnogi od takvih više "namješteni" ili fiktivni, **to je stvar** poznata.

55) Heretici. Želim spomenuti da Drugi vat. koncil nije upotrebljavao izraz "heretik", ali je upotrebio riječ "error". A danas zabluda u vjeri ima na pretek. Situacija je takva da Pavao VI vidi povod žalosti i poziv da osudi te zablude (Doc str. 901-2).

a/ Što su heretici? Krštenici koji tvrdokorno odbacuju ili sumnjaju u koju istinu predloženu za vjerovanje u ime božanske i katoličke vjere (kan. 1325 & 2).

b/ Što je heretik u pravom, formalnom smislu? Koji svjesno i hotimično odbija koju vjersku dogmu ili je proglasuje neizvjesnom. Uviđa svoju dužnost, ali je ne slijedi.

c/ Kako prosuđujemo takve heretike? Preziru autoritet Božji, Crkve. Upropašćuju sebe, sablažnjuju bližnje (Denz 1532; 3008; 3012). Oslanjaju se na svoj sud, pa biraju istine što im se sviđaju, a ne znaju da "tko ne ostaje u nauci Kristovoj nema Boga" (2 Iv 9). Ipak, ti su kršteni, prema tome njihov je postupak s nekog gledišta teži nego nevjernika, jer ne drže što su obećali (II-II, lo,6). Moralisti govore da je formalna hereza peccatum ex toto genere suo.

d/ Što su indirektni heretici? Koji ne odbacuju dogme, ali se tako ponašaju prema Crkvenom Učiteljstvu da ga skoro niječe, da niječu infalibilitet, a ovaj je dogma. Svakako,

ti krše posluh i nalaze se bluzu herezi (Denz 3045; 2880).

e) Što su materijalni heretici? Oni koji iz neznanja, bez okorjelosti, spremni prigrliti pravu vjeru, prianjaju uz neispravno mišljenje u vjeri. Možda još nisu stvorili sud o pravoj vjeri, možda su iz nemarnosti u krivoj vjeri, spremni prigrliti pravu vjeru, dakle u krivoj su vjeri " bona fide".

Bilješke: 1) Tko riječima ili djelima zaniječe koju dogmu a u srcu ostaje vjernikom taj nije formalni heretik, ali Crkva ga takvim smatra, jer takvim se djelima dokazao, Crkva sudi po vanjskimdjelima. I takav griješi proti zapovjedi vanjskog ispovijedanja vjere, razumije se koliko to čini svjesno.

2. Zamislimo ovaj slučaj: NN, kršćanin vlastitom krivnjom upadne u herezu. Zaboravi na svoje vjersko porijeklo i u herezi formira savjest i porodi mu se unutarnji osjećaj ljubavi prema Bogu. Je li taj nevjernik "bonae voluntatis"? Događa li se takav slučaj često? (Haring,II str. 59). Teško je ustvrditi - teško poreći. Mogućnost opstoji.

3. Da li su kazne proti heretika na snazi? Crkvena vlast ih nigdje nije dokinula (PERFICE, 1966, str. 117). Tako danas, a kako će biti sutra, to je drugo pitanje.

4. Krštenje je veza jedinstva svih kršćana. Tko je kršten u kojoj nekatoličkoj zajednici nije kriv za grijeh hereze. Ako hoće na katoličku vjeru, ne treba s njega skidati ekskomunikaciju, jer u nju nije ni upao. Niti se od njega smije tražiti odricanje od hereze, dovoljno da ispovijedi pravu vjeru (Iz Dekreta Kongregacije za istočnu Crkvu od 22. II 1967).

56) Apostate. To su krštenici koji potpuno odstupaju od vjere primljene na krštenju (kan. 1325, & 2), dakle to je " totalis recessus a fide christiana per baptismum suscepta".

To se zbiva netom krštenik svjesno, voljno, slobodno prigrli racionalizam, pozitivizam, ateizam, indiferentizam, dijalektičko-materijalistički životni sistem (Fanfani I, str. 591; 604). Iako ne pređe u koji od ovih životnih sistema dovoljno da se odreče kršćanske vjere i to potpuno, dok se heretik odriče djelomično tj. nekih istina.

Apostazija je teža nego hereza. Apostazija odbacuje sve vjerske istine. Što je rečeno o herezi još više vrijedi o apostaziji.

57) Shizmatici . Oni niječu podložnost Papi i neće da s katolicima sačine jednu zajednicu (kan. 1325, & 2). To je odstup od jedinstva Crkve od njezina Poglavara.

može se ostvariti iz neposluha, a bez zablude u vjeri npr. bez nijekanja infalibiliteta, ali može i sa zabludom u vjeri npr. Nijekanjem istoga. U svakom slučaju shizma znači nijekanje zajedničke ljubavi u istoj zajednici, nijekanje jedinstva (II-II,39).

Shizma je manje teška od hereze i apostazije, iako se može dogoditi da je shizmatik subjektivno okorjeliji od njih, npr. jer u srcu čuva veću mržnju, prezir, njegov je stav pogibeljniji, možda više sablažnjuje itd. (sv. Toma ist. mj.).

Bilješka: Dosadašnja praksa određuje ražne kanonske kazne proti heretika, apostata ili shizmatika. I izmirenje istih, koliko se žele ponovo vratiti u Crkvu, podliježe Crkvenim propisima (Fanfani II, str. 55; vidi I, str. 605-606; Lumbreras II str. 72; PERFICE, 1959, str. 389; 1962, str. 314). Međutim, Koncil je ukazao put milosrđa, nastojeći u tome što više slijediti Krista i Apostole (DH br. 11; 12). U tom zadnjem broju Koncil priznaje da je Crkva kroz prošlost postupala ne baš u skladu s duhom Evanđelja, ali da je uvijek držala načelo da se nitko ne smije silom privoditi vjeri. Crkva se izgrađuje svjedočanstvom vjernika, slušanjem istine i provođenjem iste u djelo, a taste ljubavlju po uzoru Krista koji je obećao da će s križa privući duše k sebi.

58) Psovači. To su oni koji riječima pogrdna značenja vrijeđaju Božju čast bilo direktno bilo indirektno, vrijeđajući svete stvari ili svete osobe, svece, koliko su nosioci Božje svetosti (II-II, 13,1). To pogrdno značenje je uvijek kao izricanje neke neistine, krivog mišljenja o Bogu, zbog toga se o psovci može i ovdje tretirati.

Ako netko mislima ili gestama izriče pogrdne misli o Bogu, počinja grijeh psovke ali ne počinja delikt psovke tj. govoreći u strogo pravnom smislu takav ne psuje. Zbog toga i eventualne kazne (kan. 2323) na takvog ne padaju.

a/ Psovač vrijeđa vjeru, jer riječima izriče što se protivi vjerskim istinama pa kao da Bogu pripisuje što nije, krovo o Bogu sudi. Vrijeđa i bogoštovlje, jer Bogu uskraćuje dužno štovanje.

b/ Moralna je kvalifikacija psovača očita. Svaka je prava psovka "peccatum moratle ex genere toto". Ostvaruje se svi uvjeti objektivno teškog grijeha, bilo obzirom na kreposti koje vrijeđa, bilo obzirom na kazne predviđene u Sv. pismu (Lev 24,16 i22), bilo obzirom na naučavanje Crkve (Denz 956). - Subjektivno pak lako mogu intervenirati okolnosti koje čine grijeh lake naravi, ali to ne znači da psovač ne može ipak sagriješiti teško sablažnjavajući prisu-

tne. Zbog toga treba osuditi psovke iz običaja, iz ljutitosti, upadične (Merkelbach I, br. 783), dječje psovke izazvane od starijih itd.

c/ **Kako prosuđujemo habitudinarne psovače?** Vidi u sv. I, br. 53, str. 72. Tko psuje pri punoj svijesti -griješi teško. Psovač iz navike, nesvjesno, snosi odgovornost za stečenu naviku, ali ne griješi svakom psovkom, jer nesvjesno psuje, stoga je suvišno i pitati koliko je puta psovao. - Psovač koji je opozvao naviku, nastoji se popraviti, ne griješi uopće ako psuje iz navike, jer griješi nesvjesno, ne odgovara niti za naviku, nema kauzalne veze između njegove volje i psovanja.

d/ Sve su psovke kao pogrdne prema Bogu iste vrste. Ipak, u njima može dominirati ovaj ili onaj element, protivnost ovoj ili onoj kreposti pa govorimo o bludnoj psovci, heretikalnoj psovci itd.

e/ Lijek proti psovke? Nosi ga čovjek u sebi, u svojoj volji, a svi bi mu odgojni faktori morali pomagati. Potrebno je govoriti o nekulturnosti psovke, o besmislenosti iste, neodgojenosti, sablažnjavanju, vrijeđanju Boga i bližnjega. Suvišno je očekivati čudo da će nestati psovke ako pojedinci i drugi odgojni faktori ne ulažu snage da se ta sramota istrijebi.

Bilješke: 1. Da li je neki govor psovka ili ne doznaje se iz značenja riječi, shvaćanja okoline i nakane psovača. Svakako najprije značenje riječi, kontekst, a tada i nakana psovača.

2. Pazi da znakove nestrpljivosti, eksplozije nagle ćudi, erupcije afekta, ljutitost na životinje i stvorove ne označiš odmah kao psovke, jer psovka je prije svega pogrdno izražavanje o Bogu i božanskim, svetim vrednotama, osobama i stvarima.

3. Osuđuj "**gražesne**"psovke djece, jer to je doista materijalni grijeh, djeca nisu sposobna formalnog grijeha, ali uvijek je nered javne naravi. Djeca stvaraju naviku psovanja. Nije uputno nasilno ili brutalno djecu od toga odvraćati, radije taktički.

4. Nemoj se povoditi za onima koji psovku smatraju jednostavno koprolalijom ili automatskom realcijom. Bez sumnje kod habitudinarnih psovača to može biti, ali psihologija nema odlučnu riječ u pitanju nego etika-moralka, odnosno svjesnost psovača (BS, 1963, str. 159). Ni na ovom sektoru psihologizam ne rješava misterij prakse.

Zaključak

Najvažnije za životnu ulogu vjere jest to da ako nije u zajedništvu s ufanjem i ljubavi "neque umit perfecte cum Christo, neque corporis eius vivum membrum efficit (Denz 1531). Treba je shvatiti u totalitetu kršćanskog života. U

U toj vjeri, osobito s ljubavi (Gal 5,6) vjernik ugađa Bogu (Hebr 11,6).

D R U G A R A S P R A V A

O BOGOSLOVNOJ ili BOŽANSKOJ KREPOSTI UFANJA (nade)

II-II, q. 17-23.

59) Suvremeni problem! Vjera upućuje na suživot u Bogu, kako je rečeno u sv. I, br. 29 sl. I ta vjera ukazuje sredstva da se do toga dođe. Jamči da Bog daje pomoć. I tako se vjera združuje s ufanjem. Ufanjem očekujemo što još ne posjedujemo. Vjera i ufanje su specifične kreposti "hominis viatoris". Vizija Trojednoga čini ih bespredmetnim (Rim 8,24-26). Ali upravo zato ta krepost kao iščekivanje, angažiranje ili nastojanje da se dopre do tog cilja uključuje donekle svu problematiku života. Njezino oslabljenje vuče sa sobom životnu dekoncentraciju.

Pavao VI dne 11. IX govori o njenoj suvremenoj vrijednosti. Govori o suvremenim perturbacijama unutar Crkve. Ima mnogo malodušja, fali pouzdnja, ufanja. Nema pouzdanja u naučavanje i u Predaju u Crkvi - i tako se rađa neka kriza vjere; fali pouzdanja u strukture i metode unutar Crkve - i pojavljuje se negativna kritika i manija za pseudo oslobođenjem; dolazi na manje pouzdanje u čovjeka, pisce, hierarhiju - i eto nam napetosti, polemike, neposluha; izražava se nepovjerenje u ono što Crkva radi u svrhu obnove - i na to neki odgovaraju otporom, drugi nezainteresiranošću; ponestaje povjerenja u Crkvu kakva je ona - i eto krize prave ljubavi prema Crkvi, ide se često naivnim i doista servilnim putem prema surogatima protivnih ideologija i profanog postupanja.

Čemu sve ovo? Crkva je sposobna da se obnovi i pomladi. Ona posjeduje za to potrebna sredstva. Imajmo pouzdanja u novo kršćansko proljeće. Žalosna je činjenica da se neki utječu arbitrarnim ideologijama, neosnovanim karizmatičnim pretpostavkama da tako ispune prazninu koja je u njima nastala uslijed gubitka pouzdanja u Boga, u vodstvo Crkve, u vrijednost ljudi i u sebe.

60) Psihološki aspekt. Sjeti se svoga raspoloženja kada očekuješ dolazak drage osobe, uspjeh kluba za koji navijaš, dobitak na lutriji, uspjeh na ispitu, uspjeh u "osvajanju" tuđeg srca itd. U svim tim slučajevima gledaš u neku vrednotu, neko dobro, predmet tvojih želja, ali treba napora da ga osvojiš. Pod presijom te želje rađa se u tebi borbeni osjećaj, snaga, iščekivanje. To je ta nada ili ufanje, kao "motus" ili "protensio" čovječjeg teženja prema tom dobru što se s naporom stiče (II-II 17,3). Moderni reku da je to aktivni ili stenički afekt, jer se tok duševnog stanja podiže, duševnost nabuja (naprotiv,

strah je astentički ili pasivni afekt ili čuvstvo).

Kolikogod sa psihološkog gledišta nada ili ufanje u sebi imala element snage, napetosti, poleta, postojanosti itd, ipak treba reći da se u pojmu nade ili ufanja krije i znak siromaštva. Nemaš ono čemu se nadaš. Ali to je čovječja sudbina. Nada mu je dodijeljena da se oslobodi te bijede, jer ništa ne željeti, ničemu se nadati, za ničim ne težiti značilo bi još gore siromaštvo.

A kako taj osjećaj postaje krepošću? Ako se ta snaga pretvori u princip djelovanja u pravcu nastojanja da se predloženo dobro stekne. Pri tome se traži "krepčina", nastojanje, ustrajnost, borba s teškoćama, oslanjanje na Božju pomoć. Tako nada ili ufanje postaje dinamična snaga, preobrazna snaga života i djelovanja.

61) Kršćanska nada-ufanje. Iznad svih vrednota u koje se isplati ufati jest vrednota sreće ili blaženstva. A tu težnju opažamo kod svih ljudi. Takva nada je zajednička svima.- Kršćani to blaženstvo očekuju u Bogu, prema tome predmet je nade iznad vremena i prostora, transcendentan. Time se kršćanstvo razlikuje od drugih životnih sistema.- Međutim specifično kršćansko ufanje realizira se kada kršćanin svjestan svoga božanskog posinaštva živi i djeluje pod vodstvom Duha, i kada ga ovaj prosvjetljuje i stimulira u svrhu postizavanja toga blaženstva. Prema tome specifično je kršćansko ufanje dinamične a ne statične naravi, i to u ozračju kršćanske ontologije novog stvorenja (Spicq, I, str. 293 sl)

62) Iz Staroga u Novi Zavjet. Spomenimo da kod pogana nema ufanja, nema nade (1 Sol 4,13; Ef 2,12), jer su previše vezani uz zemlju.- Izraza ELPIS nema ni u rječniku Stoa, nada je kao strast, vrijedna osude kao i svaka druga.- Rimljani Spei podižu hramove.- Za Grke je iluzija (Spicq I, str. 299 u bilj. 4).

a/ Stari Zavjet. Treba reći da nada u drugi život ne rukovodi St. Zavjetom. Ona je s tog gledišta više kao neko mišljenje, nije životna dinamika, ni movens djelovanja. Ipak, iako ta nada u drugi život nije dominantna snaga, mora se reći da je ta snaga kao sjeme stabla koje će izrasti kasnije (S. Pinckaers, LE RENOUVEAU DE LA MORALE, 1964, str. 173).

Starozavjetna nada neposredno ide za ovozemnim dobrom, za baštinom, prijestoljem. Tako se Abraham ufa u obećanu zemlju, u brojno potomstvo. Ufa se ovisno o Bogu. Ali to ufanje prolazi kroz iskušenje. Ipak, ufanje se ispuni. I tako se struktura ufanja ocrtava u glavnim elementima: iščekivanje, nastojanje, kušnje, postizavanje cilja, sve u ovisnosti o Bogu, njegovom obećanju, i njegovoj snazi.

Ima nešto značajnije. "Bog je u Abrahamu uništio ono što je bilo "zatvoreno" prema Izaku; otvorio mu je srce dimenziji beskrajnoga, tj. sebi, Bogu, i tako ga je osposobljavao

da primi beskrajni objekt obećanja, što srce otvrdnulo u zemaljštini ne bi bilo moglo prigrliti" (Pinckares, str. 169). Nada se Abrahamova produhovila. Može se reći da je starozavjetna nada bila duhovna ako uočimo snagu koja je nju podržavala, zanos kojim se kretala (ist, str. 171), to je božanska snaga. Zadnji i istinski objekt starozavjetne nade bio je Bog. Razvijala se, i bila je kao figura kršćanske nade ili ufanja.

b/ Novi Zavjet. To je stanje iščekivanja koje zahtijeva makšimum pažnje, lucidonosti, budnosti kao što je vojnička straža. Ne zna se ni dana ni časa Kristova povratka. Psihološki gledajući to stanje ono je stanje neke nesigurnosti, čekanja, time i smisao povijesti prima obiljžje orijentacije prema budućnosti koju treba spremiti i na koju se treba spremiti.

Daljni cilj toga ufanja je blaženstvo. Ufanje u sve što je potrebno da se to blaženstvo postigne. To kršćanin očekuje, jer Bog je uvijek ispunio svoja obećanja. Moguć je Bog to učiniti, ta on je uskrisio Krista. I to se ufanje naslanja na Krista, jer on je započeo spasenje, on će ga i završiti. Treba ustrajati. Kršćanin trpi S Učiteljem i ZA Učitelja, pa čeka vremensko udaljenje od Paruzije. I veseo je u patnjama. Vjeran je.

Ipak, treba upamtiti da kršćansko ufanje nije u Sv. pismu prikazano u obliku neke dinamike. Rečeno je, to je neko iščekivanje, bdijenje, znak strpljivosti, dokaz otpora. Ljubav i vjera će imati ulogu aktivnog pokretanja, spontanog, velikodušnog angažiranja (Spicq,I, str. 344, bilj. 1). Time je naglašena i povezanost tih kreposti.

Paruzija ostaje centralni događaj kršćanskog ufanja. Apokalipsa završava riječima: "Da, doći ću brzo! Amen. Dođi Gospodine Isuse" (22,21). To je osobito kod sv. Ivana i sv. Pavla.

63) Neke peripetije u formiranju kršćanskog pojma ufanja. Ne govorimo, dakle, ni o gnosticima, ni marcionitima, ni doketima koji su nijekali i Paruziju i uskrsnuće. Niti govorimo o pesimizmu, niti o nihilizmu, niti apsurdizmu.

a/ U II i III vijeku razvija se milenarizam, koji je htio anticipirati dolazak Kristov, naime, da će se Krist prije svršetka svijeta pojaviti i kraljevati s odabranicima 1000 godina (Denz 3839).

b/ Origen naučava da duša poslije smrti prima neku novu materiju, čistu, a na svršetku svega nastati će opća "apokatastaza" tj. konačna obnova svih ljudi pa i demona. On time forsira ufanje, jer ono je odlika samo pravednika. Ideja se u naše doba pojavljuje nekako i kod Chardin-a.

c/ Sv. Augustin ograničuje opseg ufanja. Najprije je bio pristao uz milenarizam, kasnije tvrdi da prije uskrsnuća nije jasno da li će itko vidjeti Boga osim mučenika.

d) Ivan XXII je naučavao, kasnije retraktirao, da odabranici prije sudnjega dana neće vidjeti Boga. Njegov nasljednik, Benedikt XII god. 1336. definira da poslije smrti pravednika neposredno slijedi blažena vizija (Denz 925-6; 1000-1).

64) Crkveno Učiteljstvo. Ufanje je teološka krepost koja postaje suvišnom u blaženoj viziji (Denz 1001). Zastupa se opravdanost motiva ufanja kako se naučava kroz vjekove i dužnost stvaranja čina ufanja (Denz Ind. syst. F 4; br. 2021). Ufanje se ulijeva s milošću (Denz 1530), i to u habitualnom stanju na krštenju djeteta (Denz 780;904). Približavati se Bogu posredstvom ufanja vrijedno je pohvale (Denz 2455-8). Nema tako savršenog čovjeka da ga djelovanje iz motiva ufanja ne bi usavršavalo (Denz 2355;2361) Kršćanin je dužan na zemlji stvarati čine ufanja, dok će to u nebu biti bezpredmetno (Denz 2021;2310;2373;2462).

Drugi vat. koncil zamišlja Crkvu kao zajednicu ufanja (LG br. 8) u kojoj se to ufanje netaknuto čuva (LG br. 64). Time čitav Božji narod posjeduje jedno ufanje (LG 32), zapaljeno vjerom (LG 41), a u njoj Crkva napreduje (LG 65). Tom živom vjerom u ufanju se očekuje objava sinova Božjih (AA br.4), blaženi život (LG 35), buduća dobra (LG 48). Ufanje u jedinstvo Crkve temelji se na snazi Kristove molitve (UR 24). To ufanje uključuje i angažiranje u vremenu (LG 35), tako se laici moraju pokazati uzori na području ufanja koje im je vlastito, prema ulozi u svijetu i u Crkvi (GE br.2) te tim svojim ufanjem svjedočiti sa svima drugima (LG 31), ali to neće postići bez trajnog vježbanja ili aktualiziranja ufanja (AA 4). Svi zajedno jaki u ufanju očekujemo buduću slavu (LG 35), i ponosni smo na to (LG 41). Dok su mladi ufanje Crkve (GE br.2) svećenici su nosioci ufanja (OT br. 22), ali su dužni pokazati primjer neustrašivog ufanja pred vjernicima (PO br. 13)

Bilješka: Kako je u prostor ufanja ušlo ovo računanje na ovozemno angažiranje? Jer u drugotni objekt ufanja ulazi sve ono vremenito što kršćaninu pomaže da osvoji nebo, a to je osobito pravilan odnos prema bližnjemu. Sv. Toma je naglasio i proširio socijalni karakter ufanja (II-II 17,3). Ufanje uvodi u ljubav, i "kao što je jedna krepost svete ljubavi kojom netko ljubi Boga, sebe i bližnjega, tako je i jedno ufanje kojim se netko ufa da će postići sretnu vječnost u društvu s drugima (ist. mj). O ud današnje rawprave o ovozemnim vrednotama (BS, 1965, str. 50 sl), ali i prenaglašavanja društvenog karaktera u spasenju na štetu individualnog (Gestel, LA DOCTP, SOC. DE L'EGLISE, str. 34-35).

65) Crkva zabacuje neke krive koncepcije ufanja. Time je istakla i ono pravo shvaćanje ufanja, što je za teologa od neprocjenjive vrijednosti.

Luter zastupa mišljenje o čovječjoj nesposobnosti za pobožna dobra djela, pa i ufanje pada pod tu nesposobnost (Denz

1555), ali na temelju Kristovih zasluga siguran je da će se ufanje ispuniti (Denz 1533). Međutim, čovjek mora Boga ljubiti nezainteresiranom ljubavlju, tj. bez osvrta na vječnu nagradu (Denz. 1581), a sve je to Crkva zabacila. (N.B! Luter traži djelotvornu vjeru, ali razlikuj "konkretna" i "pobožna" djela).

Jansenisti su mislili da strah od pakla ne može uopće imati nadnaravno obilježje (Denz 2311-2314), i da nije dopušteno raditi u vidu vječne sreće, dapače da bi to bio grijeh. Ufanje su smatrali da može opstojati jedino ako opstoji ljubav. I to je sve zabačeno.

Kvijetisti tipa Molinos ne smatraju kreposnim rukovoditi se osjećajem nade, time ni ufanja, nego se prepustiti nekom mrtvilu duše bez osjećaja nade (Denz 2207) ili računanja na nagradu.

Fenelon u knjizi "Livre des maximes des Saints" tvrdi da strah od pakla i pomisao na vječnu nagradu kvare čistoću ljubavi. u ljubavi prema Bogu, tvrdi on, duša mora na sebe apsolutno zaboraviti. U elemente čiste ljubavi ne smije ući pomisao na sebe. Crkva je to odbacila (Denz 2351; 2361), a Bossuet je odgovorio u traktatu "Traite sur les etats d' oraison" da Bog hoće našu sreću i da je i mi moramo željeti, dosljedno bojati se da je ne izgubimo.

Humanisti, može se reći svih boja, polažu ufanje u čovjeka. Ali to ufanje krahira, pa padaju u očaj proglasujući život "beskorisnom patnjom" (Sartre), i ufanje u nebo da je očajnički gest besmislenog života (Camus). Sv. Toma piše da li je dopušteno postavljati ufanje u čovjeka i odgovara afirmativno, ali kao u drugotnog i pomoćnog faktora ljudske sreće (II-II 17,4). Činjenica je da su mnogi ljudi drugima bili faktori nekog usrećenja npr. učenjaci.

Zaključak: Kako se vidi iz navedenih refleksija kroz povijest se povlači neka želja da se iz ljubavi isključi reflektiranje na osobnu korist. Takva je neprirodna strogost u suprotnosti sa Sv. pismom, jer ono ne računa da je svaki čovjek heroj. Svaki obraćenik računa na poziv u blaženstvo (Mk 10,30; Mt 19,27-28). Obećanja Božja su puna utjehe, stimulus za napredak u svetosti. Ufanje ovisi o ljubavi, a ova fiksira Nevidljivo, ali to Nevidljivo je dovoljno atraktivno da čovjek uznastoji doprinijeti do njega (Spicq, I, str. 349 sl). Ta pomisao na nebo ne stvara imobilizam, naprotiv potiče na rad, jer koga vodi prava kršćanska ljubav" taj ne može druge ne ljubiti, pa tuđe potrebe, nevolje i radosti smatra svojima" (MetM br. 257).

PRVO POGLAVLJE: TEOLOŠKA ANALIZA UFANJA U SEBI

Dozovimo u pamet uzor kršćanskog ufanja kako nam ga prikazuju razne svetopisamske figure. Bl. Djevica u Kani (Iv 2,4) je pozvala sluge da učine sve što im reče Isus; sv. Petar na riječ Kristovu baca mrežu (Lk 5,5); gubavac govori Isusu da ako hoće da ga može ozdraviti (Lk 5,12); stotnik govori da je dovoljna riječ i da će njegov sluga ozdraviti (Lk 7,7); žena koja boluje dvanaest

godina smatra dovoljnim da se dotakne haljine Isusove da ozdravi (Mk 5,28); Kananejka ustraje u molitvi unatoč prividnom odbacivanju sa strane Krista (Mt 15,27); carinik se ufa u Boga iako je od ljudi odbačen (Lk 18,13); iskajani razbojnik na križu isto tako (Lk 23, 41).

66) Na što se odnosi? Vizija i slavna asimilacija s Bogom to je prvotni predmet ufanja (1 Iv 3,2), Toma će reći da "congitio perficitur per assimilationem cognoscentis ad rem cognitam" (DE VER 1,1), to je, dakle, kao neki suživot u Bogu. Tako i egzegete (Spicq, I, str. 305, bilj. 4). Ali, treba da ufanje zahvati i sva sredstva potrebna da se od toga dođe, zato kao drugotni predmet ufanja su oproštenje, milost, ustrajnost itd, a uzgredno može se reći da i materijalna dobra ovog svijeta mogu nekako ući u prostor ufanja.

Svetopisamski se to može naći izrečeno na više načina. Očekujemo kraljevstvo Božje (Mt 6,33), sjedinjenje s Bogom (1 Iv 3,3), vječni život (Tit 1,2;3,7), ufanje sinova Božjih (Rim 5,2), a to je sigurno i časno sidro duše (Heb 6,19).

67) Na što se vjernik oslanja u svom ufanju? Temelj se ufanja može teološki ovako izraziti: Ufamo se oslanjajući se na svemogućstvo Božje koliko je ono spremno pomoći, a to je svemogućstvo pokrenuto od milosrđa i učvršćeno vjernošću. Što nas potiče da se oslonimo na Boga? Nevolje u svijetu, a moramo ih svladavati. Sokoli nas pomisao na milosrđe Božje koje šalje Sina kao Spasitelja. Dakle zasluge Kristove, zagovor bl. Djevice i Svetaca sve su to jamci, polozi (Denz 1523;1529;1576), ali ništa ne bi imalo efekta da Bog nije svemoguć i predobar. Zato se često u Sv pismu čita refrain: NE BOJTE SE!

68) Tko se ufa o tko ne ufa? Kristu nije bilo potrebno ufanje, jer je bio " comprehensor", ali tijelo je očekivalo proslavljenje. Ako shvatimo ufanje u širem smislu kao neko iščekivanje onoga što se nije ispunilo, moglo bi se reći da i Krist očekuje naše uskrsnuće i sastanak s njim.

Blaženicima u nebu ufanje je bespredmetno (Rim 8,24; Denz 1000). Osuđenici su beznadni. - Duše u čistilištu su u iščekivanju (II-II 18,3). - Kršćanin u smrtnom grijehu može posjedovati vjeru, i neko ufanje, iako nema svete ljubavi !Denz 2312;2451). Može uz pomoć aktualne milosti očekivati da će dobiti oproštenje grijeha i život vječni. - Bl. Djevica je uzor ufanja, osobito u bolima. - Ufaju se pravednici (Denz 1530).

Ufanja nemaju formalni heretici, ni apostate, ni duhovni očajnici, ni heretički preuzetnici. - Pseudoufanje se nalazi kod onih koji smatraju da je ufanje teoretski ukras čovječje duše, naprotiv ono je angažiranje u životu i djelovanju, jer u životu najviše vrijedi dobra volja, odvažnost, a ne lije-

pe riječi (Mt 7,21;11,12).

69) Dijalektika kršćanskog ufanja. U njemu imamo neke elemente sitomaštva npr. ono je kao neko iščekivanje, ono računa na čovječju volju koja je slaba, ono je pomiješano s nekom zainteresiranošću, ovisi o Božjoj pomoći itd. - S druge strane ono je krepost, angažiranja, snaga, odgovara čovječjoj psihologiji i vječno blaženstvo je samo kao stimulus ili pomagalo a ne glavni motiv ufanja. Da je vječno blaženstvo i plod čovječjih zasluga vidi sv. I br. 38.

Sama činjenica da je ufanje ne neko pasivno iščekivanje nego angažiranje kao što je angažiranje igrača ili natjecatelja koji očekuje pobjedu, ono u sebi krije veliku napetost. Tko napetiji nego vojnik koji se bori i očekuje pobjedu?

Ali i sam mehanizam u interakciji vjere - ufanja - ljubavi predstavlja neku napetost. Kako? Vjera je kao susret ili upoznavanje s Bogom. Ufanje kao težnja prema njemu svom Dobru i sreći, a ljubav kao sjedinjenje. Međutim, koja korist od spoznaje ako u spoznatom predmetu nema za mene i za moju sreću ništa? Dakle prije ljubavi potrebna je neka zainteresiranost subjektivne naravi a ljubav postaje više predanost i altruistički prijenos u Boga. Ufanje vodi u ljubav, ljubav širi ufanje i preko granica zainteresiranog JA. Konačno, napredak u duhovnom životu ovisi o pravilnom funkcioniranju svih ovih kreposti.

Ovo veliko "titranje" u prostoru bogoslovnih kreposti nuka neke na razne eksperimente u sistematizaciji moralke. Tako Haring piše da je ufanje formalni element kršćanskog morala (VS-Suppl. 1960, str. 124), pa mjesto rasprava o zadnjem cilju života na čelo moralke postavlja ufanje, jer da je to prikladnije.

Razumije se da ovo ne prihvaćamo, radije možemo potpisati mišljenje A. Bartha da kršćansko ufanje daje kršćaninu osnovni stav života, osobit profil, jer kršćanin živi u očekivanju, osjeća se putnikom, strancem, sve smatra prolaznim, rado se hvata borbe da poluči što mu je Bog obećao (u tal. izd. II, str. 376).

DRUGO POGLAVLJE : POTREBA KRŠĆANSKOG UFANJA

Kršćansko je ufanje odgovor egzistencijalističkoj tjeskobi, "angoisse" (angor). Duhovne vrednote mogu čovječjoj djelatnosti dati smjer, pravilno ljude sakupiti, podati im zanosa za životom. Tegobe su pratilice života, kršćanin zna

zašto ih podnosi, i kako ih podnosi(M et M br. 209-10; 234-5). Sv. Pavao govori da zna kome je povjerovao te da je siguran da Bog može čuvati poklad sve do presudnog dana (2 Tim 1,12).

70) Potrebno je ufanje i kao stanje i kao akt. Opći odgovor na ovo pitanje treba potražiti u sv. II, br. 113 sl; analogno nauci iznesenoj o potrebi vjere gore u ovom svesku br. 27 sl. Ovdje ćemo navesti samo specifične elemente ufanja koliko se razlikuje od vjere.

a/ Ufanje ulazi u faktore spasenja, uvjete spasenja tako da je i ono kao i milost i vjera bezuvjetno sredstvo spasenja. Tako sv. Pavao piše: "Jer smo se nadom spasili" (Rim 8, 24). Gdje je milost, tu su sve tri bogoslovne kreposti u habitualnom stanju, kao u nekom embrionalnom zametku, potencijalitetu za nadnarsvno djelovanje, za zaslužne čine. Tako se i ufanje ubraja u sredstva spasenja (Denz 1526).

b/ Ufanje kao akt ili čin nameće se iz strukturalnih zakona čovječje psihe. Ufanje slijedi iz vjere kao želja iz spoznaje. Kako bi kršćanin mogao reći da trči k cilju, da primi nagradu, kad ne bi ponavljao čin ufanja u uspjeh svoga trčanja? (Fil 3,14). Potrebno je da svaki odrasli ponavlja taj čin ufanja u Boga "koji nam sve obilno daje na uživanje" (1 Tim 6,16). Prema tome ponavljanje toga čina se nameće kao i vjere, te vrijedi što je rečeno gore o činu vjere.

c/ Specifične okolnosti u kojima je potrebno obnavljati čin ufanja jesu npr. kada navaljuje napast proti ufanja ili kada smo ufanje izgubili očajem. Popratno smo dužni na čin ufanja kada, recimo, primamo sakramente.

d/ Čin ufanja može formulirati npr. ovako: Ufam se u te, Bože moj, da ćeš mi po zaslugama Isusove muke i smrti i po mojim dobrim djelima učinjenim Tvojom pomoću oprostiti grijehe i dati nebesku slavu. A to se ufam zato, jer si to obećao Ti, Bože moj, koji si u svojem obećanju stalan i vjeran. O Bože, učvrsti moje ufanje!

e/ Za praksu: Ne pitaj izričito penitenta da li je udovoljio toj zapovjedi, jer svaki kršćanin koji moli ili prima sakramente udovoljava virtualno i toj zapovjedi. Pretpostavimo da te napala napast očaja, a ti nisi stvorio čin ufanja, počinio si samo jedan grijeh, naime očaja, stoga nije potrebno reći da nisi stvorio čin ufanja kada si bio dužan.

TREĆE POGLAVLJE: EKSCES I DEFEKT U KREPOSTI UFANJA

71) Očajnik. To nije stanje nekog pesimiste ili depresivnog tipa to je uvjerenje nekoga da neće postići predmet ufanja pa

stoga odustaje od upotrebe sredstava koja vode k njegovu postignuću npr. molitve, sakramenata i sl. On sebe smatra odbačenim. Defekt ufanja.

Takav može sačuvati vjeru, npr. vjerujući da je raj otvoren drugima. U sebi i za sebe on vrijeđa vjeru, ufanje, milosrđe, Duha Svetoga. Međutim, kako su mnogostruki izvori očaja mnoga su i rješenja. Često puta su to samo riječi, provale depresije, neraspoloženja, nestrpljivosti, a možda i patološkoga stanja. Dok vjernik upotrebljava sredstva spasenja nema govora o očaju u pravom smislu.

72) Preuzetnik - eksces ufanja. Očekuje vječnu sreću bez temelja ili oslanjajući se na krivi temelj. To je vrlo često združeno s herezom, pa govorimo o heretičkoj preuzetnosti npr. kada Pelagij tvrdi da kršćanin može postići nebo samo svojim snagama, ili kada Luter ne smatra potrebnim činiti dobra djela za nebo nego da je dovoljna vjera.

Bez sumnje, koliko se ostvaruju svi uvjeti teškog grijeha da je preuzetnost (heretička) grijeh "ex genere toto". Preuzetnost je često puta znak da je netko ogrezao u grijehu, što obraćenje čini težim.

Ako netko odgađa obraćenje ili pokajanje za budućnost ne griješi toliko preuzetnošću koliko nerazboritošću, grijeh mu se umanjuje jer dokazuje da nije ogrezao u grijehu (II-II, 21, 2 ad 3).

73) Strah koji ne spašava i koji spašava. Ne spašava strah koji uključuje privrženost grijehu, prianjanje uz grijeh, a spašava onaj religiozni strah.

a/ Strah koji ne spašava. Ovaj se pojavljuje u dvostrukoj formi, tj. u formi "timoris mundani" kada se netko boji da ne izgubi što je tjelesno, svjetsko pa zbog toga niječe vjeru i poštenje (Lk 12,5; Mt 10,28). Takav je spreman griješiti, griješi teško ili lako prema raspoloženju da učini teški ili laki grijeh; pojavljuje se također u formi straha "serviliter servilis" kada netko voli grijeh, spreman je griješiti, u duši je pozitivno raspoložen da bi griješio, ali ga od grijeha zadržava jedino i isključivo strah od pakla.

b/ Religiozni strah. To je jedan od najimperioznijih motiva kršćanske savjesti (Spicq I, str. 349, bilj, 1). Podložnik, vjernik, ostaje u podređenosti Učitelju, boji ga se uvrijediti, jer On ima pravo zapovijedati. Tako Crkva živi u nekom strahu (Dap 9,31), takav je strah osjećao sv. Pavao (1 Kor 2,3), Korinćani (2 Kor 7,5), sveci. U starom Zavjetu takav je strah kao sinonim religioznosti (Spicq I, str. 17, bilj, 2; 42, bilj. 5). Uzimajući u obzir veličinu spasenja a s druge strane čovječju slabost, potrebno je sa strahom raditi oko nje-

ga (Fil 2,12), ali uvijek treba da ljubav bude glavnija, jer ljubav tjera strah (1 Iv 4,18), a ufanje u Krista predstavljat će karakteristiku kršćanina na putu u vječnost (Iv 16,33).

Strah nazivan "initialis" je bolji. Duša se boji pakla ali boji se i uvrijediti Boga. Ljubav još nije toliko savršena da se ne bi bojala i kazne (Denz 1526;1456). Dobro je bojati se pakla (Lk 12,5)

Strah s oznakom "filialis" nastaje ili pod kršćanskom ljubavi ili pod utjecajem D. Svetoga, pa kao što se sin boji uvrijediti svoga oca, kršćanin se boji uvrijediti Boga. Sinovska ljubav tjera strah.

Konačno "timor reverentialis" naglasuje i neku bojazan u duši da se ova osjeća kako nikada nije dovoljno učinila da sinovska ljubav bude što savršenija. Ovaj je strah samo naglašeniji, savršeniji aspekt sinovske ljubavi (Lumbreras, II, str. 123)

ČETVRTO POGLAVLJE: STRAH POSTAJE DAROM DUHA SVETOGA

74) Dijalektika ufanja i straha. Ufanje očekuje nebo a boji se pakla kojim bi nebo izgubilo, strah bježi od pakla ali se u ufanju primiče nebu. Ta dva se osjećaja popunjaju, potiču, idu k istom predmetu. Strašiti se Boga da ne kazni, jer je moćan, ufati se u Boga jer je dobar. A uvijek je isti Bog.

Kako duša raste u revnosti i ljubavi tako se straši da niti lakim grijehom ne uvrijedi Boga. Rado se kaje, jer Boga poštuje pa se nastoji Bogu podvrći sinovskim poštovanjem. A to sve dušu odvraća od toga da ne prione uz zemaljska dobra, da se u njih ne ufa. Razumljivo; pod vodstvom Duha duša dolazi i do osjećaja duhovnog djetinjstva, do predanja u Božje ruke. To je već onaj dar straha kao dar D. Svetoga.

75) Preko straha k mudrosti i blaženstvu. Svaki, naime, strah udahnjuje čovjeku obbir, kao neko poštovanje i budnost. Mudar je tko Boga štuje i tko mu iskazuje podložnost, i tako u sinovskom strahu nalazi se doista početak prave životne mudrosti (Ps. 110, 10).

Sinovski strah je odanost, poštovanje, podložnost. Tko svoje ufanje postavlja u Gospodina, traži najprije njegovo kraljestvo taj je siromašan pred ljudima, jer ovi cijene zemaljsko bogatstvo. Taj je, međutim, doista pred Bogom blažen, jer tima je obećano kraljestvo nebesko.

76) Ufanjem kroz život! Više puta je naglašeno da nijedan Božji dar ne dolazi odraslom čovjeku bez njegove suradnje. Iako ni ufanje ne može odigrati životnu ulogu ako se kršćanin u njemu ne vježba, jer ulivene kreposti funkcioniraju prema mehanizmu naravnih kreposti.

vnih kreposti.

Zbog toga Drugi vat. koncil poziva da se treba trajno vježbati i u ovj kreposti (AA br.4), naposе su svećenici pozvani da pokazuju primjer neoboriva ufanja pred ljudima (PO br. 13). Ponavljanje čina ufanja poslije borbe s očajem i preuzetnošću moćno je sredstvo napredovanja u toj kreposti.

Sv. Toma je označio tu životnu ulogu ufanja ovako: "Ako nestane ufanja ljudi se neobuzdano podavaju manama i odvraćaju od poštena rada" (II-II 20,3). Zašto? Ufanjem se čovjek oslobađa od robovanja materiji, ekonomiji, svijetu, oslanja se na Boga, kreće prema njemu, i sve to potencira njegove snage. Cijeni zemaljska dobra, koliko ga vode Bogu, odbija ih koliko ga udaljuju od Boga.

A čovjek je pozvan da ujedno gradi ovozemnu i vječnu sreću (Denz 3743). I to nije u oprečnosti, jer se može sebe usavršavati i podizati u poslovima ove zemlje (MetM br. 255). Kako se može nazvati kršćaninom tko ne posjeduje socijalne kreposti? Kako može netko reći da ispunja svoje dužnosti na zemlji ako se ne brine da se život na zemlji uredi u pravdi i ljubavi? Tko se u Boga ufa maksimalno bi se morao angažirati i za ovozemno poslovanje, prednjačiti u brizi za ovaj svijet (MetM br. 257), time kršćani moraju biti načelu, prednjačiti drugima u radu horizontalnih zanimanja.

Razumljivo, da uvijek ostaje neka napetost između zahtjeva duha i materije, duše i tijela, neba i zemlje. Zato je potrebna vježba da se to ublaži i harmonizira. Početnici će se brinuti da ne upadnu u očaj ili u preuzetnost, napredni se oslanjaju na Krista, savršeni se predavaju u Božje ruke u znaku duhovnog djetinjstva (Tanquerey PRECIS br. 1199).

Ufanje trči pod vodstvom pravde i ljubavi (1 Kor 9, 26), zato kršćanima nije na sramotu, jer je povezano s djelotvornom ljubavi prema bližnjemu (Rim 5,4-6).

T R E Ć A   R A S P R A V A

O KRŠĆANSKOJ (svetoj) LJUBAVI

Sv. Toma II-II q. 23-47

"Sad ostaje vjera, ufanje ljubav - to troje - ali najveća je među njima ljubav" (1 Kor 13,13). Zašto? Jer vjera se odnosi na ono što se ne vidi, ufanje očekuje i nastoji postići što ne posjeduje, ali ljubav kao sjedinjenje započinje i na zemlji jedinstvom misli, želja, osjećaja, riječi, života, nadasve milosti kao anticipacije neba.

Suvišno govoriti kako na čelu ove kreposti najviše blista Krist. On život udesuje prema volji Očevoj (Lk 2,49; Iv 4,34 itd). A da se i ne govori o ljubavi prema ljudima (Iv 15,13). To je pastir, liječnik otac, prijatelj, brat.

77) Svetopisamski. Tu nalazimo tri bliska izraza: amor-dilectio-charitas. Njihovo značenje? "Amor" je kao obična ljubav, npr. ljubav prijatelja ili zaručnika; "dilectio" je kao izborna ljubav koja nastaje na bazi procjene, prosuđivanja vrijednosti; "charitas" je najuzvišeniji oblik ljubavi npr. prema Bogu i bližnjemu u Bogu. Sveta, kršćanska ljubav uključuje i opću ljubav i izbornu (agape) te se pokazuje na riječima i u djelima, u životu (vidi kod Spicq pod trima nazivima).

Na dnu možemo naći ono što škola naziva "amor naturalis" tj. upućenost na sve što je prikladno, što nekoga usavršava, ispunja, na dobro što mu fali; "promišljena ljubav" tj. svjesno--voljno-slobodni čin usmjerenja prema nečemu ili nekomu predavajući mu se i nastojeći se s njim sjediniti; "dilectio" ili izborna ljubav, kada subjekt bira onoga koga smatra najdostojnijim; ne ide za užitkom ni koristi ("amor concupiscentiam"); nije erotičko doživljavanje, nema u sebi veneričnosti; to je "amor benevolentiae" tj. dariva se Bogu i bližnjemu i želi njihovo dobro (amor benevolentiae); interakcija ili izmjenično darivanje stvara sveto prijateljstvo između Boga i duše (amor amicitiae); rezultat je kao neki zajednički život duše i Boga u milosti i nadnaravnim darovima.

78) Sveta ljubav uključuje sve vrsti ljubavi (osim grešne). To je vrlo važno naglasiti. Milosni darovi ne ruše narav, zato i razumska spoznaja služi vjeri, naravna ljubav svetoj ljubavi (I P,1, art. 8 ad 2). Sveta će ljubav usavršiti naravne ljubavi npr. prema roditeljima, domovini. Kada sv. Toma to tvrdi (I P, 60, 1 ad 3) ima pred očima i to da će sveta ljubav funkcionirati ne odbacujući po sebi ni one elemente naravne ljubavi, npr. za svaku ljubav se reče da nastaje iz spoznaje nečega što je vrijedno, iz neke sličnosti, a reče se također da svaka ljubav prouzrokuje blizinu, sjedinjenje, ekstazu, uzbuđenje, angažiranje i sl (I-II 26-29).

Kako se uščuva naravna spoznaja u vjeri, naravna ljubav u svetoj ljubavi? Istina, razumski razlozi u teologiji nastupaju kao "gosti", slično i pokreti naravne ljubavi u svetoj ljubavi, ali kada teolog ili vjernik uzima te elemente spoznaje ili ljubavi služe mu kao vlastite a ne tuđe sile, kao pomoćnice kojima je snaga uzdignuta.

79) Opća i posebna krepost. Mnogo zabluda nastaje što se ne vodi računa o ovoj istini. Sveta ljubav posjeduje neki karakter općenitosti, jer sveta ljubav vodi prema sjedinjenju s Bogom, ona je sjedinjenje s Bogom a to je maksimalna i najviša vrednota i bez te usmjerenosti nijedna krepost nema vrijednosti (II-II 23,7). Ne znači da je sveta ljubav isto što i svaka druga krepost, niti da ona neposredno stvara čine ostalih kreposti, nego daje im smjer ili rukovodi s djelatnošću drugih kreposti (II-II 23,4 ad 1 i 2), daje im impuls, elan, oblik (Spicq II, 567).

PRVO POGLAVLJE: ŠTO JE SVETA LJUBAV U SEBI?

80) Sinteza saveza između Boga i čovjeka. "Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom pameti svojom i svom snagom svojom... Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe" (Mk 12,30-32).

Što je ta ljubav u sebi? premnogo joj može dati atributa, ali koji je formalni? Ljubav postaje kao prafenomenom tomističke moralke time što se shvaća kao prijateljstvo između Boga i čovjeka (Pinckaers, nav. dj. str. 256) Utemeljeno je na dobrohotnosti Božjoj kojom čovjeku dariva sebe u nebu, i čovječjem nastojanju da se s Bogom sve više sjedinjuje (II-II 23,1) To je za čovjeka najviša zadaća (Denz 285). U isto vrijeme pokretni faktor svega djelovanja, supernaturalizirajući "naš život i čine ili aktualizacije krepošti moralnog reda koje ona preobrazuje, davajući im novu vrst, orijentirajući ih prema svome cilju" (Spicq II str. 567, bilj.2).

81) Što o drugim koncepcijama? Mistici će reći da se u toj ljubavi nalaže "zaruke" duše i Boga, što je, dakako, rečeno u metaforičnom, prenosenom smislu.

Za Lombarda to je jednostavno Duh Sveti u nama, ali sv. Toma to odbija, jer da tada naša ljubav ne bi bila hotična i slobodna (II-II 23).

Skot smatra da je sveta ljubav isto što i milost koja zahvaća izvore djelovanja a ne bitnost, dok sv. Toma milost smatra prije svega entitativnim počelom, ljubav pak operativnim.

"Vi ste moji prijatelji" reče Krist učenicima (Iv 15, 14-16) I govori da je postupao po zakonu prijateljstva, da im je saopćio sve što je čuo od Oca. On ih je odabrao, dakle izbornom ljubavi.

Ne možemo reći da je sveta ljubav u čovjeku isto što i "nasljedovanje Krista" (Haring, II, str. 102), jer to nasljedovanje ne mora uvijek biti u nadnaravnoj sferi, dok je sveta ljubav kao božanska krepost, ulivena, a osim toga u svojoj funkcionalnosti traži razne neposredne kreposne izvore npr. kajanje, pokoru itd. Mnogo više traži nasljedovanje Krista nego što izravno i neposredno traži sveta ljubav kao posebna krepost (Spicq II st. 719)

82) Neke osobine svete ljubavi. Ona je krepost zato uključuje angažiranje, kreposno valoriziranje kako je rečeno i o vjeri i ufanju; ona je nadnaravski obilježena, jer se ne može ljubiti kako sin ljubi Oca, kako traži milost i vječno blaženstvo, ako ta ljubav nije od Boga kao dar (Iv 15,5); osobit je znak sinovstva, prima se na krštenju u stanju nekog "nucleus-a" božanskog djelovanja, zato potiče da se viče: Abba (Rim 8,15); ona je kao neka projekcija u Boga i to koliko je on Dobro u sebi a ne prvotno kao naš usrećitelj (Denz 1934); prima se i funkcionira

slobodno, čovjek u slobodi duha otklanja zapreke, prihvaća je i dokazuje njenu vitalnost (Denz 1528), tako je onaj bogati mladić odbio slijediti Krista jer je bio bogat, dok su apostoli ostavili i mreže, a sv. Petar tri puta ponovio da Krista ljubi; sjedinjuje, tko Boga ljubi s njim je jedan duh (1 Kor 6,17) i napredak u tom sjedinjenju dovodi do izjave o potpunoj asimilaciji koju je osjetio sv. Pavao kada je svoj život osjećao kao Kristov život (Gal 2,20), što potvrđuje izjava sv. Ivana da tko ljubi Boga ostaje u njemu (1 Iv 4,16); ekskluzivna ili bolje aprecijativno i objektivno najviša, nijedan predmet, nijedna osoba ne smije uzeti u njoj mjesto što pripada Bogu (Mt 22,37); traži praksu, dokazuje se djelima, kako nam je pokazao Krist svojim primjerom i poučio nas u priči o samarijancu; movens i epilog svih kreposti, dok je vjera o "non viso", ufanje o "non possesso", sveta ljubav je ostvarenje djelomično na zemlji, potpuno u nebu one njene asimilatorne snage koja donosi da je "amatum in amante, et amans per affectum trahitur ad unionem amati", kako piše sv. Toma (I-II 66,6); drugim krepostima daje oblik, impuls, posebno savršenstvo, ona je kao "forma" ostalih kreposti npr. ona je apostolima u patnjama pružala radost (1 Kor 13,1-3); u njoj je dinamika duhovnog života, kako je sv. Pavla vukla da trpi za sve Crkve, da nosi sve u srcu (Fil 1,8), i radi te ljubavi nije imao mira (2 Kor 5,14); raste intenzivno što se dublje ukorijenjuje, ekstenzivno koliko se proteže na veći prostor npr. na više ljudi, na neprijatelja; traži opsluživanje zapovijedi (Denz F 3 fe); obuzima čitava čovjeka, totalna je, razumije se, relativnom totalnošću sa strane onoga koji ljubi, koliko dopušta boravak u tijelu, na zemlji, u okovima vremena i prostora.

Sve ove osobine biblijski su izražene npr. kod Spicq-a pod naslovima: Kršćani su ljubljeni i oni ljube - kršćani su stvoreni da ljube i moraju ljubiti - ljubav i moralni život - - osobine i napredak u ljubavi (sv. II, str. 481 sl). Teolozi će reći da kršćani u smrtnom grijehu Boga ne ljube, ne ljube ga ni osuđenici, ni demoni, dakle, pravo mogu reći da ga ljube duše u stanju milošti, duše čista srca, koje vodi Duh i čini da u ljubavi rastu.

DRUGO POGLAVLJE: NA ŠTO SE SVETA LJUBAV ODNOSI?

83) Prvotno na Boga tj. prvotno i glavno ljubim Boga jer samo je on dostojan tako cjelovite i totalne ljubavi, na drugom mjestu ljubim sebe i bližnjega, konačno ljubim i sva stvorenja koliko se u njima oddazuje Božje savršenstvo (dobrotnost) i koliko mi ta stvorenja služe Božjoj časti i Božjoj slavi. Mogu fiksirati Boga kao jedinstveni subjekt, a mogu fiksirati i jedan njegov atribut, jer svaki je dostojan ljubavi u sebi i radi sebe.

Rekapitulirajmo teološki objekt svih bogoslovnih kreposti: materijalni objekt vjere je Bog kao najviša istina-ufanja kao vrhovno Dobro za nas - ljubavi kao vrhovno Dobro u sebi.

- Formalni objekt vjere, perspektiva u kojoj Boga dohvaćam, u vjeri je to da je Bog tako rekao - u ufanju to što nas Bog želi učiniti blaženim - u ljubavi pak što je Bog u sebi vrijedan i dostojan ljubavi, radi sebe, jer on jedini "nullius participatione indigus est" (Denz 285).

85) Objekt ljubavi dostupan činu ljubavi. U molitvenicima se čin ljubavi formulira ovako: Ljubim te, Bože moj, svim svojim srcem i dušom više nego sve drugo na svijetu, jer si dostojan svake ljubavi i radi Tebe ljubim svoga bližnjega kao sama sebe. O Bože, užezi ognjem svoje ljubavi moje srce.

Na taj način duša izriče svoju predanost do maksimum-a. To su ipak riječi. Ali i djelima čovjek to može pokazati npr. ako ti je istinski žao svojih i tuđih grijeha kao uvrede Božje ljubavi, ali ako iz ljubavi pokrećeš čine drugih kreposti npr. strpljivosti, darežljivosti, milosrđa.

85) Teologalni život kršćanina. Uzimajući u obzir objekt pojedinih teologalnih ili bogoslovnih kreposti može se reći ovako: "Fides ostendit eum, spes facit tendere in eum, charitas unit" (sv. Toma in 1 ad Tim cap. 1, lect. 2, str. 185).

To možemo izraziti i ovako: po vjeri u kršćaninovu dušu ulazi svjetlo (2 Kor 3,18), po ufanju duša očekuje i želi Gospodina te kliče: Dođi Gospodine Isuse (Otkr 22,20), po ljubavi čezne za sjedinjenjem, prema onoj "imam želju umrijeti i biti s Kristom" (Fil 1,23).

Prenesimo sve ovo na Božji narod, na zajednicu: "Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur" (sv. Augustin, SERMO 27, pogl. 1).

TREĆE POGLAVLJE: POTREBA SVETE LJUBAVI

& 1. Prema Bogu

86) Bez habitualne nema spasa. To je ono svadbeno ruho (Mt 21, 23), onaj element nadnaravnog života (1 Iv 3,13), onaj Bog u nama (1 Iv 4,16). Vrijedi sve što je rečeno u sv. II br. 113 sl; gore u ovom svesku br. 27 sl, 70 sl. Ulijeva se s milošću, kako je rečeno na svojim mjestima.

Ali mogu se i bez habitualne ljubavi, bez milosti, ljubiti neke naravne vrednote (Denz 2307; 2444; 2623), i bez motiva ljubavi (Denz 958; 2458). Bez svete ljubavi može se ljubiti i donekle vršiti zakon (Denz 1916), stvoriti nesavršeno pokajanje (Denz 2070), pa ni prigodom primanja Pričesti nije potrebno da ljubav bude "purissima" (Denz 2323) tj. bez ijednog drugog obzira, bez trunka straha. Pamtimo uvijek da kršćanin može pravilno ljubiti iako u njegovoj ljubavi ima i straha i ufanja (Denz 2351).

87) Odrasli su dužni aktualizirati ljubav. Nije moguće ispuniti gore označenu osnovnu točku božanskog Ustava o ljubavi Boga i bližnjega osim stvaranjem čina vjere. Naredba je božanskog prava (Denz 2021) da čovjek time sudjeluje u činu ljubavi s Bogom (Denz

2222) te da je dužan taj čin stvoriti više puta u životu (Denz 2105), pa iako nije određeno koliko puta (Denz 2106), izvjesno je da nije dovoljno stvoriti ga samo u potrebi (Denz 2107).

Kako će inače čovjek odgovoriti na izazov Božje ljubavi? Kako može reći da se i on daruje Bogu? Kako bi prihvatio prijateljstvo ako ne svjesnim odgovorom na ljubav? Bez sumnje, čistoća ljubavi bi bila veća kada bi ljubio Boga jedino radi njegova savršenstva u sebi, ali čovjeku je časna i ona donekle zainteresirana ljubav (Denz 1454).

Kao pozitivna zapovijed obvezuje recimo na početku života kada čovjek mora orijentirati svoj život, ili ako je netko izgubio ljubav smrtnim grijehom, ili ako prima sakramente npr. ako čini djelo pokajanja.

Međutim, redovitim kršćanskim životom ispunja se ova zapovijed pa je neuputno da ispovjednik o tome pita penitenta.

& 2. Prema sebi

88) Na to si dužan! Pitanje je kako shvatiti ljubav u ovoj ulozi. Kao takva uključuje brigu za sebe kojom čovjek sebi želi dobro i pribavlja što je dobro. I ta je sklonost usađena u narav. Naredba se više odnosi na urednu ljubav prema sebi, jer se neurednost uvukla iskonskim neredom. Svi neredi, ratovi, nesloge, stradanja svode se na neurednu ljubav prema sebi. Potrebna je posebna krepost da se na tom terenu unese red kakav mora vladati (Mt 22,29; Rim 14,7-8).

89) Što to **uključuje?** Promatraj sebe u Bogu, ljubi sebe u Bogu. Otkrij svoju vrijednost, sredstva svoga usavršavanja, svoje sreće, i ta dobra sebi pribavljaj. U prvom redu odstrani grijeh, obuzdaj strasti, stiči kreposti, razvijaj integralni život. Tako ćeš sebi pribavljati istinska dobra. A ne možeš reći da sebe pravilno ljubiš ako ne ljubiš i bližnjega iako je pravilna ljubav prema sebi korijen i formalna komponenta ljubavi prema bližnjemu (II-II 25,4). Ljubit ćeš sebi i bližnjemu sve istinske vrednote i to po redu: vrednote duše, tijela, vanjska dobra.

Iz te uredne ljubavi slijedi da je čovjek dužan od Boga primljene talente razvijati - izabrati životno zvanje - vršiti svoje staleške dužnosti - raditi - samoodgajati se - gojiti milosni život. Manjak vršenja tih dužnosti dovodi do velikih nereda, jer "inordinatus amor sui est causa omnis peccati" (I-II 77,4). Klasična je izreka sv. Augustina u pitanju: "Fecerunt civitates duas amores duo: terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei, caelestem vero amor Dei usque ad contemptum sui" (DE CIV. DEI, lib. 14,28).

90) Eksces i defekt. Ako popuštaš egoizmu griješiš ekscesom u ljubavi prema sebi, a egoizam u slučaju shvati u širokom smislu npr. popuštajući udobnosti, tvrdoglavosti, mekoputnosti, grijehu. - Griješiš pak defektom prema sebi ako se dovoljno ne brineš za istinske vrednote tvoje vremenite i vječne sreće.

Ti su grijesi sadržani u drugim grijesima npr. u lijenosti ili pijanstvu, stoga nije potrebno da ispovjednik izrijekom pita penitenta da li ispunja zapovijed ljubavi prema sebi. Manjak ili eksces na tom području otkrit će se na laki način.

& 3. Prema bližnjemu

91) Nova zapovijed. Mojsijev zakon je zapovijedao ljubav prema bližnjemu kao prema sebi (Lev 19,18), a i za Židova je bližnji samo njegov sunarodnjak a ne poganin. Dakle, nova je zapovijed koliko se proteže na sve i koliko joj je dan novi uzor: Krist (Iv 7,33-34; 15,12) Krist je zapovijed više puta istaknuo (Mt 22,39; Lk 10,30 itd).

92) Mjerilo. Mjerilo te ljubavi jest ljubav Isusova prema nama (Iv 13,31-35; 15,12-17) i ljubav naša prema samima sebi (Mt 12,28-34; 34-40). Lako ćeš ocijeniti da li je ispravna ili ne npr. ako shvatiš da ona mora biti vanjska i unutarnja (Denz 2110-1). Ne smiješ se veseliti zlu bližnjega, kako se ne veseliš ni svome zlu. Ni željeti mu zlo. Ne žalostiti se za dobro koje ima. Ne pomagati mu u zlu. Ne sablažnjavati ga (Denz Ind syst I 4a gdje se iznosi funcioniranje ljubavi prema bližnjemu).

93) Temelj. Ljudska narav. Pod radius moje ljubavi spadaju svi zemaljski putnici, anđeli, duše u čistilištu. Demone i osuđenike uklapaš pod radius slave Božje, grešnike na zemlji u krug želja da se obrate. Za kršćanina temelj ili oslon ljubavi je i kršćanska narav, očinstvo Oca nebeskoga, bratstvo u Kristu. Ljubiti bližnjega znači trajno uvoditi Boga u svakog bližnjega (Pijo XII, I, br. 865 sl).

94) Kakva mora biti? Kakva prema sebi. Sebe ljubiš u Bogu, u njegovu svjetlu, po njegovim smjernicama - tako i bližnjega; sebi želiš sva prava dobra - želi i bližnjemu; sebe konačno podređuješ nadnaravnim dobrima - tako i bližnjega; sebi najprije želiš duhovna dobra - tako i bližnjemu (II-II 26,4; in Math str. 297).

Svakomu spreman pomoći. Ne željeti nekomu smrt (Denz 2113-6). Ne žalostiti se što netko živi (Denz 2113). Ljubiti drugoga iskreno, istinski, formalno (Denz 2110). Dokazati ljubav djelima (1 Iv 3,18).

U jednu riječ: ljubav mora biti kreposna. Ako sebe tako ljubiš nećeš trpjeti od podvojenosti, od unutarnjeg razdora (Dth br. 1817;1873), niti od izvanjskih svađa (ist. mj. br. 1924). Ljubav, dakle, jest ujedinjujuća snaga, to je sloga i mir. Ona je kao jedinstvo, sastoji se u jedinstvu, proizvodi jedinstvo (I-II 28,1 ad 2).

& 4. Prema neprijatelju

95) Okvir te dužnosti. Psihološki gledajući u pitanje "neprijatelj" je tko te vrijeđa, nanosi ti nepravdu, mrzi te a

prema njemu osjećaš neku odvratnost. - Bez sumnje da je u predmetu te ljubavi naročita poteškoća, pa je Krist tu zapovijed prozvao "posebnom" (Mt 5,44;6,12; 15). - Ta je zapovijed mnogima apsurdna. - Kao da je Krist u njoj postavio najviši kriterij humanizma, jer nas je naučio da mrzimo grijeh a ne grešnika, dok su Farizeji postupali protivno (I-II, 10,2 ad 3). Duboko opaža Papini: "Mržnja na sebe i ljubav prema neprijatelju početak je i svršetak kršćanstva...jedino sredstvo kojim će se ukloniti sa zemlje i zadnji neprijatelj" (POVIJEST KRISTOVA str.129).

96) Proglašenje. Najjasnije kod Mt 5,44, ali uklopio je Krist nju i u OČENAŠ, jer poziva da otpuštamo svojim dužnicima (Mt, 6,12).

Koja je svrha proglašenja? Samo svijest zajedničke pripadnosti ljudskoj naravi? Ne, Krist sam otkriva cilj: prvo, da budemo sinovi Oca nebeskoga; drugo, da dobijemo nagradu koju Otac daje svojoj djeci.

97) Autentično tumačenje zapovijedi. Taj vrhunac pravednosti u kraljestvu Kristovu može biti krivo shvaćen.

a/ Što ne znači i ne traži? Ne znači da ljubiš neprijatelja jer ti je neprijatelj, niti da ljubiš zlo što ti je učinio, niti da ljubiš njegovu zloću, niti da prema njemu osjećaš toplu naklonost, niti da mu iskazuješ znakove ljubavi u običnim životnim prilikama.

b/ Što traži? Nikada neprijatelja ne mrziti, nikada mu se osvećivati, ne isključiti ga pozitivno iz svojih molitava; ali kao jesna zapovijed ne uključuje da mu uvijek iskazuješ znakove ljubavi, odnosno znakove neke veze, poznanstva.

c/ Dužan si dokazati humanost ili ljubav prema neprijatelju ako je u teškoj nesreći, ako bi uskratom teško drugoga sablaznio ili dokazao da ga u srcu mrziš.

d/ Može biti opravdano uskratiti obične znakove veze ili ljubavi npr. da suzbiješ neprijateljevu naprasitost, da on ne postane još bezobrazniji; da reagiraš na doista značajnu uvredu, da ne forsiraš pozdrav ako znaš da on takav pozdrav ne prima.

e/ Ali može se uskratom znakova i sagriješiti npr. mržnjom, osvetom, sablazni, velikom uvredom.

Danas se ova obaveza pojavljuje u dužnosti dijaloga, pri čemu uvijek paziti da ne postaneš suradnikom ili suuzročnikom u protivnikovu postupku (2 Iv 11), a s druge strane da dokažeš da si zainteresiran za njegovo dobro, napredak, sreću, i to u ime kršćanske ljubavi.

98) Uvijek u srcu oprostiti! To naređuje Krist (Mt 6,15; 18,35). Uvjet je da i nama budu oproštene uvrede od Boga. Što želimo da nama ljudi učine, činimo i mi njima (Mt 7,12). Odložiti mržnju, srdžbu, averziju, osvetu, nepomirljivost itd.

Tko te uvrijedio nanijevši ti štetu oprosti mu uvredu, ali nisi dužan oprostiti mu novac (in Math, 6, br. 3, str. lo3). Možeš stvar predati i sudu, pri čemu pazi da se ne ušulja mržnja ili osveta, nego neka zavlada pravednost, jer ona je uvjet iskrene ljubavi.

Teolozi naglašuju da ne smiješ prešutjeti uvredu ako ti je dovela u pitanje dobar glas a ovaj ti je potreban za tvoju duhovnu korist i za korist bližnjega; osim toga, ako je uvreda nanesena obitelji ili zajednici a ne može se ispraviti nego pravnim postupkom (Merkelbach, I, br. 898; Lumbreras II, br. 291 sl; 3ol).

99) Biti spreman na pomirbu! Ukloniti uzrok nesuglasice, pitati oproštenje, priznati i svoj dio krivnje. Razumije se, ako znaš da će drugi to prihvatiti. Ako si nadležan ili po položaju stariji ne moraš prvi započeti taj proces, osim ako si ti doista nanio veliku uvredu nižemu od sebe.

Pretpostavimo da si uvrijeđenomu ravan. Tko je prvi uvrijedio neka prvi traži izmirenje (Mt 5,23); ako ste obojica kriva neka započme tko je nanio veću nepravdu ili uvredu; ako je uvreda jednaka neka prvi uvreditelj započme izmirenje na najzgodniji način.

Pazi za praksu! Uvrijeđeni je sklon uvećavati uvredu. Neka ispovjednik ne naređuje na laku ruku da uvreditelj direktno uvrijeđenomu pristupi i traži izmirenje, može to biti posredstvom treće osobe. Često puta je pametno ostaviti uvreditelja "in bona fide" da ne nastanu teže situacije.

ČETVRTO POGLAVLJE: LJUBAV POŠTUJE RED

Pitanje je: koga ili što više ljubiti? Koga prije ljubiti? Pitanje je prioriteta, i to ne onog osjećajnog (jer taj redovito ne ovisi o čovječjoj volji), nego objektivnog, recimo između poslovne, prijateljske, rodbinske, ženidbene ljubavi. - Ovo je u stvari pitanje primjene kršćanske aksiologije (od grčke riječi "aksios"-vrijedan) ili nauke o vrednotama (dobrima). Pitanje je u prvom smislu praktične naravi, naime: kako ćeš postupati kada ti nije moguće udovoljiti zahtjevima raznih osoba ili vrednota?

Bez sumnje ni sve vrednote nisu istog dostojanstva i časti npr. tijelo ne vrijedi koliko duša. I prije si ti sebi bližnji nego ti je bližnji. A iznad svega je Bog. Dakle? Prioritet moraš poštivati.

100) Opslužuj prioritet među osobama! Bog je na prvom mjestu. K njemu težiti više nego prema sebi (Mt 16,24), iznad roditelja (Mt lo,37), svim srcem i svom dušom (Mt 22,37). Aprecijativno Bog je na vrhuncu ljestvice svih osoba u radiusu čovječje ljubavi. Bog je stvoritelj, uzdržavatelj, A Krist je

Spasitelj, sudac itd.

a/ Razlikuj aprecijativnu od osjećajne ili intenzivne ljubavi. Ova se posljednja odnosi na osobe krvno bliske npr. na roditelje. Nije uputno postavljati nediferensirane upite, osobito djeci, na ovom području npr. da li više ljube roditelje nego Boga, jer bi djeca vrlo vjerojatno neiskreno, lažno odgovorila, jasno je, naime da čovjek osjećajno redovito više ljubi roditelje, ženu, braću.

b/ Poslije Boga ljubi sebe, ta ljubav prema sebi je pravilo i uzor ljubavi prema bližnjemu (Mt 22,39). Ti sebi želiš vječno blaženstvo. To želiš sebi kao nosioca vječnog blaženstva, sudionika u njemu, a tvoj ti je bližnji u tome samo sudrug. Ti si sebi najbliži, u najvećem jedinstvu. Posvuda ćeš opaziti tendenciju naravi da čovjek sebe najprije ima pred očima. Svako zatvaranje očiju pred tom činjenicom samo je zavaravanje. (Spicq, II, str. 750-751) Gospodin bazira mnoštvo naređaba na ljubavi čovječjoj prema sebi (Spicq, II, str. 614, bilj. 3).

c/ Poslije sebe ljubi bližnjega. Svi bližnji nisu na istom stupnju. Neki su nam krvno bliži, neki duhovno, neki civilno, neki poslovno. Svakako oni u vjeri zaslužuju posebnu pažnju (Gal 6,10; 1 Tim 5,8). Aprecijativno ćeš više voljeti pametnije, svetije, osjećajno uvijek su ti bliži roditelji, životni drugovi.

d/ Ako dođe do "sukoba" između pojedinih osoba pamti: u krvnoj vezi prioritet je ovaj: žena, djeca, otac, majka, braća i sestre, rođaci, srodnici. - Poslije krvne blizine dolaze koji su ti duhovno bliski npr. članovi iste duhovne zajednice. - Konačno koji su s tobom civilno ili politički vezani.

Za praksu! Uvijek pazi na izraz "caeteris paribus". Što to znači? Znači da se tako stvar određuje ako su sve stranke ili osobe, odnosno vrednote na istom stupnju, u istom položaju, situaciji, npr. ako su u istoj životnoj pogibli roditelji i žena prije bi morao spašavati roditelje nego ženu, iako je prema gornjem redu žena prva, jer su ti roditelji dali život; ako ti rođak potrebuje duhovne pomoći a brat materijalne, i to na istom stupnju težine, prije bi morao skočiti u pomoć rođaku, jer u svim tim slučajevima nisu zainteresirane osobe u istom položaju, u istoj potrebi.

101) Opslužuj prioritet među dobrima! Pravilo se može ovako formulirati: Duhovna su dobra iznad materijalnih, vječna iznad vremenitih. Među ovozemnim dobrima prvenstvo pripada egzistenciji. Ako se radi o istoj vrsti dobara tada zajedničko dobro ima prednost iznad pojedinačnog. Na vrhuncu svih vrednota nalazi se milost, pa krepost, jer to su Bogu najbliže vrednote.

a/ Tvoj vječni spas zauzima prvo mjesto među dobrima, jer si dužan najprije sebe ljubiti. Zbog toga se ne smiješ izlagati bližnjoj prigodi grijeha da duhovno koristiš bližnjemu,

jer to nisu dobra istog ranga ili stupnja. - I tebi je tvoja egzistencija prečnija nego li je egzistencija bližnjega, ali možeš se iz viših motiva izložiti teškoćama radi bližnjega npr. dvoriti bolesne, kužne i sl. - Život bližnjega općenito smatraj većim dobrom nego li su tvoja materijalna dobra.

b/ Ako se tvoj bližnji nalazi u skrajnoj duhovnoj nuždi, ti si dužan izložiti pogibli svoj vremeniti život i pretrpjeti tešku vremenitu štetu ako je to potrebno za njegovo duhovno spasenje.

c/ Ako se tvoj bližnji nalazi u teškoj nuždi, u stanju iz kojeg bi mogle uzslijediti teške posljedice, ali ne prijeti mu smrt, ti nisi dužan sebe izložiti teškim štetama, osim ako je po srijedi kao neki kontrakt npr. između župnika i duhovnih ovaca. Tako za vrijeme progonstva župnik ne smije pobjeći iz župe osim uz pristanak Ordinarija ili ako je našao zamjenika.

d/ U običnoj nuždi, bilo duhovnoj bilo tjelesnoj, ti nisi dužan da sebe izložiš teškoj neugodnosti da ublažiš tu običnu nuždu svoga bližnjega. Razumije se, to ne znači da ne možeš sebe žrtvovati po primjeru Kristovu, dakle iz obilja unutarnjih impulsa svete ljubavi.

102) Da li je opsluživanje ovog reda obvezatno? Ima slučajeva kada je obdržavanje prioriteta naređeno pod teški grijeh npr. kada se radi o skrajnoj nuždi, o temeljnim odnosima među osobama, ili kada bi izvrtanje reda donijelo vrlo teške posljedice.

Ako se kaže da je opsluživanje ovog reda i poredanosti obvezatno to je zbog toga što je sve od Boga stvoreno po nekom redu. Ljubav je u svojoj biti red i mjera, to je njena struktura, njena bit. Ne može reći da ljubi tko neuredno ljubi npr. tko bi u istoj situaciji zanemario roditelje u prilog običnog sugrađanina.

Mjerodavne su riječi sv. Augustina: "Ne ljubi uredno (kreposno) tko više ljubi što treba manje ljubiti, niti uredno (kreposno) ljubi tko ljubi isto ili manje što treba više ljubiti, niti ljubi uredno (kreposno) tko ljubi manje ili više što treba ljubiti na isti način" (DE DOCTRINA CHRISTIANA, lib. 1, pogl. 27)

Prema tome, iznesena nauka nije arbitrarno postavljena. Tko može zanijekati da je razlika između skrajne duhovne potrebe, npr. nekrštena osoba umire i teške, npr. odrasli grešnik pred smrt neće da se ispovijedi, i obične npr. one u kojoj boravi svaki grešnik? Analogno sudimo i o tjelesnim potrebama. Mimoići te situacije znači ogriješiti se o red, poziv ljubavi, stvoriti nered, griješiti.

PETO POGLAVLJE: MANIFESTACIJE SVETE LJUBAVI
(učinci, dokazi, plodovi)

Nije moguće nabrojiti sve oznake, sve pojave svete ljubavi, jer su bezbrojne kako je i njena djelatnost sveobuhvatna. Ipak teolozi odabiraju razne dominantne plodove, manifestacije ili dokaze te svete ljubavi, koji je, rekli bismo, izrazitije karakteriziraju. Znači da ovo što navodimo ne smije biti shvaćeno kao ekskluzivno, nego samo kao jači naglasak.

& 1. Imanentni plodovi svete ljubavi

103) Sveta radost. Apostoli se raduju što stradavaju radi imena Isusova (Dap 5,41) To pretpostavlja da su usvojili ljestvicu vrednota pa da više cijene duhovne nego tjelesne vrednote. Sveci su predstavnici životne radosti. Takvo je kršćanstvo u sebi (BS, 1964, str. 173).

104) Mir. Spokojstvo u redu ili podređenosti. Ispravni odnosi s Bogom uvjet su ispravnih odnosa s ljudima. Zar to znači da se kršćani u svemu slažu? Ne. Prije svega jer kršćani se u konkretnom životu, na žalost malo rukovode specifično kršćanskim idealima, npr. opraštanjem uvreda. Osim toga nitko ne zna koliko je kršćana u ljubavi prema Bogu. Konačno u sitnicama ili kontingentnim pitanjima moraju doći razmomoilaženja.

Što je bitno? Da "in neccessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas" zavlada u odnosima među ljudima. Ponekad kršćani traže maksimum slaganja a zanemaruju što je moguće i što se mora činiti i ~~postići~~ (MetM br. 238).

105) Milosrdnost. To je osjećanje tuđe bijede, suosjećanje tuđe nevolje kao svoje. To je svojstvo onih koji su združeni prijateljskom ljubavlju. Poticaj i nastojanje da se bijeda ukloni. Krepost milosrđa ravnatim pokretima i podiže tuđ bijedu.

Rečeno je da sveta ljubav donosi i mnoge druge plodove npr. strpljivost, osjećaj neke slobode, dinamizam, ljepotu duše, angažiranje u vremenu, ali navedeni plodovi su više upadljivi i radikalniji.

& 2. Izvanjski dokazi svete ljubavi

106) Djela milosrđa. Spadaju na krepost aktivnog milosrđa, autentičnu kršćansku krepost poslije polaska Kristova do Paruzije, ili, kako bi rekao sv. Toma to je "summa religionis christianae" (II-II 3,4 ad 2).

Koja su? U klasičnom nabrajanju su djela tjelesnog milosrđa: posjetiti bolesne, napojiti žedne, nahraniti gladne, otkupiti robove, pokriti gole, primiti putnike, pokapati mrtve.

Doista ova formulacija ima prizvuk starine, ali u novom ruhu javljaju se iste potrebe, jer bolesnicima je i danas utjeha svaka prijateljska pažnja; gladnih i žednih ima posvuda, isto tako golih i bosih, prisustvo pogrebnim obredima kao znak prijateljstva i religoznog pijeteta, a da se i ne govori kako bi susretljivost prema emigrantima i u rješavanju stambene krize bila dostojni nastavak onoga "primiti putnike". - Djela duhovnog milosrđa čuvaju svoju trajnu vrijednost: savjetovati dvoumne, opomenuti grešnike, poučiti neznalice, utješiti žalosne, oprostiti uvrede, podnositi dosadne, moliti za sve.

107) Vrhovno pravilo. Moralisti ga formuliraju ovako: "Gdje je veća nužda treba više žrtvovati, gdje je veća mogućnost treba više dati". Tu se mnogo ostavlja odgovornosti pojedinca, matematika je u tom pitanju nesposobna riješiti zakučaste slučajeve savjesti.

Ipak, gore u br. 101 naveli smo da se bližnji ne nalazi uvijek u istoj nuždi, jer život nije uvijek u istoj pogibli. Isto tako treba reći da nam nisu sva dobra jednako potrebna tj. ima dobara potrebnih za egzistenciju, ima viškova ili preostalih dobara poslije podmirenih troškova, ima suviškova ili suvišnih dobara (BS, 1967, str. 393 sl).

To nije matematika, to je primjena nauke o ljestvici vrednota, o prioritetu ljubavi, o činjeničnoj životnoj situaciji, o podređenosti dužnosti. Prema tome nikakvo čudo da je Drugi vat. koncil usvojio te distinkcije (GS br. 69, fus-nota 11, poziv na sv. Tomu II-II 66,7).

108) Obaveza opstoji. Vidi kod Mt 25,41; 1 Iv 3,17. - Krist je pokazao primjerom. - Uostalom, opstoji i naravna zapovijed: čini drugome što bi želio da i on tebi učini. - Važno je zapaziti da će se posljednji sud obaviti po načelu primjene ove zapovijedi (Mt 25,41). - A kako čovjek može reći da ljubi bližnjega ako nije spreman da mu pomogne? (1 Iv 3,18). Pomaganje je zahtjev kršćanske ljubavi. Ne ispuniti ovu obavezu nosi sa sobom vječni oganj.

Ali ta obaveza je zahtjev kreposti, i dijeljenje milostinje mora biti kreposno ne plod pretjerane sentimentalnosti. Davanje milostinje ne znači pomirenje s nepravednim socijalnim stanjem. Veliko bogatstvo velika obaveza.

a/ Ekstremni slučaj. Odnosi se na hranu, stan, odjeću, obuću. Recimo da sam ja i bližnji u istoj ekstremnoj situaciji. Razumljivo, da prednost imam ja, jer tako traži hierarhija ljubavi.

Ako si samo ti u takvoj situaciji, ti možeš sam uzeti, a ja ti moram dati ex iustitia stricte dicta koliko je potrebno da spasiš egzistenciju. Dobra ovog svijeta prvotno služe uzdržavanju ljudi. Dakle dužan sam dati bližnjemu s naslova stroge pravde i ljubavi, pod prijetnjom vječne kazne (Mt 25,42).

b/ Težak slučaj tj. i meni i tebi nadošla situacija npr. teške bolesti, otpusta iz službe, teška kleveta možda i na sudu itd. U takvoj situaciji i opet imam prednost ja.

Ako je samo bližnji u teškoj situaciji a ja ne, dužan sam priskočiti u pomoć iz mojih suviškova i to s naslova socijalne pravde i ljubavi, ali iz viškova (iz kojih sam npr. kupio auto) s naslova socijalne pravde i ljubavi pod uvjetom da sam ne upadnem u istu situaciju. Ako sam herojski raspoložen, pod jakim impulsom svete ljubavi, mogu dati, pohvalno je da dadem iz mojih viškova, a ne samo suviškova.

c/ Običan slučaj. Ako se bližnji nalazi u obično teškoj situaciji npr. preslaba plaća i druge teškoće, dužan sam mu dati s naslova socijalne pravde i ljubavi od mojih suviškova prema gore iznešenom načelu: "Gdje je veća nužda treba više žrtvovati, gdje je veća mogućnost treba više dati". I ta je obaveza teške naravi, može doseći i krivnju smrtnog grijeha.

Nije li sve to premalo? Zar općinstvo svetih ne traži i danas zajednicu materijalnih dobara? Zar socijalna čovječja dimenzija ne traži više? Kako moji viškovi mogu stati pasivni dok drugi gladuju? Iz ovih i sličnih upita lako je preći granice komunitarizma i pasti u sistem koji niječe istinsko pravo svojine (BS 1969, str.)

Bilješka: Kako prosuditi siromahe što prose po ulicama i putevima? U koji ćemo ih sektor uvesti? - Na to se ne može dati generalan odgovor. Im a varalica. Ima doista sakatih. Prema tome treba reći da bi bilo bolje da se javne ustanove pobrinu za takve, ali, ako se ne brinu, imućnike tereti obaveza pomaganja tih jadnika, koliko nisu varalice.

109) <u>Nismo li svi krivi za neishranjene narode?</u> Tako je odgovorio Ivan XXIII (MetM br. 158). Razumije se, ta se odgovornost mora shvatiti u širem smislu. Kolikogod komunikaciona sredstva bila moćna, čovjek čovjeku bio blizu, nije lako odrediti prema kojem neishranjenom narodu veže obaveza ovog ili onog imućnika. Svakako, koliko opstoje institucije koje se za to brinu, imućnici su dužni dati. Komu? Tko?

Pavao VI (PP br. 49) nadodat će da "viškovi bogatih moraju služiti siromašnim zemljama". Tako je, ali to "služenje" treba provesti pod vodstvom pravednosti i uz pratnju ljubavi (GS br. 69). Pojedine države i sve zajedno moraju koordinirati svoj rad i provesti zajedničku akciju da se olakoti teret života mnogim bijednim narodima. Neki se narodi nalaze u onom što nazvasmo "skrajni slučaj" tj. u ekstremnoj nuždi, ali pojedinom imućniku nije moguće udovoljiti strogoj dužnosti pravde, jer nije u stanju odrediti komu i što dati. Uostalom, kada bi pojedince teretila ta odgovornost u strogom smislu tko bi ostao pošteđen od te odgovornosti?

110) <u>O duhovnoj milostinji:</u> bratskoj opomeni. Kada smo malo

prije govorili o milostinji nismo mislili samo na davanje novca, milostinja se može dijeliti u obliku investicija, upošljavanja, pomaganja humanitarnih ustanova, pokreta za korist bližnjega itd.

Ovdje govorimo o bratskoj opomeni, iz bratske ljubavi a odnosi se na zlo što bližnji čini. Nitko se ni za koga ne smije potpuno dizinteresirati, jer sve je Kristova krv otkupila, svi pripadamo obitelji zajedničkog na nebu.

a/ Obaveza opstoji. Krist je naredbu izričito formulirao (Mt 18,15). Ako si dužan upozoriti bližnjega za požar, mnogo više ako mu prijeti požar vječne propasti (2 Tes 3,15). Ako je veliko zlo što mu prijeti, obaveza također postaje teška. To je postulat kršćanske ljubavi.

b/ Moraš se držati nekih proceduralnih smjernica. Krist je naredio tu proceduru, jer treba gledati na dobar glas bližnjega. Zato Krist naređuje da opomena bude najprije tajna (Mt 18,15), poslije toga pred svjedocima, kasnije nadležnoj vlasti, konačno sudu.

c/ Moralisti traže da se ostvari pet uvjeta ujedno da se može govoriti o obavezi u pojedinom slučaju na opomenu: prvo, bližnji treba da se nalazi u teškoj pogibli, jer opomena je neugodna pa treba da opstoji i težak razlog da se ona uputi; drugo, treba da opstoji nada da će opomena koristiti, jer nitko nije dužan poduzimati suvišne, besmislene korake; treće, da sam sebe ne izlažeš gorim posljedicama, jer tada bi se ogriješio o zakonitu ljubav prema sebi; četvrto, ako nema drugoga koji je isto tako pozvan i sposoban upraviti opomenu, jer gomilanje ili interveniranje s više strana može uroditi neželjenim plodovima; peto, da nema nade da će se bližnji sam popraviti, jer, ako ta nada opstoji, bolje da to učini sam od sebe.

Opaska: Navedeni red se može promijeniti npr. ako je zločin poznat tada ne obvezuje tajnost opomene; ~~ili, ako~~ se predviđa da tajna opomena neće koristiti; ili, možda zakon naređuje drugi postupak kao u slučaju "confessarii collicitantis". Detaljnije smjernice vidi npr. u djelu sv. Tome DE CORRECTIONE FRATERNA u dva članka (izd. Marietti VIII).

111) Kako tumačiti obavezu prijavljivanja u red. zajednicama? To je doista poseban slučaj savjesti, barem kako se prije događao.

Vizitatori u redovničkim zajednicama narede sub praecepto formali da im se očituju prestupci što se događaju u zajednici. Znači li to da im podanici moraju iznijeti i tajna saznanja?

Ne, podanici su dužni najprije opsluživati spomenuti red ili proceduru, jer tu je proceduru naredio Krist, i njegova je naredba prečnija od one vizitatorove. U slučaju da od postupaka pojedinaca prijeti zlo zajednici, obaveza je jača i hitnija, a može se dogoditi da je treba provesti po hitnom postupku.

112) Opstoji li obaveza opomene za materijalni grijeh? Poteškoća dolazi iz činjenice što materijalni grijeh nije formalni, a isto tako što neki teolozi tvrde da ta obaveza ne opstoji (Noldin, De charitate, br. 98; vidi, naprotiv BS, 1965, str. 75).

Možda bližnji počinja materijalni grijeh ali u sredstvima potrebnim za spasenje npr. odgađanju krštenja. - Možda sablažnjaje druge. - Možda stvara zlu naviku. U tim i sličnim slučajevima materijalni grijeh prima tragično obilježje radi okolnosti.

Zaključak: Zaključujući ovo poglavlje vrijedno je još jednom naglasiti da opstoje premnogi načini kako će imućnici siromahe učiniti dionicima svoga bogatstva. Spomenim o dobrotvorne ustanove, kojima se Crkva uvijek ponosila (Denz 3013; 3729). Smatraj da te ustanove kao da trajno predstavljaju bližnjega u nekoj redovitoj nuždi, stoga si dužan iz socijalne pravde i ljubavi pomagati ih i to "gravissimo praecepto" (Denz 3729) od svojih suviškova. - Što se tiče duhovne milostinje danas je katekizam, vjerski brak, vršenje vjerskih dužnosti, apostolat u raznim oblicima itd. imperativ dana za svakog vjernika.

ŠESTO POGLAVLJE: GRIJESI PROTI SVETE LJUBAVI

Ljubav nije samo pitanje sensibiliteta, tu je angažirana i promišljena volja, time naglasujemo da je potrebno da intervenira krepost. Nemojmo se zavaravati da je čovjek po prirodi više sklon prema Bogu nego prema drugim bićima (I P 60,5), jer radi defektibiliteta u naravi najprije milost zvana "sanans" mora ispraviti krivi smjer. Čovjek se mora angažirati. - S druge strane zapovijed nije suvišna, jer ima prenogo surogata, devijacija prave ljubavi, mnogo teškoća, pa je potrebno dati čovjeku jakosti posredstvom svijesti zapovijedi. - - Ljubav prema Bogu se vrijeđa mržnjom na Boga i duhovnom lijenošću; prema sebi pak egoizmom i mržnjom na sebe; prema bližnjemu: mržnjom, zavišću, proklinjanjem, osvetom, neslogom, prepiranjem, shizmom, ratovanjem, sablazni.

& 1. Vrijeđaš ljubav prema Bogu

113) Mržnjom na Boga. Mržnja je neugodno čuvstvo reakcije proti onoga tko ili što nam priječi da dođemo do ljubljenog dobra ili osobe. Iz tog čuvstva rađa se težnja činiti zlo onomu tko ili što nam prouzrokuje te protivštine (I-II 29).

Prema Bogu ne čini se da se može lako naći mržnja neprijateljstva, kojom se mrzi Bog kao osobno biće. Opstoji mržnja svjetla na tamu, svijeta na Boga (Iv 15,19), svijeta na Božje predstavnike (Iv 17,14). To je, dakle, više neka indirektna mržnja neprijateljstva prema Bogu.

Radije ćemo naći mržnju zazora (abominationis) od Boga radi njegovih strogih zapovijedi, radi kazna što sprema, radi pakla za ljudsku zloću. Ako je ta mržnja doista formalna, njena je zloća velika. Protivi se Božjem savršenstvu. To je odmetnuće od Boga.

114) Duhovnom lijenošću. O njoj je nešto rečeno u sv. II br. 136. Ona uključuje zazor od napora potrebnog za duhovni život, za krepost, za napredak u savršenstvu. Sjeti se nehajnosti prema duhovnom životu, prema askezi, posluhu, križu itd. Ona je po sebi grijeh, a može postati i teške naravi ako se radi nje propuštaju zapovijedi teške naravi npr. zapovijedi Božje ili teške zapovijedi Crkve npr. sudjelovanje u Misi od nedjelje.

& 2. Vrijeđaš ljubav prema sebi

115) Egoizmom. Možemo govoriti o osobnom i skupnom egoizmu (npr. egoizmu rase ili stranke). Uključuje neurednu ljubav prema sebi na štetu bližnjega, ili neurednu ljubav prema nižem dobru na štetu višeg dobra u istom čovjeku.

Prema onomu što je rečeno gore u br. 88 sl. vidi se da čovjek dokazuje da sebe mrzi ako egoistički, pretjerano sebi pribavlja ugodnosti proti razuma i vjere, jer mora najprije sebe voljeti i sebi pribavljati duhovna dobra (Mt 6,33), u sebi odbijati strasti (Lk 14,26; Mt 16,24).

116) Mržnjom na sebe. Ne možeš sebe direktno mrziti u pravcu nekog "samouništenja", ali se dogodi da indirektno sebe mrziš kao samoubojica, alkoholičar, bludnik itd. jer sebi pribavlju- je zlo.

Ispovjednik neka ne pita penitenta da li je sagriješio u ljubavi prema sebi, jer u svakom se grijehu krije neuredna ljubav prema sebi. U svakom grijehu se krivo postavlja objekt, postavlja se u oprečnost s Bogom, dolazi u sukob s urednim sta- njem u svijetu.

& 3. Vrijeđaš ljubav prema bližnjemu

117) Mržnjom na bližnjega. Ako osjećaš zazor od loših kvaliteta u bližnjemu, takva mržnja (abominationis) ne bi baš bila zla, ali je mržnja zla ako bližnjemu želiš zlo, pribavljaš zlo, ne uklanjaš hotično od njega zlo, zaziređ od njega kao kreposnog čovjeka itd. Prema tome mržnja nije jednostavno osjećaj antipatije, raznolikosti temperamenta, nego mržnja se obistinjuje u promišljenom i hotičnom nastojanju da bližnjega zadesi ili da mu se pribavi neko zlo. Vidi gore br. 91 sl.

118) Zavišću. Ova nastaje kada se u sebi izjedaš, mučiš zbog tuđih uspjeha, zbog tuđe vrijednosti, pa to smatraš zaprekom svojoj veličini. Koliko združiš s time mržnju ili koju drugu manu, lako prelazi u grijeh teške naravi proti ljubavi prema

bližnjemu. Zamisli malo natjecanja, konkurencije i sl, pa ćeš vidjeti kako je ova mana raširena.

119) Proklinjajem. To se obistinjuje kada hotično zazivaš na bližnjega neko zlo, što je protivno ljubavi. U proklinjanju nerazumnih bića više se radi o nestrpljivosti nego o drugim manama, jer nerazumna bića i nisu dostojna mržnje, ona su ispod toga.

120) Osvetom. To je odmazda proti nekoga iz mržnje, zavisti kao Kain, iz sadizma ili okrutnosti. S tog je gledišta i grijeh. Latinski je izraz "vindicatio" što može značiti i pravilno kažnjavanje, što može biti i kreposno.

121) Neslogom. Već je rečeno gore u br. 91.sl. što traži ljubav prema bližnjemu. Naglasimo još jednom:

"In necessariis concordia" tj. treba se slagati u onomu što je dobro, što odgovara zakonu, što je pravedno, korisno, od Crkve određeno. To je diktat odgoja, ljubavi, savršenstva.

"In dubiis libertas" tj. sloboda u onomu što je ostavljeno slobodnoj raspravi, što Crkva nije odredila, definirala, dakle "salva fide ac disciplina" (Denz 3625).

"In omnibus charitas" tj. uvijek i posvuda kako i koliko traži sveta ljubav. Ova načela usvaja Koncil u vezi ekumenizma (UR br. 4).

Ako se pitamo otkud neslaganja "in necessariis"? Uzmimo primjer pitanja reguliranja poroda. Često puta izvori prepiraka nalaze se u oholosti, egoizmu, strastima. Ponekad i sama istina traži razna mišljenja, jer se nije učvrstila, ali, kada je jasno izražena, posve je deplasirano tražiti proturječne pozicije.

Ponekad su slaganja vrijedna osude. Tko ne zastupa naučavanje Krista i Crkve ne zaslužuje da se s njim slažemo (2 Iv 1,9). Kada bi netko slijedio svijet i svjetske nazore, lako bi se svijet s njim i slagao (Iv 15,19). Tko ukida slogu u zlu, dobro čini, jer tu se ne smije uvoditi sloga, ona bi bila jednostavna suuzročnost u zlu.

Tako se danas raspravlja o pluralizmu. Vjera nije pluralizam, ona je objavljena. Kršćanin ne može potpisivati sisteme koji zastupaju umrlost duše, dijalektički materijalizam, niječu osobnu odgovornost, usmjerenost prema Bogu itd. O tome gore br. 41 sl.

122) Prepiranjem. Kao što nesloga kleričkih osoba počesto je pravi skandal za vjernike i nevjernike, tako je i prepiranje, bilo riječima bilo spisima. Prepiranje je žučljivo napadanje tuđeg mišljenja. Prepiranje izvire često puta iz neraspoloženja iz duha protivljenja, iz čuvstvene nabujalosti, a prelazi u grijeh ako se prepiranjem protivi istini, neuredno brani istinu

vrijeđajući bližnjega, neuredno ili pretjerano napada neistinu. Samosvladavanje je najbolje sredstvo da se ne dođe do pustoši što proizvodi nesloga i prepiranje.

123) Shizmom. Rečeno je u br. 57. što su shizmatici. Ovdje govorimo o shizmi koliko ona ruši jedinstvo vjere s hierarhijom, s vjernicima, dakle koliko se protivi ljubavi. Dogodi se da iako je nevjera po objektu teži grijeh, da u pojedinim slučajevima shizma predstavlja teži grijeh od nevjere npr. ako je u duši shizmatika veći prezir, mržnja i sl.

124) Ratovanjem. Rat je oružani obračun između naroda ili država. Ratovanje se protivi i ljubavi. Problematika se rata ne može riješiti samo pozivom na pozitivne zakone, ne, potrebno je apelirati na moralna načela, kao na odgoj, dobru volju, na "htjeti", na dobru nakanu.

125) Sablazni, aktivnim sablažnjavanjem. U čemu se sastoji? U tome da nešto rečeš, učiniš što je stvarno ili prividno zlo te je to za drugoga kao kamen o koji se on može spotaknuti i tako pretrpjeti duhovnu štetu.

a/ Đavolski sablažnjuje tko želi da sablažnjeni time uvrijedi Boga, da sablažnjenoga odvrati od Boga; direktno sablažnjuje tko želi da sablažnjeni učini zlo, grijeh; pozitivno, više prešutno ili uključno sablažnjuje tko radi što je po naravi ekscitativno na zlo, vuče na zlo; Indirektno sablažnjuje tko je drugomu povod ili prigoda daje da sagriješi.

b/ Za indirektno sablažnjavanje može se dogoditi da se nađe opravdanje prema sv. I br. 68, tj. prema nauci o dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom, ali ostala sablažnjavanja vrijeđaju ljubav i druge kreposti koje sablaznitelji prekršuju. Zamisli djevojku koja svojom ljepotom i ukrasom drugima daje povoda da se seksualno zabavljaju. Očito, da nije dužna uvijek stati kući, niti se iznakažavati.

c/ Očito je da si dužan ispraviti što si skrivio sablažnjujući druge. Ako si sablaznio drugoga ne samo proti ljubavi, nego si se poslužio nepravednim sredstvima npr. zastrašivanje, ili si po nekom kontraktu dužan voditi brigu za duhovno dobro podanika a ti si ih sablaznio npr. u svojstvu župnika, dužan si ispraviti sablazan pa i sa svojim "gravi incommodo" tj. iako predviđaš da ćeš radi toga pretrpjeti neke neugodnosti.

Zao primjer ispravi dobrim primjerom – Zao savjet opozovi – Spriječi razornu djelatnost svoga primjera ili svojih riječi. – Javnu sablazan javno opozovi. Glavno je da po svom nahođenju i dobroj volji uznastojiš ispraviti što si skrivio.

126) Vodi računa o pasivnom sablažnjavanju. Dijete iz naivnosti, Farizeji zloće trpe sablazan tj. pasivno se sablažnjuju. Koja ti je dužnost?

a/ Općenito govoreći nemoj činiti što je prividno ili materijalno zlo, osim ako imaš dovoljna razloga da postupiš prema nauci o dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom. A najbolje da bližnjega koji bi se radi toga sablažnio pravovremeno upozoriš.

b/ Nikada ne propusti što je potrebno za spasenje, niti prekrši zapovijedi naravnog zakona da se, tobože, drugi djetinjski ne sablazne (1 Kor 8,13); prema tome ne propusti krštenje da se tvoji roditelji tobože ne sablazne, i ne zaniječi vjeru ako bi time sagriješio proti vjere ili njenog javnog ispovijedanja.

c/ Ponekad propusti što ti je samo de consilio, ili što je naređeno od pozitivnih zakona ili što je indiferentno npr. odustani koji put od Mise ako tvoj odlazak Misi prouzrokuje u kući svađe, ili, ako si starješina prešuti ponekad koji ispad da izbjegneš većim zlima.

d/ Redovito ne propusti dobra i naređena djela da se netko farizejski ne sablazni, a indiferentne čine možeš izostaviti ako nemaš dovoljno razloga da ih izvršiš.

Bilješka: Ima premnogo načina sablažnjavanja koji nekako neopaziće prolaze. Sjetimo se psovanja, štampe, nemarnosti svećenika, mlakosti vjernika, formalizma vjerske prakse, nesloge-nepokornosti-samovolje i kod svećenika. To nam nameće borbu proti sablazni, iako znamo da će sablazni uvijek biti (Mt 18,7). Nauka o dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom razjasnit će nam što nam je u mnogim situacijama činiti.

Ne budimo pretjerani optimisti. Svjetlo-tama, Krist--Belijal, vjernik-nevjernik ne mogu stalno stati blizu bez nekog antagonizma (Mt 21,44). I taj će antagonizam prouzrokovati trajne boli (2 Kor 6,14-18). Međutim, ti ne smiješ postavljati kamen spoticanja (Rim 14,13). Ne smiješ izazivati zlo, jer Krist nije proglasio blaženim progonitelje nego progonjene (Mt 5,10).

127) Sudjelovanjem u tuđem grijehu. Vrsti suuzročnosti i njena moralna kvalifikacija bila je predmet kratkog osvrta u sv. I, br. 69. Pogledaj.

Ovdje treba istaknuti da svako formalno sudjelovanje u tuđem grijehu predstavlja grijeh proti ljubavi pa bilo to i na oko naivno npr. nasmijati se onomu koji griješi. Materijalno pak sudjelovanje, kako je više puta rečeno, može se ponekad tolerirati prema nauci o dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom. Tako npr. može se tolerirati materijalno i što manje neposredno (i privremeno) da kršćanka obavlja službu instrumentalke u klinicama za abortiranje, pa ako se radi i o Č. Sestrama "si bonum commune et salus animarum in periculum adduceretur eo quod sorores ob negatam cooperationem dimitterentur et aliae personae nihilominus cooperationem praestarent" (Noldin, DE CHARITATE, br. 129).

SEDMO POGLAVLJE: KORELAT DARA D. SVETOGA

128) Dar mudrosti. Duša sudi o božanskim istinama "secundum quamdam connaturalitatem" (II-II 45,2), dakle radi se o nekoj toploj spoznaji. Taj žar je plod jedinstva duše s Bogom u ljubavi. "Gustate" pa ćete vidjeti tj. spoznati kako je sladak Gospodin (Ps 33,9).

a/ Razumije se, taj dar ne nastupa u svim fazama na isti način. Na prvom stupnju duša nekako ljubi Boga i svijet; na drugom je više privlači Bog; na trećemu svijet je ništa ne privlači i ona živi Bogu.

b/ Tom daru odgovara i posebno blaženstvo. Mirotvorci se nazivaju sinovi Božji. Jer stvarati mir djelo je mudrosti. Tako sv. Jakov pripisuje mudrosti da stvara red u čovjeku, da se s drugima suživljava, da druge pomaže.

c/ Daru se protivi ludost svojstvena umno mlitavima, tupima, koji gube okus i uvid u božanske vrednote (1 Kor 2, 14). A takva se ludost naziva kćerkom bludnosti. Uroniti u tjelesne, zemaljske vrednote znači postati slijepim i tupim za božanske vrednote.

OSMO POGLAVLJE: SVETOM LJUBAVLJU KROZ ŽIVOT

129) Život ljubavi raznoliko pulsira. Tā se razlika osniva na strukturalnoj zakonitosti čovječje duše.

a/ Kako je svaki život više manje intenzivan tako se događa da duše "in via purgativa" nastoje izbjegavati smrtni grijeh i tako se čuvati u životu milosti. To je i naređeno sub mortali.

b/ One u "via illuminativa" nastoje da svjesno ne počinjaju niti lake grijehe i nastoje napredovati u savršenstvu. I to je naređeno sub veniali.

c/ Oni "in via unitiva" izbjegavaju sve što priječi jedinstvo duše s Bogom, koliko je to na zemlji moguće, i zato što češće aktualno se združuju s Bogom, stvaraju čine ljubavi. Ovo sve nije sub praecepto, ali bio bi grijeh prezirati takav stupanj duhovnog života ili se odlučiti na stagnaciju u duhovnom životu (Merkelbach, I, br. 871).

Očito je da život svete ljubavi proizvodi u životu kršćanina neku metamorfozu, očite znakove "bogoobličnosti". Vidi hvalospjeh ljubavi kod sv. Pavla u 1 Kor 13. Takvih misli nema ni kod kojeg mislioca antike, prije sv. Pavla. To je doista izvišeni, otvoreni humanizam.

130) Na zemlji ipak zna za granice. Nije moguće da čovjek živi uvijek "actu" sjedinjen s Bogom, smetaju mu okovi tijela,

vremena i prostora. Nije moguće ljubiti Boga totalitetom sa strane istog Boga, jer čovjek nije u stanju ljubiti Boga kako on zaslužuje. Nije se moguće na zemlji oteti prizoru grijeha, nesavršenostima, lakim grijesima iz slabosti.

Ali je ljubav pozvana da se razvija. Rekli smo gore u br. 81. da za sv. Tomu milost i ljubav ne predstavljaju istu vrednotu. Milost nekako supernaturalizira našu narav, bitnost duše, u nama stvara božanski oblik, donosi korijen ili počelo prijateljstva, započinje neku kršćansku ontologiju "novog bića", dok ljubav podiže našu sposobnost djelovanja, razvija bogooblično djelovanje, učvršćuje i razvija prijateljstvo s Bogom. Zato je ljubav uvijek vitalna, dinamična i može se razvijati u beskonačnost.

Sredstva za taj razvoj su poznata. Zaslužnim djelima dispozitivno raste i ljubav (Denz 1582), jer svaki zaslužni čin pomiče ljubav naprijed (Mt 9,40). Vidi sv. II br. 120. Rečeno je da se duša disponira na rast u ljubavi ako je svaki čin ljubavi intenzivniji ili barem jednako intenzivan kako je bio prošli, jer u protivnom slučaju, tj. ako je slabiji, duša se disponira na opadanje ljubavi (II-II 24,6).

Sveci su posvećivali veliku pažnju pitanju rasta u ljubavi. Sv. Bonavertura piše "Itinerarium", sv. Tereza iz Avile gradi svoju "Tvrđavu duše", sv. Ivan od Križa piše svoj "Uspon na Karmel", sv. Franjo Sales piše "Traktat o ljubavi Božjoj" itd.

131) <u>Preobrazba.</u> Prema stupnju života ljubavi preobrazuje se duša usklađujući svoju volju s voljom Božjom, za tim suživljavajući s Božjim životom koliko je na zemlji moguće.

To preobrazuje i odnose prema bližnjemu. Početnik nastoji da bližnjega ne vrijeđa; onaj na višem stupnju nastoji se s bližnjim suživljavati; a savršeni je spreman za bližnjega dati i svoj život po primjeru Kristovu.

Konačna preobrazba u nebu. Čovječje se srce totalno nalazi u Bogu (II-II 24,8;184 1-3). Vizija ljubi, ljubav gleda, a rezultat je neki SUŽIVOT s Bogom. Ako je Krist došao da na zemlju baci oganj svete ljubavi (Lk 12,49), istom se u nebu može reći da duša od ljubavi gori ali nikada ne izgori, jer vječni je život VJEČAN. To je vječna ljubav.

Završavamo rasprave o vjeri-ufanju-ljubavi. Spomenuto je kako njihovo značenje nije uvijek u Sv. pismu kakvo se formiralo od srednjeg vijeka pa dalje. U Sv. pismu vjera češće znači totalno pristajanje uz Boga spasitelja i tako uzima na sebe ulogu i ljubavi; ufanje se odnosi na pouzdano iščekivanje Povratka Kristova i uskrsnuće tijela; ljubav označuje jedinstvo s bližnjim u Kristu. Ova novozavjetna trilogija odgovara trilo-

giji objekta: Bog spasitelj, Povratak Kristov, Bližnji.

Osim toga, isti izrazi u prostoru Crkvenog naučavanja primaju svoj specifičan karakter tj. vjera je kao intelektualna ili spoznajna krepost, svjetlo i spoznaja božanskih istina; ufanje i ljubav su u prostoru volje, htijenja tj. ufanje se oslanja na Božje milosrđe, ljubav je sjedinjenje s Bogom i dosljedno s bližnjim. Dakle, ti pojmovi su plod refleksije i teološke izradbe.

Konačno ove kreposti nose na sebi pečat nekog prijateljstva, odnosa ljubavi muža i žene ili djeteta. Milost daje duši karakter Kristove zaručnice, a bogoslovne kreposti stavljaju u akciju tu milost tj. aktualiziraju božanski život u nama. Religioznost će ostati više kao neko sveto robovanje, bogoslovene su kreposti kreposti prijatelja, zaručnika, djece. Ipak, religioznost i život tih kreposti usko su vezane, jer ljubav (kao i druge bogoslovne kreposti) po naravi se izražuje u gestima, činima, darovima itd (INITIATION, III, str. 514--515).

(Teme za obradbu, radi štednje prostora, ne navodim. Upućujem npr. na INITIATION, sv. III, str. 514 sl; 590 sl; 666 sl).

S A D R Ž A J

ISPRAVCI

Str. 1. odsjek II stoji:...zivota (1 Sol 4,8) treba stajati; (1 Sol 1,3).

odsjek III stoji:...čovjeka" (1 Sol 4,8) treba stajati; (Ef 4,24; 1 Sol 4,3 sl).

odsjek VI stoji:...bližnjemu (1 Sol 4,8), treba stajati; (1 Sol 1,3; 4,8 sl).

Str. 45 odsjek III redak 22 stoji:...zainteresiranost subjektivne naravi treba umetnuti redak: zainteresiranost ufanja. S druge strane, kako raste ljubav tako se smanjuje zainteresiranost subjektivne ljubavi...

Str. 49 odsjek I iza (Iv 16,33) treba umetnuti slijedeći odsjek:

Strah "simpliciter servilis" može stati s religioznom usmjerenošću prema Bogu. Dobro je bojati se pakla (Lk 12,5), i takav strah može opstojati u duši s ljubavlju (Denz 1558). Duša bojeći se pakla ne isključuje ni zazor od grijeha kao uvrede Boga, dakle nije pozitivno sklona grijehu.

Str. 71 odsjek V redak 27 stoji: za tim suživljavajući se s Božjim.. treba stajati;..., za tim suživljavajući se s Bogom npr. preko muke Kristove, konačno nekako se poistovječujući s Božjim životom koliko je na zemlji moguće.